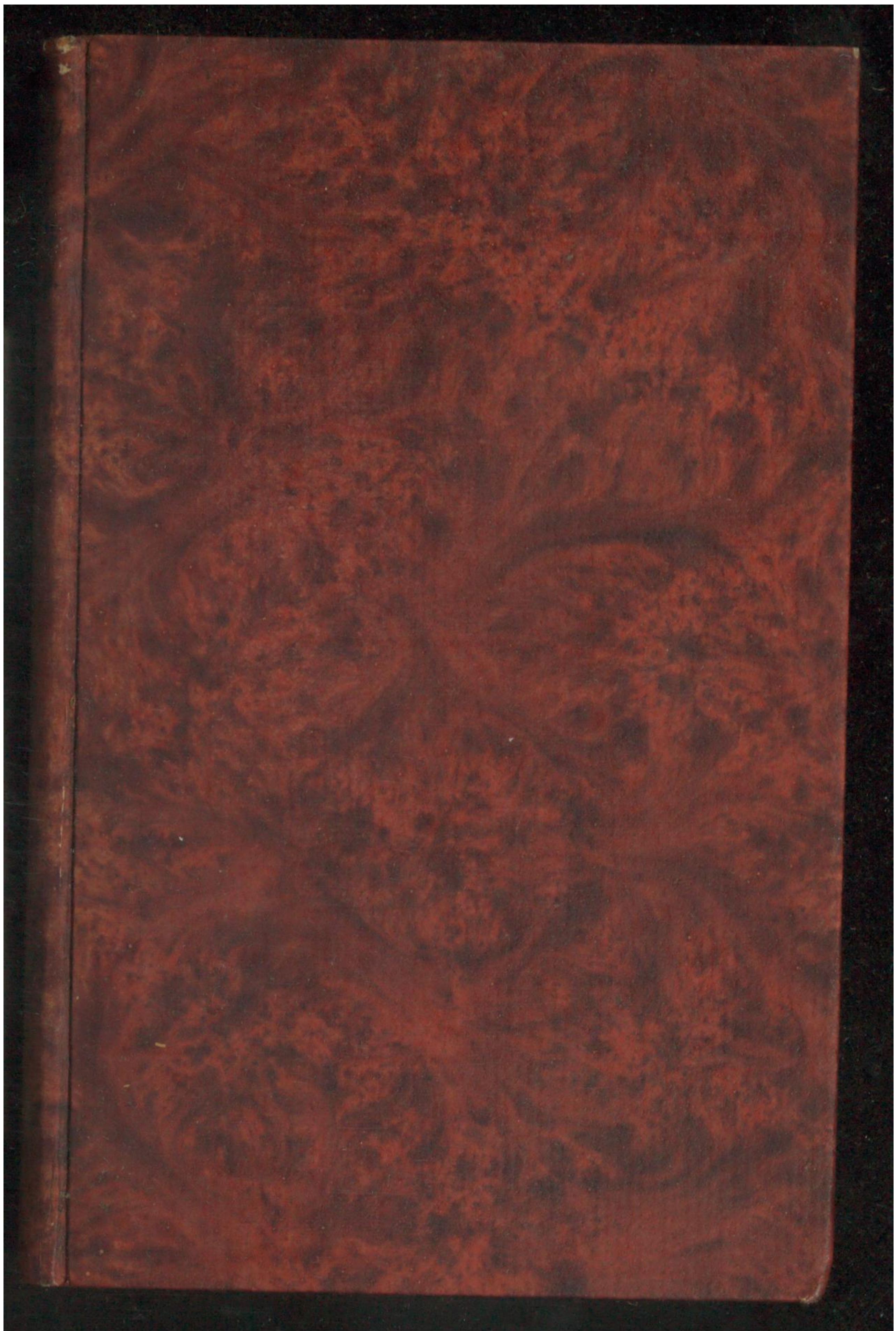
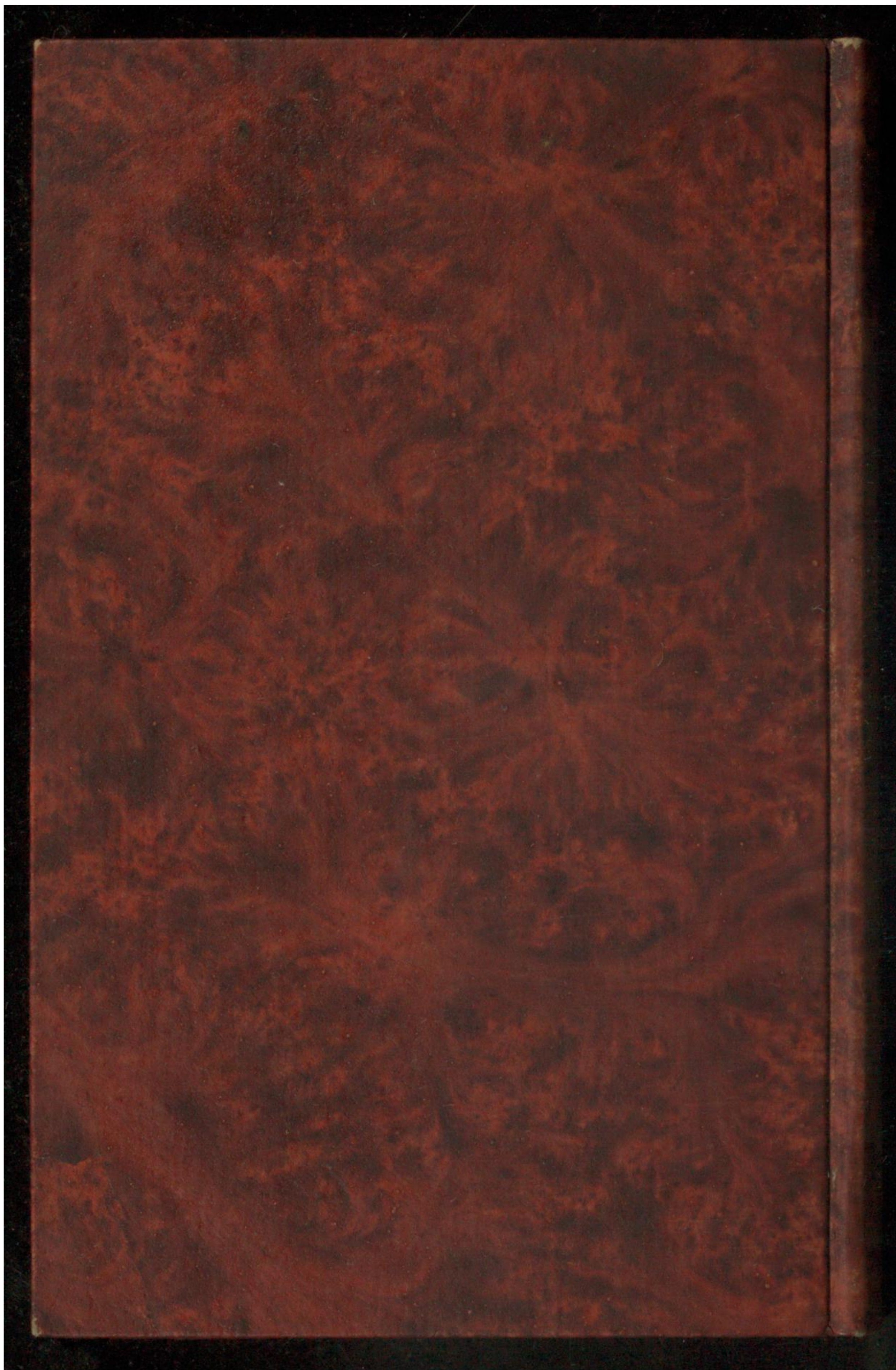

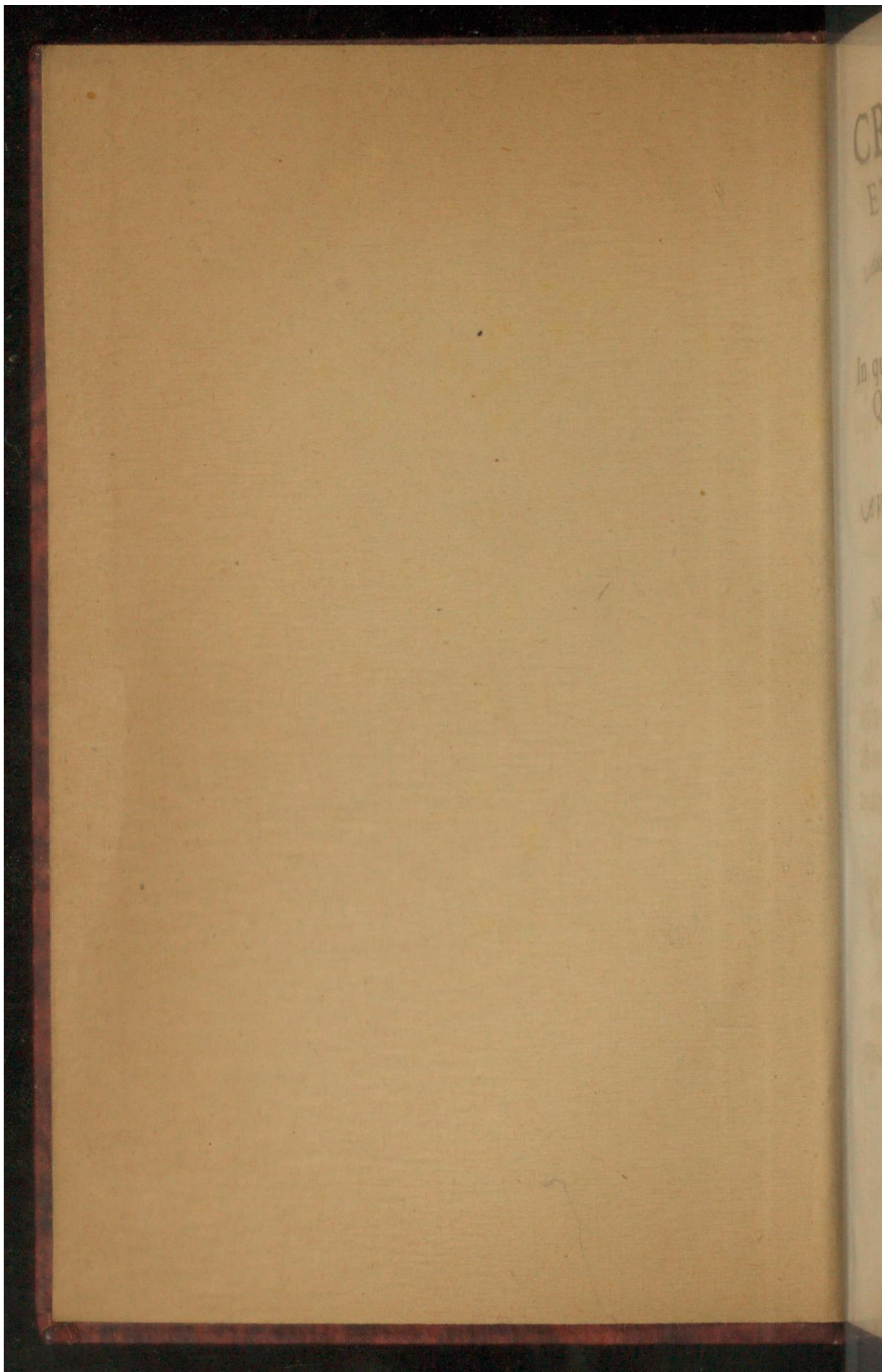

DR. ERNST DARMSTAEDTER
No. 447
COLLECTION

APOLOGIA

CRYSOPOEIAE ET ARGYROPOEIAE

Aduersus Thomam Erastum Doctorem & Professorem Medicinæ.

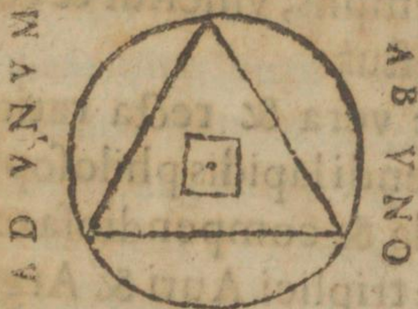
In qua disputatur & docetur, An, Quid, & Quomodo sit Chrysopœia & Argyropœia.

AVTHORE GASTONE CLAVEO Subpræside Niuernensi.

Nunc primùm à BERNARDO G. PONOTO A PORTV S. MARIÆ Aquitano, cum annotationibus marginalibus edita.

OMNIA

Apud hæredes Eustathij Vignon.

M. D. XCVIII.

ELENCHVS BREVIS EORVM QVÆ in hoc opere continentur.

SERENISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, MAVRITIO LANDTGRAVIO HASSIÆ, COMITI CATZENELLENBOGEN DIETZ, ZIENGENHAM, ET NIDDA, Excellentissimo. Domino suo Clementissimo.

IMPVDENTIS profectò, non probi viri, sit (Illustriss. Princeps) aliorum sibi opera vēdicare, eaque pro suis ædere. Huius igitur libri quem SEREN. T. CELSITVDINI audeo offerre, cùm author nō sim: imo is sit alterius, qui eius partes aliquas ante suum è viuis excessum quibusdam viris consecrarit, ne Plagiearius cēsear, aut temeritatis iure argui possim, ILLVSTRISS. T. CELSIT. consilij mei de edendo, déque illi offerēdo libro rationes exponere cōstitui. FRANCKENTALLI annis ab hinc plus minus tribus agens, cùm iucundissima fruerer consuetudine IOHAN-

NIS BARTHOLOMÆI BVRGGRAVII. Landtſcribæ Noſtadienſis, viri Doctrina, & pietate ornatiſſimi, quique ſcripta mea præſertim Apologiã pro Paracelſo aduerſus Thomam Eraſtum, & alios candidatos, negantes Metalla quoquo modo parata, humanæ naturæ prodeſſe, legerat. Is aliquãdo à me quæſiuit, Num Doctiſſ. GASTONIS Clauei librũ aduerſus THOMAM Eraſtũ legiſſem. Neganti id mihi, librũ ipſum non modo obtulit, ſed etiam in perpetuum amicitiæ monumentum dono dedit: ea tamen lege, vt lectum in publicum ederem: affirmans primam eius partem nulli hactenus conſecratam. Accepi cum libro cõditionem, miſſiſque aliis omnibus, ſeriò lectioni incubui. Et inter legẽdum Marginales annotationes addidi. Cumque ex ſeria lectione deprehendiſſem authoris animũ fuiſſe, non in tenebris librum abdere, ſed omnibus ſcientiæ filiis ipſum communicare, vt libro 2. cap. 38. & circa huius Apologiæ finem author teſtatur (inquiens)

quiens) quod si ea quæ prioris quæstionis, & confirmationis stabiliendæ gratia scripsi vobis, ꝙ hęc perlegetis, grata intellexero. De cæteris quoque quæstionibus, Deo O. Max. fauente, luculentius posthac aliquid editurum esse. Idque abstrusum magis, & maiori admiratione dignũ, omniumque vtilissimũ: & alibi idem author, Forsitan qui hæc perlegent ante aut post obitum nostrum nostri memores erunt. Cùm hæc animaduertissem à quibuscũque potui typographis percunctatus sum, num typis excusum alicubi scirent. Hoc cum inficiarentur, eximios tanti viri labores diutius latere, & Chymicæ studiosos eorum lectione priuari æquum non esse existimaui. Et est reuera, hoc nostrum seculum impostoribus plenum, qui nec ipsis Principibus, ne dum infimæ sortis hominibus parcunt. Video enim Reges, & Magnates ab istis Agyrtis decipi, qui emẽtitas & sophisticas chymiæ artes, pomposa specie vendentes, illos argento emungunt: vnde fit, vt ingẽs

numerus, tum ſophiſtarum, tũ ſophiſticarum fraudũ, quotidie oriatur, ob quas, ars chymiæ laudatiſſima, nõ ſolùm detrimẽtum patitur, opprimitur, adulteratur, ipsíque chymiſtæ inuiſi omnibus redduntur, vitam, tempus, ſumptúſque in vanas operationes fruſtra impẽdentes, ſed & in reſpub. grauiſſima dãna redundant. Ea ſi quidem eſt multorũ vafricies, vt ſimulata experientia in chymicis, ficta amicitia, pollicitationibus variis, fraudulenter ab aliis artes expiſcentur, eáſque ſibi vendicent, & venales circumferant, quæ ab aliis magna poſtea redimuntur pecunia. Expertus loquor: abs me enim eiuſmodi nebulones aliquando extortos de chymia manu ſcriptos cõmentarios, ingenti poſtea pecuniæ vi, vt proprios diſtraxerunt. Peſſimum genus hominum. Quodque ſi à Magiſtratu pro merito plecteretur, minus eſſet fraudium: minus artis diſcipuli hallucinarẽtur, breuíque ars vera & ſyncera ex laruis illis ſophiſmatum emergeret. Ego iſti malo, vt pro mea

virili remedium afferrem Gaſtonis CLAVEI librum in tenebris diutius latere non paſſus ſum, edendúmque curaui. Quod & ſuperioribus annis etiam à me præſtitum eſt, in aliis eiuſdem arguměti opuſculis quibuſdam, quæ dedicare haud veritus ſum, SERENISSIMIS ET POTEN. PRINCIPIBVS ELECTORI PALATIN: CHRISTIANO ANHALDINO: ET ERNESTO FRIDER. Marchioni Badenſi, qui tractatus Serena ad modum fronte à tantis Principibus excepti fuerunt.

Cùm vero diu multúmque cogitaſſem cuius patrocinio vtendum mihi foret, iſti vt libro gratiam & authoritatem conciliarem LANDGRAVIORVM HASSIÆ familiæ mihi in mentem venit, quæ cũ ſeculis omnibus, Germaniæ Decus, patriæ lumen, Muſarum Domus, Religionis propugnaculum fuerit: In eaque excelluerint Heroes illi ſanctiſſimi, parens & AVVS tuus, Chriſtiani orbis clariſſima lumina: qui hoſtium Eccleſiæ Tyrannidi, to-

ties ſeſe obiicere non dubitarunt. Auitarum vero virtutum, heredem te, & poſſeſſorem viderem, qui Marti & Mineruæ, ſimul ſacra faceres, liberalitatéque erga exteros, omnes Principes facile vinceres. Idque cum SEREN. Angliæ REGINA cõmune haberes, vt omnium gentium, omnium idiomatum probè gnarus, cum omnibus poſſes abſque interprete colloqui: præterea in omnibus & ſingulis eſſes vſque ad miraculum inſtructiſſimus. Iſtam vero Philoſophiæ Chymicæ partem, ſic calleres, vt in ea mortales omnes facilè antecellas, patrocinium iſtud T. CELSITVDINI, nõ ſine ratione cõmittendum exiſtimaui. Tibi igitur (qua par eſt reuerentia) hoc Munuſculum (ſuo tamen ſale conditum) Dedico, vt aliquod à me grati animi indicium habeas. Vnum eſt, quod vereri debeã, ne ſcilicet mihi ſuccenſeas, quod ſacra noſtræ artis myſteria vulgo promiſcuè pandere videar. Sed cùm omnia ab authore ſcripta, ita eſſe cogitabis, vt prophanos

latere

latere poſſint, Tuæque CELSIT. iiſque Solis qui ad PARNASSI verticem pertigerint, pateant, boni conſules, quicquid hic à me factum eſt. Cæterum ſi quid poſt hac te dignum nanciſci potero, id lubens impartiar. Accipe (Principum Clariſſime) quod pro tenui noſtra facultate conferimus, & maiora deinceps obſequia ſplẽdidioreſque fructus expecta: DEVS OP. M. Tuam CEL. cum SERENISS. coniuge ad nominis ſui gloriam diutiſſimè ſoſpitet. Vale Yuerduni.

CELSITVDINI TVÆ
addictiſſimus.

BERNARDVS G. PENOTVS
A PORTV S. MARIÆ
Aquitanus D. P.

AD AVTOREM HVius Apologiæ.

Naturæ auriferas vires dũ tentat Erastus
Inscitiæ iaculis euertere, percitus œstro
Inuidiæ, clarã illustrat malè prouidus artẽ:
Námque ex parte cauens libro maledicta refellit
Clouęus emisso, quo tela retundit Erasti
In caput: Et recipit demptum Argyropœia nitorem.

I. L.

Ad eundem.

Quid liber inuicto duce stas? defecit Erastus
Nec potuit fixo sistere in arma pede,
Quid metuis frustra valuis inhiare? recessus
Et loca quæque tibi nobiliora patent.
Magna canis, magni est meriti decorarier isto
Munere: Quis magnos ista decere neget?
Ergò age, luce tua lucens audentior ito,
Principis inuicti nomine tutus eris.

I. B. A.

Ad eundem.

Chrysopœia libris Medici dãnatur Erasti,
Quam

Quã nec dente premat liuidiore Thean.
Sed tantæ illatum repulisti dedecus Arti
Compresti rabidas inuidiæque faces.
Chrysopœia etenim per te rediuiua nitescit,
Iamque viget libris Argyropœia tuis.
Sic feret auratis te in cœlum gloria pennis
Et studij capies præmia digna tuis.

Guilielmus Dubroc Adolescens.

Ad eundem.

Sit tibi nulla licet suscepta ex coniuge proles,
Viuere qua possis, non moriere tamen.
Auriferas peperisti artes prædiuite Musa
Argyropœiæ etiam diceris esse parens.
Hæc tibi perpetuos decus immortale per annos
Addent, legitimæ prolis & instar erunt.

Stephanus Gasconius Adolescens.

AD LECTOREM BERNARDI G. PENOTI A PORTV S. MARIAE AQVITAN. PRÆFATIO, in qua omnem totius artis potentiam & efficaciam in duobus consistere verbis ostendit.

NON est (Amice lector) quod refricem diu agitatas illas quæstiones, quibus quæritur. An Ars trãsmutationum sit vera: cum anno proximè præterito, id grauißimorum virorum testimonis, & authoritatibus, satis superque probauerim, quum huius argumenti, plures sint libri æditi: Lectores itaque ad eam remitto præfationem, quam non ita pridem, ei Dialogo, qui est inter Naturam & filiũ philosophiæ præfixi. Ridiculum vero foret, si in præsentia repetitionibus vterer: siquidem Author libri huius CLAVEVS *aduersus* THOMAM *Erastum disputãs, eiusque argumenta omnia solide refutans, firmißimis tum rationibus, tum demonstrationibus, (adde & certis experimentis)*

Artem

Artem veram, certam & facilẽ esse ostendit, & confirmat. Quapropter qui authoritatibus & exemplis veritatem Artis tibi probari vis (Lector) huius CLAVEI *librũ percurre. Sed antequam operari incipias, rerum naturalium causas prudenti consilio perpende, aut noli rem aggredi. Incauti prima fronte hunc librum intuentes, implicabuntur. Tu (Amice lector) magno cum iudicio, lege, relege, ora labora: & Deus Mysteriorum autor tui miserebitur. Hoc vnum te latere nolo, omnem potentiam & totius artis efficaciam, in duobus consistere verbis, nimirum,* SOLVE & COAGVLA.

Solutio duplex est. Prior soluit corpora in Mercurium, id quod fit per Mercuriũ, Et inuenta est ad particularia, quam istius libri Author sequitur. Altera vero in aquã Mercurialem, Hæc ad opus vniuersale pertinet. Estque transmutatio quædam corporum metallicorũ in ipsorum primam materiam. Quam Doctus huiusce operis Author negat fieri posse, & spiritus mineraliũ fixari cum perfectis corporibus, Raymundóque Lullio refragratur, illud impossibile. Cuius opinionem non assequor: Imo

Solutio duplex

Solutio per aquã mercuriale, ad opus vniuersale spectat.

contrarium: Authoritatibus plurimorum huiuſce Artis virorum probo. Geber enim in tertia Parte perfecti Magiſterij cap. 32 de Auro (inquit) Aurum quoque eſt Metallorum prætioſiſsimum, & eſt tinctura rubedinis, quia tingit, & tranſmutat omne corpus, calcinatur & ſoluitur cum vtilitate & ſine vtilitate, & eſt medicina lætificans & in iuuentute corpus conſeruãs. Frangitur facile cum Mercurio: & odore Saturni teritur. Iupiter & Luna illi in ſubſtantia conueniunt. In pondere & putredine, SATVRNVS. vltimo vero Mars. Et eſt vnum de maximis ſecretis naturæ. Cum ipſo ſimiliter commiſcentur ſpiritus, & figuntur per ipſum maximo ingenio, quod non peruenit ad artificem duræ ceruicis & pectoris. Hæc GEBER. Ex SCALA philoſop. Spiritus congelantur beneficio diſſolutionis naturæ fixæ, & corporis, & mixtionis illius, cum argento viuo: Et alius. Fige ergo terram, & aquam, vt aër poſsit figi in aqua: quoniam ſi aquam bene occidiſti, omnia elementa occidiſti, & mortua ſunt. Hactenus. De his plura lege in libro qui ſeptem claues Artis inſignitur,

GEBERI opinio digna notatu

Summè notandũ

Libellus qui ſeptẽ claues artis dicitur inquirendus

tur, quem aliquando in publicum adam: vna cum tractatu aquarum mercurialium, quibus quæuis metalla in currentem mercurium, reducuntur: si Æternus DEVS *Optimus nos superstites voluerit. His interim (Humane lector) fruere & Vale: Et nostris lucubrationibus faue.*

AVT HIC AVT NVSQVAM EST
QVOD QVÆRIMVS

DEVM TIME
ET PROXIMVM DILIGE

APOLOGIA ARGYROPOEIÆ ET CHRYSOPOEIÆ.

OVVM hoc dicendi subiectum tanquam à professione nostra alienum plerique statim audito Apologiæ seu defensionis huiusce titulo, damnabunt. Sed & plures me temeritatis coarguent, quòd cum potentissimo aduersario Thoma Erasto Germano Medico, atque excellentissimo Philosopho, in re toties præiudicata congredi audeam: Tum verò quòd in re tam abstrusa, multísque multorum seculorum viris amplissimis hactenus incognita, certi aliquid & veri pronũciare contendam. Multi, vt varia sunt hominum ingenia, de hac nostra Apologia seu defensione Argyropœiæ & Chrysopœiæ variè æstimabunt. Quibus omnibus responsum esse velim, me nullis eorũ æstimationibus ab hoc instituto meo auocari posse, dum Rei- Exordiũ.

pu. cui omnes fortunarum noſtrarum maiorem partem debemus, prodeſſe puto. Sanè ego vt variæ ſunt à Natura hominum inclinationes, cùm aliquando per otium licuit, veterum, qui de hac re tractarunt, volumina diligenter perlegi, naturam Metallorum propriis examinibus exploraui, hos, qui huiuſce artis ſecreta callere præ cæteris putabantur, audiui, conſului: multa multis ab hinc annis tentaui: & quam ſummi viri operam in euoluendis libris, à profeſſione propria alienis, ſuccißiuis horis collocarunt, in hoc artis ſtudium iiſdem horis eandem operam aliquando impendi. Neque alius fuit mihi ſcopus, quàm veritatis agnoſcẽdi ſtudium quam vnumquemque virum probum totis viribus amplecti oportet. Veterum ſcripta ferè omnia ænigmatica, & veluti Apollinis oracula, nulla arte tradita deprehendi, vt incertus magis ab eorum lectione abierim, quàm cùm primùm ad eam acceßiſſem. Solus Geber Arabs aliquo ordine atque methodo hanc artem tradidiſſe videtur,

Scripta veterum obſcura.

Geber.

videtur, ſed, vt ipſe fatetur capite vltimo ſuæ ſummæ perfectionis, vbi magis apertè locutus eſt, ibi magis artem ſuam occultauit: plura etiam ſophiſtica & inutilia veris & vtilibus miſcuit, & quam plerique ex illius libris metamorphoſin expectabant in ſeſe ipſis experti ſunt: ita vt ex diuitibus pauperes euaſerint, & ex honeſtis viris turpes habiti ſint. Quod & iiſdem accidiſſe video, qui aliorum ſcripta nullis rationibus fulta, ſed per manus tradita, experiendo miſeri & mendici conſpiciuntur. Quæ cùm omnia apud me perpenderem, aliquem Reip. fructum allaturum me poſſe putaui, ſi quàm verè hæc Ars poſſet ſubſiſtere, apertè & certa methodo, exploſis omnibus ambagibus, quantum animi vires ferunt, in lucem proferrem. Ita enim fiet vt qui in re tam abſtruſa, magis veritatis agnoſcendæ ſtudio, quàm acquirendarum opum deſiderio tenebuntur, eos forſitan minimè hæc legiſſe pœniteat. Hi verò, qui oleum & operam hactenus perdiderunt. Auctorum

Autoris propoſitum.

ſuorum & proprios errores aliquando emendent & ſapere incipiant: Hi verò, qui nondum aliquid in his deguſtarint, ſi fortè incumbere ſtudium ſit, viam rectam ingreſſi nuſquam poſtea aberrare poſſint. Omnes autem qui hæc perlegerint & intellexerint, ab impoſtorum & ſophiſtarum dolis & fraudibus tuti ſint. Quid quæſo vtilius aut humanum magis, quàm aliquò pergentibus viam, quam ignorāt rectam demonſtrare, & in eandem ſi fortè aberrauerint reuocare? Nec quiſquam, niſi iniuriâ, poſſit inſtitutum hoc meum damnare quaſi ab ea arte, quam profiteor, alienum. Incidunt enim ſæpè in forenſibus iudiciis quæſtiones, quæ à Iureconſultorum reſponſis alienæ videntur, vt de arte medica, de quamplurimis aliis artibus, quas tamen eos ignoraſſe pudeat, qui cauſas agunt, atque hac ratione peritos artis priùs conſulere, quàm clientes defendere cogantur. Memini paucis ab hinc annis in foro noſtro Niuernenſi, Dum cauſas adhuc agerem

Exemplum.

chimica à jur. prudent. non aliena

rem, quæstionem hanc tractatam esse. Ciuis quidam huiusce vrbis, à quodam, quem tunc Impostorem ignorabat, torquem, quem aureum asseuerabat, emturus, eundem fabro aurario lapidis lydij examini probandum mādauerat: Ea probatione coram Emptore statim peracta, renunciauit faber ærarius, torquem esse aureum, & ex auro puro constare. Hac fretus fiducia ciuis torquem, tanquam ex auro puro constaret, emit: paulo pòst tempore vna ex eodem torque fibula scissa, intus esse argentea tantùm, exterius verò & in superficie aurea esse, deprehensa est. Emtor statim fraude cognita de damnis & interesse aduersus fabrum aurarium contendit, quod illius asseueratione falsus emerit, quasi ignoratione propriæ artis de culpa teneretur. Contrà Faber aurarius se rogatum solùm lapidis lydij probationem, quam verè retulisset, non autem scalpri, tentasse, eiúsque rei nomine nullam accepisse mercedem. Consultus à prudentissimo atque

amplissimo viro, cuius nunc sum collega, quid iudicandum putarem, respondi, si torquis tantùm deauratus esset, aduersus fabrum aurarium sententiam dici oportere, quòd sola deauratio lapidis lydij probatione iterata sæpiùs deprehendi potuisset: Sin verò aurum superficiei torquis adglutinatum corpus per se substitisset, exceptione tutum fabrum aurarium, eúmque absoluendum, quod minimè lapide lydio, sed scalpro tantùm iudicari potuisset. Statim hàc interlocutione lata, aqua acri probatione vnius ex fibris facta, substitit corpus aureum in imo vasis vitrei, argentum verò effusum & solutum in aqua acri conspeximus. Quòd si sola deauratio fuisset, in puluerem impalpabilem & tenuissimum eiusdem vasis vitrei fundo subsidisset. Hoc vbi ab Emtore cognitum, à lite discessit, præiudicialem enim sententiam præuiderat. Verùm ita iudicari non potuisset, nisi consultis hac de re fabris aurariis, atque emendicatis eorum consiliis.

Quod autem Erasto qui probris & conuitiis multis hanc Philosophiæ partem, cuius ignarus fuit, lacessiuit, respondere sub finem Apologiæ conabor, iudicio saniorum hominum relinquam, responsio nostra futura sit nec ne potior probris & conuitiis. Equidem Erastus vir fuit summæ autoritatis, sed fuit homo, multásque artes & faciles quidem ignorauit, quas imbecillioris ingenij homines non ignorarunt. Multas quidem vniuersales propositiones in medium adduxit, at eas, quæ arti huic sunt propriæ & peculiares, ignorauit. Quòd ad cæteros attinet, institutum hoc meum, vt volent, æstiment. Iis tantùm scribo, qui non in dicta causa, sed omnibus hinc inde examinatis & perpensis rectè iudicant, & arcana Dei suspiciunt & venerantur. Nec verò mihi quis imputet, vel vitio vel crimini, si quæ hactenus celata sunt, in lucem proferam. Imò coarguendi veteres, necnon & cæteri, qui rem per se satis obscuram suis inuolucris obscuriorem reddide-

Erastus huius artis ignarus eandem probris lacessiuit.

Idem vir summæ autoritatis.

Veteres coarguẽdi.

runt. Quod si agendi methodum celare illis licuit, saltem rationes & causas, ex quibus, à quibus, per quas & propter quas ars consistere possit, aperuisse debuissent: Quod à nullo eorum præstitum video. Nec tamen verendum fuerat, ad hanc artem perueniri posse, quantumuis perspicuè & verè scriptis mandetur, nisi à peritissimo, & in principiis artis maximè experto manibus tractetur. Speculatio tamen sola periucunda est, & grauioribus studiis prægrauatos animos reficit. Iam igitur quotquot estis arcanorum perscrutatores acerrimi & veritatis amantissimi huc adeste, vobis enim admiratione digna, & nusquam ab aliquo scriptis mandata perspicuè & verè patefaciam, & definitionibus, diuisionibus & demonstrationibus physicis, quantum fieri poterit, illustrabo. Vno etiam momento comprehendetis quicquid iam senex & sexaginta annos natus multis meditationibus & experimentis triginta quinque ferè ab hinc annis, cùm per ocium licuit,

Ad artem non facilè peruenitur.

Summa huius tractatus.

Aetas authoris.

licuit, comprehendere potui, vt, an verè hæc ars ſubſiſteret, inueſtigarem. Agendi tamen methodum ſilebo, nec niſi quantum quæſtionis probandæ, an ſit ars, neceſſitas incumbet, generaliter attingam.

Methodus agendi hîc nõ tractatur.

Eraſtus Germanus natione in ſchola Heidelbergenſi Profeſſor librum edidit, cui titulum fecit, De medicina noua Paracelſi, Pars prima. Is liber excuſſus Baſileæ per Petrum Pernam anno Domini 1572. Librum hunc cum ſucceſſiuis horis perlegiſſem, vidi ſub finem tractatam quæſtionem hanc ab Eraſto: vtrum ex argento viuo aut ignobilioribus metallis tranſmutatis verum, legitimum, naturale & ſincerum aurum argentúmve arte confici poſſit: multis tandem & validiſſimis argumentis, & ex eorum autoritate, qui iudicio & eruditione pręſtant, conſtanter negat id fieri poſſe. Ego verò conſtanter affirmo ex argento, plumbo, ſtamno, ære, ferro, nec non ex argento viuo, aurum, & ex his quinque poſterioribus argentum ve-

Propoſitio.

rum, legitimum, naturale & sincerum à causis naturalibus, arte ministrante, confici posse: Hæ sunt sententiæ ex diametro pugnantes. Posterioris sententiæ defensionem suscipio: atque id ipsum est, quod hac Apologia præstare conabor. Equidem si quis vnquam validissimis argumentis artem hanc oppugnauit, vnus omnium est Erastus summus Philosophus & consummatę eruditionis. Sed tantò magis insignis erit victoria, si in hac philosophię parte vicero, quod efficere me posse confido. Etsi autem ad probationem propositæ quæstionis, scilicet Argyropœiam & Chrysopœiam artem esse veram, sola sufficeret experientia, quæ vicem demonstrationis habet, tamen vt res clarior sit & manifesta magis, altiùs defodiendum esse existimaui.

Definitio Argyropœiæ & Chrysopœiæ.

Argyropœia & Chrysopœia est ars, quæ materiam auro & argento proximam eámque naturalem, à causis naturalibus efficientibus in formam argenteam aut auream promouere docet. Et vt definitio explicetur, dixi esse artem,

artem, quæ mouet naturales causas: vt discerneretur à natura, quæ etiam sola sua sponte nullius alterius ope accita argentum & aurum, ex suis principiis & causis gignit. Dixi etiam materiam à causis naturalibus moueri, vt quatenus materia & causæ efficientes spectantur, argenti & auri conficiendi ratio tota à natura pendeat: quatenus autem naturæ suam propriam materiam subiicit, vt ipsa agat, sit hæc administratio arti propria. Sic & plurimę artes definiuntur, vt Agricultura, Medicina, quarum effectus sunt naturales, sed quia præceptiones certas & arti proprias & peculiares tradunt, efficere dicuntur. Sic qui oua gallinæ à Simili. subministrat, vt iis incubet, dum excludantur, aut calorem gallinæ imitando ea fouet, vt etiam pulli generentur, pullos efficere dicitur, tametsi hic ortus à vi naturali ouis insita dependeat. Sic & Argyropœiæ & Chrysopœiæ artifices argentum & aurum efficere dicuntur, dum veluti ministri proximam materiam subiiciunt, &

præceptiones tradunt, quibus eadem
Ars quid sit. à cauſa naturali efficiente fiunt. Sic & Ariſtoteles Artem nimirum id eſſe ſtatuit, à quo demum omnis motus proficiſcitur. Adieci in definitione, materiam proximam argento & auro ſubiici oportere, quod non ex omni
Materia proxima quæ. materia promiſcuè omne fiat, ſed quod ex ea tantùm, quæ formam certam nullo intermedio, à cauſa efficiente apprehenſura ſit, id autem in progreſſu manifeſtum magis erit. Tandem & poſtremo loco additum eſt, materiam hanc proximam in argenteam, aut auream formam promouendam eſſe, vt intelligatur, idem argentum, & idem aurum
Partitio Argyropœiæ & Chryſopœiæ. Arte miniſtra, à natura fieri: quale à ſola natura. Ex hac definitione partienda mihi videtur in tres partes hæc Argyropœiæ & Chryſopœiæ ars. Harum prior erit cognitio naturæ metallorum, vti eadem natura ipſa in lucem edidit ſua ſponte ex ſe ſola.
1. Pars. Cognitio natu- Cum etenim idem argentum & aurum atque natura producit, ars illi
mini-

ministrans producere contendat, hoc præstare neutiquam posset ignorata metallorum natura, præsertim argenti & auri, vt eadem omninò efficiat. Secunda pars erit cognitio materiæ proximæ argento & auro & causæ efficientis & mouentis eam ad formam argenti & auri, arte scilicet ministrante naturæ. Etsi enim diuersa sit materia proxima, ex qua argentum & aurum à sola natura fit, ab ea, ex qua arte ministra eadem ortum subeunt, tamen vtriusque & naturæ & artis scopus ad vnum eundémque finem contendit, scilicet ad formam argenteam aut auream capessendã. Posterior pars erit methodus aut modus agendi, & hic solius est artis, nec naturam promi scuè omninò æmulatur, nisi quatenus ad eundem finem & scopum, ad quem natura, deducit. Tres igitur has partes Argyropœiæ & Chrysopœię ordine tractabimus, ex quibus sententiam nostram tuebimur, hinc experimentis quibusdam confirmabimus: Tandem argumentis Erasti respondebimus:

ræ metallorum.

II. Pars. Cognitio materiæ proximæ & causæ efficientis.

III. Pars Methodus agendi.

Ordo dicendorum.

ſic Apologiæ finis imponetur. Sed priuſquam naturam metallorum diſquiramus, eandem in omnibus concretis corporibus explorare opportunum eſſe exiſtimamus, & ſummatim quidem & generaliter, cùm alioqui vberiùs à Phyſicis hæc haurienda ſit. Sic fiet, vt cognita in genere rerum omnium naturâ, facilior ſit aditus ad penetrandam metallorum naturam.

Natura omnium rerum ex cauſis dignoſcitur.

Omnium igitur concretorum corporum natura ex eorundem cauſis dignoſcitur. Scire enim aliquid, vt ait Ariſtoteles primo Phyſicorum, eſt per cauſas cognoſcere. Cauſæ autem ſunt, materia, forma, efficiens & finis. Materia eſt, ex qua aliquid fit: In natura enim nihil niſi ex præiacente materia aut ſubiecto fit: Forma eſt, quæ dat eſſe rei, & per quam res nomen habet: Efficiens eſt cauſa, quæ mouet materiam ad aliquem finem: Finis eſt, propter quem aut cuius gratia efficiẽs mouet materiam.

Cauſæ rerum quatuor ſunt.

Diuiſio materiæ.

Eſt autem diuiſio Materiæ, vt alia ſit remota, alia media, alia proxima.

Materia remota dicitur, quæ multas mutationes & formas ſubitura eſt, priuſquam formã alicuius ex quatuor corporũ naturaliũ generibus induat. Sunt autẽ quatuor hæc corporum genera, miſtũ, vegetabile, ſenſile & rationale aut intelligẽs: Et hæc materia lõgo diſtat interuallo ab vno quoq; horũ. Ea eſt materia prima quę ſola imaginatione & intellectu, nõ ſenſibus cõprehenditur: itẽ quatuor rerũ primordia, terra, aqua, aer & ignis. Ante enim illa nulla alia fingi poteſt materia. Remota materia. Corporũ genera quatuor.

Materia media eſt inter remotam & proximam, quæ quidem proximior eſt formis horum quatuor generum corporum, quàm materia remota, ſed magis ab iiſdem formis diſtat, quàm materia proxima. Vt alimenta propiora ſunt corpori animalis, quàm Elementa, remotiora autẽ quàm ſanguis, qui ex illis gignitur. Materia media.

Materia proxima eſt, quę proximè ad formam accedit, & veluti quiddam imperfectum eſt, relatum ad alterius corporis formam perfectiorem. Ma- Materia proxima.

teria hæc proxima eſt, vt vnum quodque generis ſemen in vniuocis generationibus, aut quod loco eſt ſeminis in æquiuocis. Sed de hac materia proxima plura nobis mox dicenda ſunt.

Formarum genera quatuor.

Formarum autem genera naturalia ſunt ea quatuor, quę dicta ſunt, ſcilicet forma miſtorum ſimpliciter, vegetabilis, ſenſilis, & rationalis ac intelligẽs. Hæc formæ magis quàm materiæ rationem obtinent, quippe à quibus ſit omnis effectio, materia autem potentia ſit tantùm, quæ non agit, ſed patitur propriè.

Cauſæ efficientis diuiſio.

Cauſa autem efficiens variè diuidi poteſt, verùm ſola hæc nunc ſufficiat, quod alia ſit vniuerſalis, alia particularis.

Vniuerſalis efficiens cauſa.

Vniuerſalis cauſa eſt Deus ſummus optimus, maximus, qui in principio quidem ſolus ex ſe ſolo, ſua infinita poteſtate ſine aliis quibuſcunque cauſis, ex nihilo cuncta creauit. At cum poſt mundum ab ipſo creatum voluit naturaliter & extra miraculum ex iã

creatis

creatis rursus eadem progigni, cœlis & astris, vt causis vniuersalibus, has vices commisit: sic tamen vt idem ipse DEVS cum his & causis particularibus semper concurrat. Hæ igitur causæ vniuersales omnia hæc, quæ in hac mundi vniuersitate cernuntur diuersi generis aut diuersæ speciei, producũt. Æquiuocæ autem dicuntur, quod æqualiter omnibus impertiantur & diuersorum effectuum sint causæ. Aequiuoca.

Particularis autem causa efficiens est, quę in materiam proximam seu in dispositum sibi subiectum tãtùm agit, vniúsque speciei aut qualitatis effectũ producit, & vniuoca appellatur, qualis est vis & facultas in vnoquoque semine, quæ ipsum mouet, dum ad finem peruenerit. Particularis causa effi. Vniuoca.

Finis autem aut causa finalis in iisdem corporibus ex Elementorum permistione concretis est, vt forma fiat. In Physicis enim finis idem est, quod forma. Finalis causa.

His generaliter sic diffinitis, disquirenda est metallorum de quibus est

diſputatio, natura, quæ ſola vi naturæ in viſceribus terræ orta ſunt. Quæ natura non minùs ex eorundem metallorum cauſis, ſcilicet materia forma & efficiente dignoſcitur, quàm reliqua mundi miſta corpora.

Metallorum materia remota.

Metallorum igitur ſicut & cæterorum corporum omnium materia remota, ſunt, vt dictum eſt, terra, aqua, aer & ignis, ex quibus originem traxiſſe omnium philoſophorum vnanimis eſt ſententia. Gignendis enim corporibus miſtis vnius elementi materia ſatis eſſe non potuiſſet, ſed neceſſe fuit quatuor illa permiſtione confuſa rebus idoneum ſe ſubiectum exhibuiſſe ſubſtratáque fuiſſe. Etſi autem prima illa rerum primordia ſint materia metallorum remota, proximiora tamen iiſdem ſunt, quàm vegetabilibus aut ſenſibilibus. Quippe quod elementa hæc quatuor ſenſibus conſpiciantur, quaſi prima eſſe metallorum, nec non omnium inanimatorum ſoboles naturalis. Materia metallorum media in viſceribus terræ ea

vid. p. 6.

Materia metal-

eſt, quæ

est, quæ vi causæ efficientis ex elementorum prima mistione in aliquod medium transit, quod nondum tamen est materia proxima: Quod medium est veluti quid informe nec certam in natura habet speciem: quod quid sit, ab autoribus nō est traditum. At materia metallis proxima ea est, quæ nullarum aliarum mutationum interuentu à causa efficiente perficitur, & proximè formam metallicam induit, nondum tamen est metallum, sed aliam habet à metallo formam & vnica sola illius mutatione forma exsurgit. Quæ autem sit illa materia proxima in mineris terræ, variæ fuerunt eorum, qui hac de re scripserunt, opiniones. Aristoteles enim tam sublimium, quæ super terram, quàm inferiorum, quæ in visceribus terræ gignuntur, duplicem exhalationem ait esse horum materiam. Exhalationem quidem à terra, quæ sit sicca & calida; & ab aqua vaporem, quæ sit frigidus & humidus: non sic tamen, vt exhalatio sicca humore destituatur, nec va-

lorum media.

Materia proxima metallorum.

Aristotelis opinio de materia proxima metallorum.

por humidus ſiccitate: ſed in illa ſiccitatem, in hac humiditatem ſuperare. Exhalationem igitur ſiccam dicit eſſe foſſiliũ, vt ſunt lapidũ genera nõ liquabilia, ſandaracha, ſulphur, achra, rubrica, & alia eiuſdem generis. Metalla autem ad vaporoſam exhalationẽ pertinere ait. At vaporem illũ, prius quàm in aquã vertatur, exhalatione coagulari & metallũ fieri, idcircò metalla omnia exhalationẽ ſiccam continere, & inflãmari & exuri, ſolo auro excepto.

Alchimiſtarum opinio.

Halchemiſtæ verò proximam metallis materiam dicunt eſſe argentum viuum & ſulphur, tùm quod argentum viuum, fuſa videantur, & ex illis arte proliciatur argentum viuum, tùm quòd odorem ſulphureum ſpirent. Et eorundem opinionem multi graues viri ſecuti ſunt. Gilgil autem Maurus cinerem quendam terræ munitiſſ. aqua infuſum materiam eſſe metallis proximam profeſſus eſt, non ſecùs atque omnem cinerem materiam eſſe vitio proximam. Albertus verò humidum viſcoſum & tenax.

Gilgilis opinio.

Alberti op.

Georgius

Georgius Agricola has omnes de materia metallis proxima in mineris terræ opiniones refellit, & ſuccum in iiſdem mineris ortum, materiam metallis eſſe proximam, multis rationibus contendit. Scaliger metalla vocat terram aqueam, argentum autem viuum aquam terream. Quæ autem harum opinionum ſit verior, immorandum mihi eſſe non puto, cùm aliam argento & auro proximam materiam natura nobis exhibeat, vt ex ſequentibus eluceſcet. Si tamen quid ſentio dicendum ſit, Ariſtotelis opinioni & autoritati magis innitendum & fidendum exiſtimauerim.

Georgij Agricolæ.

Scaligeri opinio.

Poſt metallorum materiæ cognitionem forma etiam eorundem inquirenda eſt, quæ nobilior eſt pars ſubſtantiæ illorum, vt & in omnibus corporibus naturalibus: Forma enim rerum omnium magis naturę nomine quàm materia inſignita eſt, & ab ea ſola nomen vnicuique corpori naturali eſt inditum. Eam enim vocat plerunque Ariſtoteles rationem eſſen-

Formæ metallorum.

tiæ. Eò autem ſpectat formarum metallorum cognitio, quòd arte miniſtra idem argentum & aurum, atque naturale, efformandum ſit, quod præſtari non poterit, niſi eorum forma & natura, & quæ & qualis ſit, intelligatur, & in quibus à reliquorum metallorum formis diſcrepant. Metallorum tamen formæ non ita facilè dignoſcuntur, vt reliquorum alterius generis corporũ, ſcilicet vegetabilium, ſenſilium & hominum. Formarum enim cognitio ab actionibus earum dependet, quippe quod forma ſit actus, materia verò potentia. Actiones autem ab operibus dignoſcuntur. Quæcunque igitur ſenſus plus agere ex eorum effectibus deprehendit, ea magis conſpicuis formis compoſita diiudicabit, quæ minùs, obſcurioribus & minùs manifeſtis. Hinc ſenſibus magis nota eſt plantarum, forma quod vegetent, alimentum ſuſcipiant, & ſibi ſimilia producant. Senſilium verò brutorum, quod præter hæc & moueantur & ſentiant, notior eſt natura: Hominis verò forma

Formæ metallorum quæ ſint, non facile iudicatur.

Cognitio formarum ab actionibus: actionum ab operibus dependet.

Hominis

ma omnium maximè manifeſta eſt, quòd etiam præter hæc omnia intelligendi facultate ſit homo præditus. His omnibus facultatibus cùm metalla priuata & orbata ſint. (Nam nec vegetant, nec aluntur, nec mouentur, nec ſentiunt) eorum formæ minùs ab actionibus dignoſcuntur. Formas tamen habent omnia metalla per quas conſtant, & nomen ab iiſdem habent, & ex iis ſibi inuicem & ab aliis corporibus diſcernuntur. Conſtant autem & concreta ſunt ex ſola elementorum permiſtione, ideóque nullum aliud nominis genus habent quàm quòd miſta appellantur corpora. Nec facultates alias habent præter eas, quæ ipſa conſtare efficiunt, & miſtorum elementorum formam habere vnicam vndequaque ſibi ſimilem. Sunt autem hæ facultates qualitates elementorum calor & frigus, vt agentes cauſę, & humidum & ſiccum vt patientes: Et quod plus patibilium harum qualitatum metalla habeant, ex perpeſſione materiæ eorundem,

forma maximè manifeſta.

Metalla ſunt corpora tantùm miſta.

magis quàm ab actione formę eorum diiudicatur. Formæ enim proprium est agere, materiæ pati. Quod si quid agunt, in qualitatum, ex quibus concreuere agunt tantùm, veluti calefaciendo, frigefaciendo humectando & exsiccando. Cætera corporum genera sc. vegetabilia, animalia bruta & homines, mista quidem sunt corpora, sed quod pręter & super mistionem aliquid aliud præstantius habent, mista propriè non appellantur, sed ex his facultatibus, per quas agunt, nomen habent, & formam propriam. Metalla autem quod nihil præter mistionem possideant, simpliciter & absolutè mista tantùm appellantur, quod primæ illæ qualitates nihil aliud in elementis effecerint, quàm mistionem. Formas quidem omnium mistorum inanimorum sequuntur sua accidentia tam communia quàm propria: Et quòd magis ea materiæ quàm formæ conueniant ex iisdem mistorum formæ quales sint quadantenus intelliguntur.

Formæ metallorum plus ex perpessione materiæ quàm ab actione dignoscuntur.

Metalla simpliciter istam sunt.

guntur. Accidentia igitur omnibus metallis communia ſunt, ductile & fuſile. Ideóque metallum à Gebero definitur: Metallum eſt corpus minerale, fuſibile, ſub malleo ex omni dimenſione extenſibile. Corpus enim minerale genus eſt, fuſile & ductile ex omni dimenſione, differentia eſt ſpecifica, quæ metalla à cæteris corporibus mineralibus diſcernit. Argento enim & auro ſua inſunt Accidentia propria quibus à cæteris metallis diſcernũtur, ſcilicet, quòd perfectè ſint miſta, & igne non exurantur, præſertim aurum. Aurum igitur à Gebero rectè ſic definitur. Aurum eſt corpus metallicum citrinum, omnium metallorum grauiſſimum, mutum, fulgidum, æqualiter in ventre terræ digeſtum, aqua minerali diutiſſimè lauatum examinationem cineritij & cementi tolerans. Hæc cementi perpeſſio eſt differentia ſpecifica, quod in hoc examine cætera omnia metalla exurantur, & in cinerem vertantur, ipſum autem aurum ſolum incolume

Accidentia metallis omnibus communia.

Metalli definitio.

Auri definitio.

in eodem perſiſtat. Argentum quoque ab eodem Gebero ſic definitur. Argentum eſt corpus metallicum album albedine pura, mundum, durum, ſonans, perdurans in cineritio. Poſtremum hoc eſt accidens illi proprium, quippe quod ſtannum plumbum, æs & ferrum in examine cineritij pereant & corrumpantur, argentum autem in eodem perſiſtat. Habent & cætera metalla ſua accidentia propria per quæ ab argento & auro & à ſe inuicem differunt, de quibus tractare parùm ad propoſitę quæſtionis diſſolutiones attinet, cùm de his eorúmque definitionibus, ſatis ab eodem Gebero, Alberto Magno, Georgio Agricola, cæteríſque tractatum ſit. Sola nobis inquirenda eſt natura & forma argenti & auri, quæ ex ſuperioribus accidentibus propriis eorúmque definitione d gnoſcitur, vt ad eadem accidentia, materiam illis proximam à cauſa efficiente arte deducamus. Etſi enim argenti & auri formæ non ita nobis perſpicuè innoteſcant,

Argenti definitio.

vt cæ-

vt cæterorum corporum, vegetabilium & animalium formæ quæ ab actionibus & effectibus deprehenduntur, tamen quodcunque corpus metallicum examina argento & auro propria perpeti & in iisdem persistere conspexerimus, argentum & aurum esse rectè dixerimus. Rerum enim cognitio prima est à sensibus. Et vt vegetabilia & animalia ab actione ita argentum & aurum à perpessione materiæ diiudicamus. Horum accidentium propriorum argento & auro causæ sunt hæ. Quod enim fusilia sint metalla omnia, humor est in causa. Sicut enim sunt ductilia propter humoris, ex quo constant, lentorem. Quæ enim lenta sunt longissimè continuitatem seruant: lentor enim huiusce humidi cum siccis partibus firmam habet temperationem. Vtrumque igitur & lentor & siccitas cum certo temperamento, efficit, ne malleis percussa comminuantur, sed ductilia sint. Et quo magis aut minùs metallis inest magis aut minùs alia aliis ducuntur.

Corpus metallicum sustinens examina auri propria, est aurum.

Causæ accidentiũ propriorum auro & argento.

Cur aurum maxime sit ductile. Vnde aurum quod lentoris plurimum habeat à ſiccitate temperati, omnium metallorum eſt maximè ductile: huic ſuccedit argentum, inde æs, ferrum, inde plumbum & ſtamnum. Ob eaſdem ferè cauſas proprias in igne humiditates retinent: lentor enim, ne humidum exhalet, impedit. Sed humidum aqueum, ne metalla exurantur, prohibet. Aquea enim cùm igni qualitates ex diametro contrarias habeant, ab igne non vincuntur: Hic calidus, ſiccus & tenuis eſt, aqua frigida humida & denſa. Quò plus igitur naturæ aqueæ participant metalla, minùs in illa ignis habet imperium. Hinc aurum nullius ignis ardore exuritur, minùs poſt hoc argentum ob caſdem cauſas. Cætera metalla humiditatem habent aeream, ſulphuream & inflammabilem, quæ cauſa eſt vt igne tandem diſtabeſcant. De his accidentibus propriis plura paulò pòſt dicenda ſunt.

O retinet in igne humiditatem.]

De cauſa efficien- Nunc de cauſâ efficiente metalla etiam dicendum: cauſa efficiens eſt vnde prin-

de principium motus. Mouet enim materiam, vt metalla ortum habeant. Cùm autem omnis materia ſit aut remota aut media, aut proxima: certum eſt, cauſam efficientem agentem in remotam & mediam, vt fiat metallum vniuerſalem & æquiuocam eſſe, non particularem aut inſitam. Nullum enim metalla ortus ſui parentem agnoſcunt, quàm Deum & cœlum, quod non à ſemine aliquo prodierint, vt animata corpora, vi quorum ſeminibus vis deliteſcit à parentibus infuſa, quæ ſemper ſimilia gignit his, à quibus ſemina dimanarint. Non ſic in materia remota & media metallorum, de quâ, qui eorundem hiſtoriam tradidere, non meminerunt, ſed ſolius cauſæ efficientis & agentis in materiã omnibus metallis proximam, id eſt, in materiam, quæ ex remota & media, à cauſis vniuerſalibus in proximam metallis materiam tranſiit. Hæc cauſa efficiens in materia metallis proxima eſt particularis & inſita, quippe quæ ei ſoli conueniat, non ſecus ac cauſa par-

te metalla.

Deus & cœlum metallorum cauſa remota & vniuerſalis.

ticularis in vno quoque metallorum genere. De hac cauſa efficiente proxima variæ etiam ſunt opiniones. Ariſtoteles enim cauſam hanc efficiẽtem ait eſſe frigiditatem & ſiccitatem, quę in lapidibus Vaporem, quẽ materiam metallis proximam iudicauit, in illis ſublatum & incluſum comprimunt & denſant. Quod non ita accipiendum eſt, vt in eorum ortu caloris efficientiã neget: Illæ enim exhalationes caloris opera inter ſe admiſcentur, & ad aliquam ſpiſſitudinem adducuntur & concoquuntur, ſed admixtio illa frigore poſtea denſatur & in metallum euadit. Halchemiſtæ verò ſulphur, quod partem materiæ metallorum putant, efficientis cauſæ vim obtinere profitentur, exemplo cinaberis factitiæ, quæ ex argento viuo & ſulphure miſtis concreſcit. Gilgil Maurus calorem vehementiſſimum cauſam efficiẽtem eſſe opinatur, vt in vitro, quod ex cineribus cõflatur. Albertus autem Magnus cauſam hanc efficientem eſſe ait maiorem orbis, qui formas natura-

Ariſtotelis opinio de cauſa efficiente metalla.

Chemiſtarum opinio.

Gilgilis op.

Alberti magni opinio.

les explicat per motum cœli & qualitates elementorum, ceu artifex explicat formas artis ſecuri aut malleo. Verùm hæc Alberti opinio de cauſa efficiente, potiùs de vniuerſali quàm particulari exiſtimanda & intelligenda eſt. Vniuerſalis enim hæc cauſa agit primùm in elementa, quæ poſt multas mutationes tandem in materiam proximam mutat. Georgius autem Agricola de cauſa efficienti particulari proxima Ariſtoteli ſubſcribit, quæ mihi verior ſententia videtur: Ab effectibus enim cauſæ proximæ dignoſcuntur. Atqui metalla ſunt corpora naturalia tantùm mixta ſimpliciter, nec quicquam vltra miſtionem habẽt & effectus miſtionis ſimplicis à ſolis Elementorum primis facultatibus proficiſcitur: Mouentur enim elemẽta & miſcentur per proprias ſuas qualitates. Calor igitur primùm miſcet ea, & ad proximam metallis materiam deducit, quam poſtea frigus conſtringit. Præterea hæc ſententia ex inductione probatur. Si enim in nubibus, vt

Georgij Agricolæ opinio.

Quomodo elemẽta moueantur & miſceãtur ad metalla producenda.

aiunt, ex duplici illa exhalatione frigore densata ferrum gigni, & in terram decidere, verum est, quantò magis subtus terram ex eadem exhalatione frigore densata metalla gigni verisimile est? Hæc sunt quæ ad cognitionem naturæ metallorum quæ sola vi naturæ concreuerunt, pertinere dicenda existimaui: Nec pluribus agendum est, seu quòd à plerisque probatissimis Authoribus explicata sint, seu quòd alia sit arti materia proxima, alię causæ efficientes, naturales tamen, & quæ ad eundem tendunt scopum arte ministra.

Pars secunda Argyropœiæ & Chrysop.

Cognitio huius materiæ proximæ & efficientis causæ apud artem secunda est in ordine partitionis Argyropœiæ & Chrysopœiæ. Sunt autem adeò necessariæ, vt iis ignoratis, ars nec sciri nec dici possit. Harum cognitio viam & iter demonstrat, quibus ad finem optatum peruenitur. Ex iisdem perspectis & intellectis omnia, quę ad hanc artem pertinent, ratiocinari quisquis poterit, omniáque, quæ aduersus

uersus artem adferuntur argumenta, dissoluere: sine his vani & irriti sunt conatus omnes, & cæcutire necesse est. Totis igitur viribus enitendum est, vt exactè quantum fieri poterit, hæc excellentissima huiusce artis pars occulta huc vsque & nusquam à veteribus tradita, explicetur & detegatur. Sed priùs de materia argento & auro apud artem proxima definiēdum est, quæ statim à causa efficiente in argentum aut aurum perficitur, nulla alia mutatione interueniente. Et est indiuiduum speciei argenteæ & aureæ proximè futurę, quod tamen nondum est argentum aut aurum actu, sed potentia tantùm proxima, quæ huius aut illius formam à causa efficiente & mouente statim induet. Est enim Indiuiduum quod proprietates habet, quæ simul omnes nusquam attribuentur multis. Proprietates quidem, quæ differentiam specificam non constituāt, sed habilitatem & dispositionem tantùm habent ad formam proximam

De materia auro & arg. proxima apud artem.

Indiuiduum quid sit.

capeſcendam. Exemplo ſit ſemen caninum, quod proprietatem habet, vt proximè ex eo gignatur canis, quæ proprietas in ſemine equino nuſquam inerit, niſi poſt multas corruptiones & mutationes in ſemen caninum, ſi hoc fieri poſſet. Sic materia argento & auro proxima hanc habet proprietatē apud artem, vt pauco adminiculo in ipſa mutari poſſit, quæ proprietas in alia materia nuſquam inerit. Hæc enim eſt lex naturæ inuiolabilis vt nullum vſquam vnius ſpeciei Indiuiduum, in aliud alterius ſpeciei indiuiduum tranſeat, niſi illud prius proprietatem & potentiam habeat ad hoc poſterius proximam, id eſt, niſi prius indiuiduum ſit potentia proxima indiuiduum ſpeciei proximè futuræ, & ortum ſubiturę. Hanc materiam inueſtigare, qualis eſt in mineris naturalibus & eandem ſubiicere cauſæ efficienti, vt in ipſam agat, & opus ſuum peragat eſt impoſſibile. Quippe nihil ad intelligendi vim. pertinere poteſt, quod prius in ſenſu non fuerit. At materia

Cauſa materialis in mineris nō uē proxima apud artē.

teria proxima, quæ eſt ſubtus terram, ex qua producitur à ſola natura argẽtum & aurum, ſenſibus noſtris eſt incognita. Non enim conſtat inter graues Autores, qui hac de re aliquid tradiderunt, quę nam ſit illa materia proxima apud naturam, imò diſſentiunt, & ſuam vnuſquiſque opinionem rationibus probabili bus, non tamen demonſtrationibus tuetur. Quod etſi concedatur materiam proximam ſenſibus & demonſtratione cõprehendi poſſe, nihilo minùs poſſet ars extra minerarum locum materię potentiam ad actum ſeu formam perducere. Aliunde igitur diſquirenda eſt in Argyropœia & Chryſopœia materia proxima & cauſa efficiens, vt viribus huius illa erumpat in actum, & ex illius potentia forma argenti & auri ſuboriatur & emergat. Diſquirenda eſt, inquam in re, in qua oculorum & ſenſuum iudicio hæc proprietas eſt inſita, quæ eſt habilitas & diſpoſitio quædam naturalis ad ſuſcipiendam formam argenteam & auream. Huius

Materia proxima apud naturam eſt incognita.

Vbi materia proxima metallorũ inquirenda.

autem materiæ inuestigatio ex dupli-
Duplici demonstratione materiã proximã inuestigare debemus.
ci demonstratione dependet: Prior est ex similitudine totius substantiæ argenti & auri cum hac materia proxima quam quærimus. Hæc autem similitudo deprehendetur sensibus ex facili eorundem mistione & amplexu. Hæ enim substantię sese referunt, nullo negotio & nulla arte, sed sponte sua coeunt. Quæ autem sit substantia, quę facilè coeat cum argento & auro, post hac dicemus. Posterior demonstratio ex proprietate & habilitate & dispositione materiæ erit, quę vtriusque scilicet argenti & auri formam apprehensura sit. Hæc autem habilitas seu dispositio manifesta erit sensibus ex similitudine accidentium eiusdem materiæ, quam quærimus, cum iis, quæ argento & auro insita, intuemur à perpessione materiæ eorundem, & à cæteris metallis potissimùm distare.

Posterior demonstr.

Quatuor accidẽtia auro & argento cum proxima materia cõmunia.

Sunt autẽ Accidentia hæc quatuor numero. Primum, quòd argentum & aurum non exuruntur nec inflammãtur. Secundum, quod partes, ex quibus

constant, humido scilicet & sicco, igne, qui cuncta dissoluit, minimè dissipentur aut distrahantur. Tertium quòd tenuissimæ sint essentiæ. Postremum, quod densa & grauissima sint. Propriè tamen, nequis calumnietur, hæc auro insunt, argento minùs propriè. Qui tractant artifices argentum & aurum ita de his accidentibus propriis iudicent & vt mox apertiùs demonstrabo. Hæc accidentia ex Aristotelis autoritate sunt corporei affectus, qui sensibus iudicantur. Materia igitur, quam facile cum argento & auro coire, & iisdem accidentibus propriis præditatam esse oculis cōspexerimus, ipsa erit materia argento & auro proxima apud artem, neque alia, quæ ab efficiente causa in argentum & aurum permouebitur. Hanc suo proprio nomine describemus, si priùs argento & auro quatuor hæc accidentia in esse demonstrauerimus, & causas eorundem, & quòd cæteris metallis non insint, & quare. Quod igitur argentum & aurum non exurantur, neç inflam-

Materia quæ auro & arg. proxima.

1. Aurũ & arg. nõ exurũtur.

mentur, ex eo apparet, quòd liquata igne nullum vaporem ſulphureum aut inflammabilem ſpirent: cauſa eſt, quòd omni ſubſtantia ſulphurea & inflammabili & vnctuoſa expertia ſint. Omne enim ferè corpus naturale duplici conſtat humore, altero vnctuoſo, oleoſo & inflammabili, vt eſt ſulphur, oleum, adeps. Altero aqueo, quo tanquam viſco terrenæ corporum partes vnctæ cohærent, quíque rerum omnium ex Elementorum permiſtione concretarum communis eſt. Quodcunque igitur corpus inflammationi ſubiectum eſt, humiditatem habet oleo finitimam, huiúſque ſolius genera conflagrat. Quippe quæ ab aere orta aeris qualitatem calidam retineat. Aqueus autem humor, qui terrenarum partium eſt gluten, ab igne vinci non poteſt. Ille enim frigidus, humidus, hic ignis calidus & ſiccus. Et cum contrariis inter ſe, vt etiam iam dictum eſt, pugnent qualitatibus, neutrum cedit alteri. Solus igitur aqueus humor argentum & aurum tuetur, ne ab igne

exurantur. Nullius enim humoris oleosi aut sulphurei sunt participia, qui igni ferat opem, vt victoriam aduersus humorem aqueum, qui iisdem inest, referat. Reliqua verò metalla, quòd sulphure cuiusdam humoris, qui etiam odore deprehenditur, participia sunt, exuruntur & nigredinem ab igne contrahunt. Quod autem argenti & auri partes essentiales, scilicet, humidum & siccum, ex quibus constant, igne non dissoluantur nec secernantur colliquatio eorundem sæpius igne reiterata fidem facit. Nihil enim ex eorum pondere decidit.

Auri & arg. partes essentiales nõ dissoluũtur igne.

Equidem memini me superioribus annis vnciam auri purissimi testaceo vasculo inclusi, & alteram vnciam argenti puri etiam altero vase separatim inclusi eo loco, quo vitrum vitrariorum fornace liquatum est perpetuo, collocasse, ibíque ambo fusa & liquata duobus continuis mensibus permansisse, iísque transactis & à vasculis & fornace vtraque exemta stateris librasse, & auri quidem nec minimum de pondere

Experimẽtum.

decidiſſe conſpexi, argentum verò duodecima tantùm parte. Quod ſanè admiratione dignum eſt, veriſſimum tamen eſſe ipſà experientia didici. Huiuſce autem rei cauſa eſt, perfecta ſicci & humidi mixtio & vnio, quæ tam arctiſſimo fœdere ſunt iuncta vt etiam ignibus violentiſſimis indiſſolubilia ſint. Humidum enim tẽperatur à ſicco, & ſiccum à humido, & fit in vtroque argento ſcilicet & auro ſubſtantia vna æqualis, & in ſuis partibus ſimilaribus homeomera & vniformis. Hinc cùm nititur ignis ipſa rarefacere, & diſſoluere, & humidum aqueum in vaporem efferre, tuetur & retinetur à ferreo ne euolet. Contrà cùm ignis idem terreũ ab humido ſecernere contendit, & in cinerẽ vertere, cohibetur ab humido, ita vt vtrumque tutum, incolume & inuictum in ignis pugna perſiſtat. Hæc autem indiſſolubilis miſtio & vnio propriè de auro eſt intelligenda, cuius meminit ſacra ſcriptura: Probabit, inquit, nos Deus tanquam aurum in fornace. Et Augu-

Cauſa & ratio.

Solida miſtio humidi & ſicci.

rellius in ſua Chryſopœia ſic cecinit.

Vni quoniam nil deperit auro
Igne, velut ſolum conſumit nulla vetuſtas,
Ac neque rubigo aut ærugo conſicit ulla
Cuncta adeò miris illis compagibus hærent.

Huic ſolidæ miſtioni proxima eſt argenti puri miſtio, cuius etiam meminit Regius Pſalmiſta. Eloquia, inquit, Domini, eloquia caſta argentum igne exanimatum, terræ probatum, purgatũ ſeptuplum. Attamen igne parùm illi deperit & exuritur. Quod enim ſuperius igni duobus menſibus colliquatum duodecima parte priſtini ponderis deperiiſſe dixi, in ſuperficie vitro citriniſſimo opertum vidi, quod malleo ſub incude percuſſum ſeparatum fuit ab argento quod intus purum perſtitit. Hæc duodecima pars argenti deperdita & exuſta in vitrum

Argento parum deperit in igne

illud citriniſſimum tranſiit. At reliqua metalla omnia pauco tempore igne continuò agente exhalant, & metallica materia & forma euaneſcente & pereunte, quod ſupereſt, in vitrum

Vitrificatio metallorũ.

tranſmutatur. Omne enim, vt rectè ſenſit Geber, propria priuatum humiditate fuſionem nullam dat præter vitrificatoriam. Cuius diſſolutionis & corruptionis cauſa eſt etiam contraria, ei quam in argento & auro diximus, ſcilicet quod humidum quoddam ſulphureum & inflammabile humido eorum aqueo permiſtum ſit, tùm quòd illorum miſtio ſit imperfecta ad miſtionem argenti & auri collata.

Quod aurũ & arg. tenuiſsima ſint, & quare.

Tenuitas autem argenti & auri eſt mirum in modum dilatabilis ſed auri incredibilis ex eo deprehenditur, quod vnica illius vncia ſuperficiem corporis alicuius inaurabit, quam argenti decem vnciæ vix inargentarent, id norunt inauratores & inargentatores. Cætera verò metalla nihil ad auri tenuitatem accedunt.

Puritas humidi defecati.

Cauſa autem tantæ tenuitatis eſt puritas humidi

defecati in argento & propriè in auro. Causa verò crassitiei est impuritas terrestris. Tandem & postremum accidens proprium auro & argento præsertim auro præ cæteris omnibus, est densitas & grauitas. Et vt certò sciatur, quanta grauitate aliud ab alio distet, quod ter expertus sum, proferam. Vnumquodque metallorum in filum trahi & produci auri fabro mandaui, quin etiam & chalybem: Filum auri forcipibus scissum est, dum stateris penderet sexaginta duodecim grana, deinde vniuscuiusque metalli fila eodem foramine tracta & producta eadem longitudine separatim scissa sunt. Sic vnumquodque filum statere appensum fuit. Auri filum vt dixi, drachmam, quæ sexaginta duodecim sunt grana pendere vidi: filum argenti eiusdem longitudinis eodémque foramine tractum triginta sex, plumbi itidem triginta sex: filum æris triginta, filum chalybis viginti septem, filum ferri viginti sex, filum denique stanni viginti quinque. Causa tantæ grauita-

Densitas & grauitas auri & arg.

Proportio grauitatis metallorũ.

Causa

gravitatis in auro. tatis auri est æqualitas & vniformitas partium eiusdem, & perfecta mistio, tùm verò puritas & tenuitas, & eorundem humidi & sicci perfecta decoctio & incrassatio, tandem etiam substantiæ sulphureæ & aureæ priuatio. Causæ cōtrariæ. Causæ autem contrariæ sunt, ne tam grauia sint metalla reliqua, scilicet dissimilitudo partium heterogenearum in metallis, imperfecta mistio, impuritas, crassities, & in quibusdam imperfecta decoctio, in aliis exustio, & in omnibus sulphureæ substantiæ aureæ & leuis mistio. Materia proxima quæ. Quæ igitur materia magis tota substantia argento & auro erit similis, magis quàm ad propria iisdem accidentia accedet, ea profectò iudicanda erit proxima materia, in quam incumbere, & conatus omnes impendere Argyropœiæ & Chrysopœiæ artifices necessariò oportet, si naturam velint imitari, & vi efficientis causæ, de qua mox dicam, formam argenti aut auri eidem inducere. Proximæ enim vnicuique materiæ, quam consummatam potentiam dicimus, statim

vi causæ

vi causæ efficientis extrinsecus accedit forma, naturali quadam & quasi dicas ineuitabili necessitate, vt rectè tradidit Ambianensis ille medicus Fernelius summus Philosophus lib. priore de abditis rerum causis. Nonne vides puluerem illum pyrium statim multa mortalium internecione, flammam attritu concipere? Quippe quod nulla alia materia igni sit proximior ob siccitatem & tenuitatem pulueris, quæ qualitatibus ignis conueniant: per motum autem fit calor. Sic qualitatibus omnibus argenti & auri concurrentibus in materia proxima, ex ea fit argentum & aurum. At nequenquam diutiùs remorer aut suspensum teneã & ratione ex iis quæ dicta sunt, & experientia, quæ inferius narrabitur, probare possum argentum viuum esse illam argento & auro materiam proximam potentia. Cuius fidem faciet demonstratio ex iisdem, quæ diximus, scilicet similitudine totius substantiæ argenti viui cum argento & auro, & consensione eorundem acci-

Fernelius.

Est materia proxima auro & arg. apud artem.

Similitudine totius substantiæ

refert aurum & arg.

dentium propriorum cum vtriſque. Primùm norunt inauratores cum nullo alio metallo argentum viuum libentius coire, quàm cum auro puro, hinc cum argento, ex quibus malagma conficiunt, præſertim ex auro & argento viuo, cùm volunt inaurare vaſa, & quò purius vtrunque, eò celerius miſcetur alterum alteri. Quod nulla alia ratione fit, quàm propter ſimilitudinem totius ſubſtantiæ. Cætera verò metalla non ita libenter amplectuntur argentum viuum, aut ſi coit cum iis, vt cum ſtamno & plumbo, non propter ſimilitudinem ſubſtantiæ, ſed propter indefinitum eorum humidum, aut quòd illis ineſt argentum viuum. Quod autem argento viuo eadem quæ in argento & propriè auro diximus accidentia, inſint, etiam demonſtratione probatur. Omnis enim humidi oleoſi vnctuoſi & ſulphurei expers eſt. Hinc non exuri, minùs inflammari poteſt. Hinc in illud ignis imperium non habet, nec ſulphur, quod omnia exurit metalla,

Quod accidētia propria & communia cum auro & arg. habeat.

auro

auro excepto: id enim manifeſtum eſt ſenſibus. Excoquitur enim Cinnaberis factitia ex argento viuo & ſulphure,& trita & miſta oleo tartari,& igne validо in vaſe vitreo luto obſtructo,in vaporem ſurſum elata, redit in argentum viuum,nec quidquam illi deperit. Idem in argento viuo ſublimato euenit,ita ipſum appellant. Hæc norunt artifices. Quod ſi cum argento viuo à natura miſta fuiſſet portio quædam ſulphureæ exhalationis,minimè dubitandum eſſet, ipſum inflammari & exuri potuiſſe, vt in cæteris metallis, auro excepto,euenire ſolet. Quod verò ad perfectam partium illius ſcilicet ſicci & humidi, vnionem & miſtionem attinet, igne nõ minùs, quàm aurum diſſolui poteſt. Fertur quidem in vaporem ſuum, ſed non propterea partes illius, ex quibus conſtat, igne diſſoluuntur. Nam ſi ille vapor igneo calore agente,in vas recipiens,delabatuŕ, in priorem argenti viui ſpeciem coibit & redibit, nulla detracta parte priſtini ponderis. Nec quidquam ſub-

Experimentum Cinnaberis.

Igne nõ exuritur.

Non diſſoluitur igne.

ſtantiæ illius eſt in vaſe, ex quo vapor ille emigrauerit, ſubſidebit. Eſt enim vniformis omninò ſubſtantiæ & ſimilarium partium non tamen eſt æqualiter miſtum, quantum ad temperamentum attinet. Vincit enim humidum in miſtione: hinc in vaporem abit igne agente: ea quoque de cauſa non eſt ductile. Quòd autem ſit tenuiſſimum, ex eo apparet, quod corio inuolutum & expreſſum vehementer, tranſmeat corio illæſo, quod oleũ, quamuis ſit tenuiſſimũ eſſentię, tranſmeare non poſſet. Tandem argentum viuum eandem ferè grauitatem habet cum auro, ſexta enim tantùm parte auro minùs graue eſſe etiã experientia didici. Quamuis Geber ipſum profiteatur auro eſſe grauius, ſed forſitan de argento viuo purgato & paululùm ab humiditate nimia arte vindicato intellexit. Horum omniũ accidentiũ cum auro communium eædem ſunt cauſæ quas in auro diximus. At verò argentum hoc viuum quod dicimus eſſe materiam argento & auro proximam

Cur in vaporem abeat.

Grauitas argenti viui.

Arg. viuum eſt duplex.

mam non ſolùm eſt illud vulgare argentum viuum, quod palàm à mercatoribus venit, & ex Hiſpania aut Germania aduehitur: verùm etiam illud, quod ex corporibus imperfectè miſtis, plumbo, ſtanno, ære, & ferro ſubtili arte prolicitur. Inter quæ omnia & vulgare hoc noſtrum nulla, niſi in ſolis accidentibus quibuſdam, eſt differentia. Fluida enim ferè ſunt ęquè & eiuſdem proportionis & grauitatis. Verum argentum viuum corporum magis eſt coctũ vulgari, quin etiã inter ſe aliud alio magis aut minùs digeſtũ eſt. Omnia tamẽ vi ignis in vaporẽ ferũtur ſurſum, alia celeriùs, quæ minùs cocta alia tardiùs, vehementioríſque ignis vi, quæ magis decocta ſunt. Atque hac de cauſa argentum viuũ vulgare, quod indefinitã valdè habeat humiditatem omnium celerrimè in fugam vi ignis abit. Quod autem in corporibus metallicis inſit argentum viuum, ex eo quodammodo iudicatur, quod fuſa & igne liquata omnia argentum viuum fluidum conſpiciuntur, quamuis frigore proprio ab igne

Arg. viuum corporũ eſt magis coctum.

Commune habet indefinitã humiditatem.

Arg. viuũ corporibus metallicis ineſt.

deposita rursus constent. Equidem vidi & noui ex omnibus metallis ferro excepto, argentum viuum fluidum excernere, beneficio argenti viui vulgaris. Abluendo enim & macerando perfectè, quicquid impurum est, & à natura argenti viui alienum, abit in fecem, quod superest vaporario calore soluitur. Quod si vltra progredi liceat, ausim affirmare argentum viuum nihil aliud esse, quàm argentum & aurum crudum & indefinitum, quod à causa efficiente definitum statim in illa transit, quod magis apertum posthac fiet. Nolim tamen ex hoc inferre, metalla ex argento viuo seu materia proxima fluxisse, vt Alchemistæ sentiunt, imò potiùs cum Aristotele & Erasto sentio, materiam proximam fuisse vaporem exhalatione concretum. Et veluti alimenta in animalium corporibus vertuntur in sanguinem cùm antea sanguis non fuissent: sic & materia, quæcunque illa sit, ex qua metalla ortum habent, non fuit eadem post eorum ortum, sed argentum viuum defini-

Ex metallis extrahitur commune.

Arg. viuũ quid sit.

definitum, quod metallum appellatur, ſpecie tamen aliud ab alio ob diuerſam miſtionem, diſtinctum. Conſtans ergò ſit & ratum, nullam aliam materiam argento & auro proximiorem eſſe apud artem, quàm argentum viuum tam vulgare, quàm quod metallis imperfectè miſtis ineſt. In illud, vt materiam, omnes conatus impendant, quicunque Argyropœiæ & Chryſopœiæ fructus expectant: profligetur omnis alia materia ſulphurea, vnctuoſa, inflammans, adurens, inflammabilis & aduſtibilis. Sola ſubſtantia argēti viui aquea, ſubtiliſſima viſcoſa, indiſſolubilis, nullius ignis ardori cedens, ſit pro materia argento & auro proxima. Ipſum enim eſt quod ignem vincit, nec ab igne vincitur. De materia argento & auro proxima ſatis. His igitur de ea ſic conſtitutis ad cognitionem cauſæ efficientis progrediēdum eſt: quæ tanto nobilior & præſtantior eſt, quantò artifex ſuo opere. Ipſa enim eſt, vt dixi vnde eſt principium motus, quæ omnia corpora naturalia

Concludit Author nullam materiam apud artē proximiorem eſſe arg. viuo.

De Cauſa efficiente.

Cauſa efficiens quid ſit.

mouet vt talia ſint, qualia ipſa eſſe intuemur. Dixi etiam ipſam eſſe vniuerſalem aut particularem. Et vtraque in genere definita eſt. Eſt etiam vtraque naturalis, ſed quæ aliquando ſuopte impetu mouetur, nec aliunde, quàm à natura ſola impellitur, vt agat. Qualis eſt in generatione metallorum in viſceribus terræ, quæ ſola vi naturæ prodiere. Qualis etiam eſt in argento viuo vulgari, & eo quod corporibus metallicis obuolutum eſt, quæ ſola natura in lucem edidit. Quæ autem & quales ſint hæ cauſæ naturales, certò ſcire & aſſequi non poteſt mens humana, nec ſatis conſtat inter peritiores, qui de iiſdem tractauerunt. Sufficiat nobis naturæ liberalitas, quæ à ſuis cauſis efficientibus occultis argẽtum viuum vulgare, & quod corporibus metallicis potentia proxima eſt inſitum, vltrò nobis obtulit, quod nobis materiam proximam eſſe diximus. Ea inueſtiganda eſt nobis tantùm cauſa efficiens particularis, quæ mouet hanc materiam, vt ex ea concreſcat argentum

Cauſæ efficientes naturales nobis incognitæ.

tum vel aurum. Huius autem efficientis causæ natura ex eiusdem definitione, sicut & in cæteris rebus omnibus, intelligetur. Hanc autem definire, tùm ex viribus, per quas agit, tùm ex materia argentifica aut aurifica, cui vires hæ inhærent, necessarium esse existimauimus. Non enim, sicut in reliquis seminum generibus, vis sua prolifica cuiquam inest. Sic & in materia nostra proxima vis argentifica aut aurifica inest. In ouo enim vis sua efficiens inest, quæ calore adiuuante externo pullum edit. Sic & in plantis & reliquis animalium seminibus vis sua prolifica inest, nec aliunde exquirenda. At materiæ nostræ proxima vis sua argentifica aut aurifica non est insita, quæ tandem in argentum aut aurum promouere possit, sed est in alia materia, eiusdem tamen generis sed formæ nobilioris, cuius differentiæ ratio in progressu explicabitur. Causa igitur efficiens est vis & facultas argentifica, quæ per qualitates suas igneas, calore etiam externo iuuante materiam pro-

Causa efficiens particularis in hac arte.

Vis artifica non inest materiæ proximæ.

Definitio causæ efficientis apud artem.

ximam ſeu argentum viuum, quod ſtanno, plumbo, æri & ferro potentia ineſt, diducit & reſoluit, & idem, nec non argentum viuum vulgare concoquit, & miſtionem eiuſdem nondum perfectam perficit, & radicitùs fingit, vt in ipſum, iam perfecta & conſummata miſtione, noua argenti vel auri forma influat. Argyrogonia autem eſt ſemen argentificum, ex argento vel auro priùs ſoluto perfectè concoctum, ſeu tinctura argentifica candidi coloris. Sicut Chryſogonia eſt ſemen aurificum ex auro priùs ſoluto perfectiſſimè concoctum, ſeu tinctura aurifica rubri coloris, admirabili tenuitate ſubſtantiæ prædita, quibus à natura vis illa argentifica & aurifica ineſt. Qualitates autem illæ igneæ, per quas agunt, arte & concoctione iiſdem ſunt acquiſitæ. Ex quibus definitionibus ſatis intelligitur vires agentes bifariam diuidi. Aliæ ſunt vt præcipuè agentes, aliæ vt adiuuantes. Prçcipuè agentes ſunt vis argentifica & aurifica, & qualitates igneæ ſemini argenti-

Argyrogonia quid ſit?

Chryſogonia quid ſit?

Cauſæ efficientes duplices ſunt.

gentifico & aurifico inſitæ. Adiuuantes autem, ignis & calor externus. Quin etiam & ſemen illud bifariam diuiditur, vt aliud ſit argentificum, aliud aurificum. Hæc autem omnia explicatione luculentiori egent, vt veritas quæſtionis propoſitæ: An ſit Ars, clariùs eluceſcat.

Cauſæ adiuuantes.

In definitione igitur vis efficiens eſt genus. In omnibus enim corporibus naturalibus, quæ ortum ſubiere, ſeu ex ſemine, ſeu ex quopiam loco ſeminis, vel in iis, quę in interitũ abiere, vis primùm & facultas quędam adfuit, quæ in hęc ageret, eáque moueret, quæ alioqui ſine motu eadem perſtitiſſent. Hæc vis efficiens à triplici fonte promanauit. Quippe cum in omni corpore naturali tria hæc inſint, Materia, forma & temperamentum, ab iis, nec à pluribus, vires omnes proficiſci, certum eſt, quæ adeò inter ſeſe connexæ ſunt, vt mutua opera indigeant, nulláque poſſit ſeorſim conſiſtere. Sed harum omnium præſtantiſſima & efficaciſſima ea eſt, quæ à for-

Definitionis explicatio.

Omnes vires & facultates efficiẽtes à tribus profiſciſcũtur.

ma proficiſcitur. Quod enim nobilior ſit & materia & temperamento, præſtantiores effectus eam edere oportet. Hæc vis, quæ à forma ortum habet, proprietas appellatur, quæ ſua ineſt cuique formæ natiua, nec arte aliqua comparari poteſt, ſed à ſola natura. Itaque in definitione dicitur primùm, vis & facultas argentifica & aurifica Argyrogoniæ & Chryſogoniæ à natura inſita. Vt enim in ſemine canino vis inſita eſt, quę ſeminis materiam mouet, vt generetur canis, quæ vis & facultas in nullo alio ineſt ſemine, ſic & in ſemine argentifico aut aurifico, vt fiat argentum aut aurum, vis ſua ineſt. At quoniam hęc vis & proprietas eſt accidens, quod per ſe ſubſiſtere non poteſt, ſed ſemper ſubſtantiæ inhæret, idcircò addita eſt definitio Argyrogoniæ & Chryſogoniæ ſeu ſemper, & ex qua materia ortum haberent, ſcilicet quod argento ſemen argenti, & ab auro ſemen auri trahat originem: nam etſi inania ſunt hæc corpora, neque ſibi ſimilia in mineris terræpro-

Proprietas rerũ à forma oritur.

Semen Argenti ab argento, auri ab auro originẽ trahit.

ræ procreent, tamen arte impellente per translationem ſibi ſimilia producere dicuntur, cum in ſemen, vel in id, quod locum ſeminis obtinet, tranſilierint. Et veluti dicimus, canem eſſe cauſam efficientem canis, ſic etiam argentum argenti, & aurum auri. Hinc pulchrè Augurellius.

Aurum eſt cauſa efficiens auri.

Hordea cui cordi demum ſerit hordea, ne tu
Nunc aliundè pares auri primordia, in auro
Semina ſunt auri, quamuis abſtruſa recedant
Longiùs, & nobis multo quærenda labore.

Quamuis autem à forma eiúſque viribus effectus omnes, quoſcunque cernimus, primùm maximéque proficiſcuntur, attamen ſine qualitatibus primis Elementorum, quæ ſunt in miſto corpore eſſet inefficax, non ſecùs atque artifex ſine inſtrumentis: non quòd inſtrumenta agant, ſed quòd per

Forma ſine qualitatibus primis ad agendum inefficax.

ea meliùs agatur. Ideóque in definitione dixi, facultates argentificas aut aurificas agere per qualitates igneas. Tantas enim qualitatibus primis vires tribuerunt veteres philoſophi & Medici, præſertim Galenus, vt per eas, quæcunque omnia hac mundi vniuerſitate conſpicimus, ab iis orta exiſtimauerint. Qualitates autem igneas dixi, quòd maximè præ cæteris agant, imò niſi à cæteris, quibus perfuſæ ſunt, vis earum obtunderetur, omnia perſundarent. Has qualitates agentes, calorem nempe & frigus, ſolas eſſe cauſas efficientes corporum ſimilarium, ſtatuit Ariſtoteles, dum ſolam eorum materiam conſiderat. At cùm ad formam peruertit, vt quare hoc argentum ſit, hoc aurum, aliam cauſam cõſtantiorem, eſſe ait ſcilicet formatricem. Hæc enim facultas formatrix diligit qualitates primas vt agant, & moueant materiam ad formam, qualis eſt in mouente actu ſeu virtute. Sic & vis argentifica aut aurifica per qualitates igneas mouebit materiam noſtram

Qualitatum primarum vires.

Calor & frigus agunt.

Forma digerit qualitates primas.

proxi-

proximam, ad formam argenti aut auri capessendam. Erunt etiam adiumẽto qualitates secundæ, quæ à materia ortum habent, vt tenuitas & subtilitas substantiæ: non quòd agant, sed quomodo forma per qualitates priores & principes, ita & hæ per posteriores validius aut hebetiùs agunt. Quapropter definitioni additum est, semen hoc admirabili tenuitate pręditum esse, quod omnes materiæ nostræ proximæ partes celerrimè subeat & penetret. Vtręque autem qualitates tam priores, quàm posteriores, cùm sint accidentia, arte intendi posse diximus. Et ob hanc solam intentionem forma acutiùs agit, tametsi ipsa, vt dicunt Physici, non recipiat magis aut minus. Intendi etiam ex Aristotelis testimonio constat, quod omnia concocta, calida esse affirmet, cùm priùs essent frigida: & quò plus cocta, eò calidiora esse. Hæ igitur sunt causæ præcipuæ efficientes. In omni enim rerum naturalium effectione species primum est & præcipuum efficiens. Quo circa Argyrogonia argentum, &

Qualitatum secũdarum vires.

Qualitates hæ arte intendi possunt.

Forma præcipua est causa efficiens.

Chryſogonia aurum generat in materia noſtra proxima. Temperamentum verò igneum & materiæ tenuitas tanquam inſtrumenta facultati formatrici ſubſidio veniunt. De vtroque autem ſemine diſſerendi ratio, quod ſoluendum & concoquendum ſit, & quomodo ad aliam quæſtionem referenda eſt interdum ſolutione & concoctione obiter in definitione dictum non intelligatur ex argento ſolam tincturam candidam argenticam depromi poſſe: Ex auro verò eandem & rubram aurificam. Forſitan de vtroque ſemine inferiùs plura dicenda ſunt.

Temperamentũ adiuuãt formam.

Vis autem adiuuans etiam in definitione proponitur, quòd non agat primùm nec præcipuè, ſed vt externa iuuet iſtam ad agendum: Ea cauſa adiuuans eſt calor externus. Hic in omnium corporum naturalium ortu adeò eſt neceſſarius, vt huius ope cauſæ illæ efficientes præcipuæ deſtitutæ & orbatæ tanquam ſopitæ iacerent, nec vllum prorſus effectum producerent. Nam plantæ ſine aeris circum ambientis

Vis efficiens adiuuans.

Calor externus.

bientis calore nuſquam coaleſcerent. Oua ſine calore gallinæ, aut alterius auis ea fouente, nuſquam pullos excluderent. Et animalium fœtus abſque calore matris in vtero extinguerentur. Nec minoris æſtimanda eſt caloris externi vis, in toto opere hoc cõficiendo. Imò Ariſtoteles cauſam pręcipuam efficientem in mineris metallorum tribuit qualitatibus externis, calori ſcilicet concoquendi & frigori conſtringendi. Calor igitur hic externus, quicquid in metallis imperfectè miſtis ab argenti viui natura eſt alienum, ſecernit, diducit, & exurit. Idem qualitates igneas vtrique ſemini inſitas, dum concoquitur & producitur, intendit, & in immenſum auget. Idem eaſdem, dum ſemen in metalla proiicitur, aut in argentum viuum vulgare, adiuuat, vt geminatis & multiplicatis viribus, ipſa miſceant, decoquant, & priorem miſtionem imperfectam interuertendo aut perficiendo iiſdem argenteam aut auream accerſant.

Caloris externi vires & effectus.

Actiones & opera causæ efficientis.

Postremò definitioni additum est, causam efficientem mouere, dissoluere, mistionem perficere, vt quæ illius essent manibus opera, demonstrarem. Primùm enim omnis causa efficiens mouet subiectum, aut materiam ad finem aliquem: Motus autem est via & fluxus inter materiam & finem illum. Finis autem est vel forma, vel quantitas, vel qualitas, vel locus. Causa igitur efficiens mouet ad varios fines. Et cùm finis Argyropœiæ aut Chrysopœiæ sit, vt producatur argentum vel aurum. Ergò motus ille ad nouam formam contendit. Forma enim plumbi, stanni, æris, ferri, & argenti viui non est forma argenti vel auri, sed illa sunt horum subiectum & materia: & pereuntibus formis cùm materia sine forma subsistere non potest hanc aut illam, scilicet argenti aut auri, induci oportet. Videndum est igitur, qua motus specie abeuntibus formis à stanno, plumbo, ære, ferro & argento viuo (quibus perpetuò inhærere non possunt, si moueantur) alia eisdem scilicet

Motus quid?

Finis quid?

Pereunte forma vna inducitur altera.

licet

licet argentea aut aurea ſuccedat. Exiſtimatur vulgo, motum omnem ad formam eſſe per ortum & interitum, ſeu generationem & corruptionem, quorum alter alteri ſemper ſuccedat. Et ortum quidem eſſe motum, aut potiùs mutationem à non eſſe ad eſſe, interitum verò ab eſſe ad non eſſe. Quod verum eſſe concedimus in ſtirpum & animalium ortu & interitu. At in ſolis corporibus ſimpliciter miſtis, non per generationem & corruptionem, ſed per diſſolutionem & miſtionem ſimplicem formam induci ſubiecto demonſtrabimus. Subiectum autem hoc, quod corrumpitur aut generatur in vegetabilibus & animalibus, aut diſſoluitur & miſcetur in miſtis ſimplicibus tantùm remotum aut propinquum. Nam quod eſt manuum, id eſt, ſemen, aut quod vicem obtinet ſeminis, nec corrumpitur, nec diſſoluitur, ſed illius ortus eſt per ſolam perfectionem. Quæ omnia dilucidiùs explicare conſtitui, ne paradoxum proferre videar, tùm quod & ſoluendæ

Motus ad formam nō ſemper eſt per generatione & corruptioně:

In Corporibus ſimpliciter miſtis forma per miſtionem inducitur.

quæſtioni propoſitæ, tùm omnibus ferè argumentis Eraſti hac explicatione poſthac ſatis fiet. Omnis motus in Argyropœia & Chryſopœia eſt in miſtione & diſſolutione ſimplici. Quid autem miſtio & diſſolutio ſit, quomodo diuidatur, & in quibus ab ortu & interitu differat, & quid vtriſque commune ſit, dicam, quoniam quæſtiones hæ magni admodum ſunt momenti.

Motus in Argyropœia & Chryſopœia eſt miſtio & diſſolutio ſimplex.

Variæ de miſtione ſunt opiniones. Ariſtoteles ſub finem tractatus de miſtione ſic eam definit. Miſtio eſt miſcibilium alteratorum vnio. Hanc definitionem reprehendit Scaliger libro Exercitationum ſuarum, eámque indignam Philoſopho reputat, & ſic definit. Miſtio eſt motus minimorum corporum ad mutuum contactum. Hæc definitionis varietas, & quæ de ea plerique ſenſerunt, propter miſtionis vocabulum æquiuocum difficultatem pepererunt. Cùm enim omnia, quæ diximus naturalium corporum genera, ſcilicet inanima vt

Miſtio quid ſit Ariſtoteli.

Definitio Miſtionis alia.

lapides & metalla & animata, vt ſtirpes & animalia, ex elementorum permiſtione concreuerunt, miſta omnia appellari poſſunt. Sed primi generis corporibus miſtionis nomen propriè conuenit, & per ſolum miſtionis motum ortum habuere: at aliorum corporum genera etiam præter miſtionem aliquid aliud habent, nec illorum perfectio à ſolo miſtionis motu prodiit. Hinc Ariſtoteles ante miſtionis definitionem diſcrimen ipſius à cæteris mouentibus mutationibus poſuit, obſcurè ſatis & breuioribus verbis, quàm neceſſarium fuiſſet: & miſtionis diuiſionem ſilentio præteriit, nec verbum vllum de diſſolutione ſimplici, quæ miſtioni aduerſatur, addidit. Cum autem, vt dixi, miſtionis & diſſolutionis vocabulum ſit æquiuocum & in æquiuocis partiendum priùs, quàm definiendum, vtriuſque diuiſionis aliquæ afferendæ ſunt, ſcilicet tam eius quæ generaliter & confusè, quàm eius, quæ propriè miſtio dicitur. Miſtionis vocabulum indicat ea, quæ mi-

Corpora inanima per ſolam miſtionem oriūtur.

Miſtio & diſſolutio oppoſitá ſunt.

Mistionis diuisio prima.

ſcentur, plura eſſe numero. Miſtio alia eſt prior, alia poſterior: prior eſt, quæ ex primorum quatuor elementorum concurſu proximè & immediatè fluxit, qualis eſt in lapidibus & metallis, & inanimis & ſubterraneis corporibus, quæ primam eſſe eorundem Elementorum ſobolem diximus. Poſterior verò eſt, quæ ex iam mixtis elementis prodiit, qualis eſt in ſtirpibus & animalibus; eorúmque partibus. Aliter poteſt diuidi, vt alia ſit a natura ſola, qualis eſt in omnibus corporibus naturalibus, quæ ſolius naturæ vi concreuerunt. Alia ab arte, qualis eſt in corporibus iam à natura ortis, quæ rurſus arte miſcentur, vt in diuerſæ ſpeciei corporibus, ſeu ſint fuſilia, aut liquida, aut ſicca, aut minutiſſima corpuſcula trita. Sed & eiuſdem miſtionis alia eſt diuiſio, vt altera ſit ad formam vnicam eorum, quæ miſcentur, conſtituendam: qualis eſt in omnibus corporibus naturalibus, quæ ſuam quæque eámque vnicam formam conſecuta ſunt: Altera eſt, quæ ad vnioenm

Diuiſio ſecunda.

Diuiſio tertia.

nem minimorum corporum & contactum, manentibus eorum formis natiuis, qualis eſt in liquidis corporibus, vt aqua & vino mixtis, aut fuſibilibus aut metallis, aut ſiccis, quæ in tenuiſſimas partes redacta ſimul miſcentur. In hac enim miſtione, diuerſa hæc corpora ſuas quæque formas retinent. Alia etiam eſt eiuſdem miſtionis diuiſio, vt alia ſit perfecta ſimpliciter, alia comparatè. Miſtio perfecta ſimpliciter eſt eorum quę cum diuerſarum eſſent priùs ſpecierum, poſtquam coierint, vnicam formam ſubſtantialem adepta ſunt, vt ſunt omnia corpora naturalia. Miſtio perfecta comparatè eſt, quæ etſi ſimpliciter in ſeſe introſpecta perfecta dicatur, ad alias tamen collata magis aut minùs perfecta eſt, tam in his quæ diuerſorum ſunt generum, quàm quæ diuerſarum ſunt ſpecierum ſub vno genere proximè comprehenſarum. Quin etiam & hęc miſtionis perfectio comparata variè æſtimatur, aut exactionibus corporum quæ miſta ſunt, præ-

Diuiſio quarta.

Miſtio perfecta comparatè æſtimatur variè.

ſtantioribus aut ignobilioribus: aut ex connectione partium miſtorum corporum ſolida vel imbecilla: aut tã ex viribus & actionibus corporum miſtorum, quàm eorundem compagine. Miſta enim tantùm corpora, vt lapides & metalla, ſi eorum vires & actiones conſiderentur, ignobiliora cæteris corporum generibus iudicabuntur, quod ex ſola elementorum miſtione conſtent. At plantæ motum quendam habent, animalia magis manifeſtum: homines verò præter motum rationis & intelligentiæ ſunt participes, & præſtantiſſima edunt opera. Itaque agendi facultate magis definiuntur. Et hac ratione perfectiora dicuntur miſta inanimis, nec non cæteris aliorum corporum generibus. At ſi iiſdem plantis & animalibus connexionẽ & ſoliditatem oppoſuerimus horum ſanè miſtio erit perfectior. Nõ enim ita facilè in partes diſtrahentur aut diſſoluẽtur, quippe quod magis perpetiendi quàm agendi munere defunguntur: Sed & inter ſe lapides & metalla,

Propter vim agẽdi ſtirpes & animalia perfectiora ſunt quã miſta.

Miſta ſimpliciter perfectiora ſunt propter perpeſſionem.

talla, & hæc inter ſe collata etiam perfectè magis aut minùs miſta dicentur. Quorum enim metallorum partes, ex quibus conſtant, humido ſcilicet & ſicco, adeò tenaciter hærent, vt igni diſſolui aut diſtrahi haud quaquam poſſint, perfectiùs miſta dicentur, vt argentum & aurum. Atque hac de cauſa etiam argentum viuum. Quæ enim præter hanc arctam & indiſſolubilem miſtionem adeò æquali ſunt temperamento, vt ferri ſurſum igne nequeant, perfectiora etiam miſta appellantur, vt eadem argentum & aurum, ſecundum vniuſcuiuſque perfectionis gradum. Quorum omnium accidentium cauſa in ſuperioribus eſt dicta. Quod ſi in his corporibus inanimis aliquod corpus reperiatur, quod vires & qualitates nimium exuperantes obtineat, ſiue à materia, ſiue à forma ſeu à temperamento, ſiue ab omnibus profectas & præter has fuerit indiſſolubile & fixiſſimum, & in ignis violentia perſiſtat, id vndequaque perfectiſſimè erit miſtum. Non enim ſolùm perpetiendi

Arg. viuũ perfectius miſtum eſt.

Perfectiora miſta igne ſurſum non ferũtur.

Perfectiſſimè miſtũ quid.

potentia, ſed agendi facultate erit definitum. Sanè in metallis nullum tale corpus reperitur. Aurum enim quod in metallis perfectiùs eſt miſtum, nullis facultatibus agentibus, ſed perpetiendi tantùm potentia eſt præditum. Quocirca cæterorum metallorum miſtionem imperfectam haud quaquam perficere poteſt. Vtramque autem ſcilicet agendi facultatem & perpetiendi potentiam Argyrogonia & Chryſogonia, id eſt, ſemen argenteum & aureum obtinent, excellentius verò ſemen aureum. Quocirca vndequaque perfectè miſtum cum ſit, cæterorumque corporum & argenti viui vulgaris imperfectam miſtionem perficit, vt mox dicam. Cur autem ſemen argentificum aut aurificum perfectiori miſtione & facultatibus ſit præditum, quàm argentum & aurum, cauſa eſt, quod elementa corporum miſtorum, quę rurſus miſcentur, alios & nobiliores effectus pariunt, quàm quæ primò miſcentur. Vires enim Elementorum nondum miſtorum ſolam miſtionem

Semen aurificū eſt perfectiſſimè miſtum.

Quæ miſta rerū ſoluuntur & miſcentur præſtantiores vires habēt quàm ſemel & primo miſta.

efficiunt

efficiunt, cum à nulla alia particulari & insita vi, sed ex sese moueantur, qualitatibus externis iuuantibus. At qualitates in elementis iam mistis alterius imperio subiiciuntur, & tantùm sunt instrumenta formæ misti, quæ multò præstantior & nobilior est, quàm forma simplicis Elementi. Calor enim ignis, vt ab anima mouetur, in animalibus est principium nutritionis, qui sine anima non aleret. Sic argentum & aurum ex elementis & eorum viribus & qualitatibus proximè fluxerunt, ex Aristotelis & cæterorum opinione. Hinc simplex est & infimo gradu eorum mistio. Semen verò argentificum & aurificum ex argento & auro & suo argento viuo iam mistis, rursus coctione iterata, æmula naturæ arte ministra prodierunt, hinc admirabiles producunt effectus. Sicut autem mistionis vocabulum diximus indicare ea, quæ miscentur, plura esse prius numero, deinde fieri vnum, sic ex diuerso dissolutionis vocabulum indicat id, quod dissoluitur,

Plura numero si miscētur fiunt vnum.

vnum prius quiddam fuiſſe, quod in plura poſtea diducitur. Vnum quiddam intelligo quod vel continuum eſt & vnius formæ, vt vnum quodque corpus naturale ſua forma conſtans: aut cuius partes ſunt tantùm contiguæ, & ex corporibus diuerſæ ſpeciei coagmentatæ, vt vnum corpus eſſe videantur, vt aqua miſta vino, aut argentum auro. Huiuſce corporis genera, ſi diſſoluantur, in priorum formarum ſuarum corpora redibunt, cùm tantùm eſſent contigua, niſi corrumperentur. Illa verò, quæ ſcilicet vniformis ſunt eſſentiæ, & in quibus materia & forma continuantur, bifariam diſſolui dicuntur. Aut enim fit reſolutio omnium accidentium eorum vſque ad primam materiam, nec quidquam ſenſile prioris corporis diſſolui apparet, vt in omnibus exuſtis corporibus: Et hæc diſſolutio dicitur interitus ſiue corruptio: aut pereunt accidentia quædam, & quædam ſenſilia ſuperſunt, & communia tam priori materiæ, priuſquam diſſolueretur, quàm

Vnum numero ſi diſſoluitur, in plura diducitur.

Reſolutio duplex.

quàm iam diſſolutæ, vt mox dicemus in metallis, quæ in argentum viuum diſſoluuntur. Nobis de miſtione & diſſolutione ſimplici eſt ſermo, quæ ex his, quę dicta ſunt, ab ortu & interitu, ſeu generatione & corruptione differre manifeſtum eſt. In his enim fit interitus prioris ſubſtantiæ, & ortus alterius, & omnium accidentium priorum mutatio, nihílque ex eo, quod priùs ſenſile erat, ſupereſt. Ideóque illas non per motum, ſed per mutationem fieri dixit Ariſtoteles. Vt cùm ligna exuruntur, pars in fumum, pars in cineres vertitur, & peracta corruptione nihil ſenſile prioris materiæ ligni, nec accidentium eiuſdem cernitur. Hanc corruptionem appellant reſolutionem in primam materiam. At in his miſtione ſcilicet & diſſolutione ſimplici, qua miſcentur diuerſa corpora, aut quæ miſta diſſoluuntur, non omninò quæ ſenſilia accidentia priùs fuerant, diſpergunt, ſed aliquid ex eorum materia priori ſenſile perit, aliquid manet. Cùm enim ad lapidis aut metalli or-

Miſtio & diſſolutio ſimplex ab ortu & interitu dicũtur.

In ortu & interitu fit omniũ accidentium reſolutio.

Reſolutio in primam materiam.

In miſtione & diſſolutione ſimplici non fit reſolutio omnimo accidentiũ

tum elementa miſcentur, quæ vera eſt miſtio, quæ in his prius fuerant ſenſilia, etiam poſt miſtionem conſpiciuntur. Lapides enim ſenſilem terræ qualitatem referunt, metalla aquæ. Sed & cum iiſdem lapides in calcem diſſoluuntur, terram referunt. Metalla cum in argentum viuum ſoluuntur, aquam. In cæteris miſtionis aut reſolutionis ſpeciebus, in quibus diuerſarum formarum corpora ſecernuntur, nulla eſt dubitatio. Metalla enim quæ fuſione liquantur, & miſta putantur & rurſus arte diſſoluuntur, ſuas proprias formas & ſua accidentia propria ſeruant, ſicut & diuerſorum corporum grana. Hoc etiam inter has, generationem & corruptionem & diſſolutionem & miſtionem ſimplicem intereſt, quod in vera miſtione, contrariæ qualitates eorum, quę miſcentur, viribus quodammodo paribus concurrunt, & ad mediocritatem moderationémque referuntur: & hic motus ad ſimplicem tendit miſtionem. At in generatione contrariorum vires pręter motum ſunt impares, ideóque

In miſtione ſimplici qualitates ęqualibus iuribus concurrunt. In generatione vires contrariorũ ſunt impares.

eóque

eóque quod minus est & imbecillius ab ampliore victum perimitur. Idcircò neque lignum igni, neque alimentum corpori permisceri dicimus, sed illa corrumpi, noua oriri. Hæc enim motio ad interitum vnius & ortum alterius tendit. Sunt autem vtriusque ortui & interitui, & mistioni & dissolutioni veræ & simplici hæc communia, quod corporis moti prior forma perit, noua oritur & succedit. Sed eisdem hoc commune est, quod ceu ortui contrarius est interitus, sic mistioni dissolutio. Veræ mistioni & perfectæ, de qua est quæstio, hæc sunt propria, vt sit eorum quę miscentur, communis materia: vt tenuissima sint, & facile secari possint, qualia sunt liquida aut fusilia: vt contrariis pugnent qualitatibus: & vt paribus quodammodo viribus certent. His igitur legibus obseruatis erit mistio, quæ sic definiri poterit. Mistio vera perfecta & simplex, est diuersorum minimorum corporum in communi materia motus per qualitates pugnãtes ęquis viribus,

Cõmunia ortui & interitui, mistioni & dissolutioni.

Propria mistionis veræ.

Definitio Mistionis veræ perfectæ, & simplicis.

vt fiat vnio materię & formę futurę,& vnica ex omnibus mistis forma noua exurgat,manentibus quibusdam sensilibus accidentibus prioris materiæ & subiecti. Sic ex aduerso dissolutio vera simplex & perfecta, est misti corporis partium essentialium,quę vnicam formam constituebant , secretio in alias partes, manentibus in illis quibusdam sensilibus accidentibus prioris materię aut subiecti. Quod autem in superioribus dictum est , aliquo corrupto aliud gigni,& aliquo genito aliud corrumpi, & aliquo misto dissoluto simpliciter aliud mistum oriri,& aliquo misto aliud dissolui,& sibi inuicem succedere, distinctione ex subiecti natura indiget. Mutationes enim hę sibi inuicem succedentes in materia remota & media aut propinqua tantùm locum habent, non autem in proxima. Vt puta,gignēdus est canis , elementa sunt materia remota , panis caro & alimenta , media , quæ semen immediatè præibit, propinqua dicetur. Sic in Metallis materia remota ab argento & auro sunt Elementa,

Dissolutionis veræ, simplicis & perfectæ definitio.

Differentia mutationis & perfectionis ex natura subiecti est.

Materia remota media & propinqua corrumpitur & dissoluitur.

Elementa, quæ ſubſequitur ante metallorum ortum, media eſt, metalla propinqua. In hac varia & multiplici materia priuſquam ad proximam ventum ſit, plures mutationes per ortum & interitum in vegetabilibus & animalibus, & per diſſolutionem & miſtionem in miſtilibus ſimpliciter ſuccedere neceſſe eſt. At vbi ad materiam proximam, id eſt, ſemen, aut quod loco eſt ſeminis, peruentum eſt, non interit ſubiectum, vt ſuboriatur aliud, ſed idem tantùm ſubiectum perficitur. Quod mihi vnus omnium perſpicacius animaduertiſſe & ſubtiliſſimè dixiſſe videtur Scaliger exercitatione ſexta, diſtinctione ſecunda. Ouũ enim quod eſt materia pullo proxima, interim cum fouente gallina mutantur, dum ad pulli formam peruenerit, non corrumpitur, ſed perficitur. Et perfici hinc apparet, quod in ouo fracto putamine nihil corruptum intus inuenitur. Et quoniam, inquit, ouum & ſemen poſt ortum animalis deſinit eſſe, ouum & ſemen corrumpi vulgò dici-

Materia proxima non corrumpitur ſed perficitur.

Scaliger.

tur: verùm apud ſapientes, quoniam nihil ex ſubiecto perit, non corrumpuntur, ſed perficiuntur. In perfectione enim nihil ex materia deperit, ſed tota perſiſtit, priore tantùm forma deperdita, alia ſuccedente. Sic argentum viuum ſiue vulgare ſiue ex reliquis metallis proluitum, miſtum Argyrogoniæ aut Chryſogoniæ non corrumpitur, ſed tantùm perficitur. His fundamentis ſic ſtabilitis, quæ neceſſaria videbantur ad ea, quę ſequuntur conſtruenda, redeamus ad definitionis, cauſæ efficientis explicationem. Dixi cauſam efficientem diducere argentum viuum à ſtanno, plumbo, ære & ferro. Ipſa enim non ſunt proxima materia argento aut auro, ſed propinqua tantùm, ideóque diſſolutione ſimplici ſecernenda eſt materia proxima ab eorum materia, quæ eſt argentum viuum. Nec refert, fuerit necne fluidum illud argentum viuum, dummodo ab omni ſorde & ſubſtantia ab argenti viui natura aliena, purgatum fuerit: imò quò perfectiùs cōcoctum erit, proxi-

In perfectione materia nō perit, ſed formæ pereunti alia ſuccedit.

Metalla non ſunt materia proxima ſed propinqua auro & argento.

Argent. viuū ex materia proxima auro & arg.

proximus erit ſubiectum. Si enim à materia definiendum ſit nobis argentum & aurum, profectò nihil aliud erit vtrumque quàm argentum viuum purum, ab omni ſubſtantia aliena defecatum, & definitum & coctum, ſecundum cuiuſque gradum. Aurum enim purius longéque magis decoctum vſque ad extremum naturæ metallicæ, argentum minùs. Hæc ita ſe habere ex mutuo amplexu argenti viui & auri & argenti, tùm verò ex ſimilitudine in iiſdem accidentium quorundã propriorum in ſuperioribus manifeſtum eſt, tùm quod arte ferè aurum in argentum viuum fluidum ſoluitur. Ignis, quem cauſam dixi efficientem adiuuantem, hanc diſſolutionem potiſſimùm præſtat. Separat enim Heterogenea, & congregat Homogenea: Idque ſolus efficit, vel identidem & ſæpiùs, atque alternis vicibus purgando hæc corpora vel in momento admiſtione ſeminis argentifici vel aurifici, quod argentum viuum eorundem quatuor corporum retinet, interim dũ

Definitio argẽti & auri à materia.

Ignis ſoluit argẽtum viuũ à metallis.

ignis externus Heterogeneum & impurum diſſoluit & excernit. Poſt diſſolutam à quatuor illis corporibus alienam ab argenti viui natura ſubſtantiam, quod relinquitur ignibus inexpugnabile eſt, ſcilicet argẽtum viuum purum, cuius tamen miſtio nondum eſt perfecta ad argenti & auri miſtionem collata. Quo circa ipſam, nec non argenti viui vulgaris perfici oportere ſubiunxi. Miſtionẽ Elementorũ in vnoquoque corpore naturali perfectã appello, cùm ęquales eorundẽ, vires in vnũ coierint, vt calidi, frigidi, humidi, ſiccíque pares ſunt portiones, & iuſtitia, vt dicere ſolẽt Medici. Ideóque inter diuerſę ſpeciei metalla ſolũ aurũ eſt tẽperatum, & æquale. Eſt enim tẽperamentũ eorũ, quę in miſtis ſunt, principũ qualitatũ proportio æqualis. Hanc aũt ęquabilitatẽ nõ magnitudine molis aut pondere metiri licet, quippe quod in metallis, aut argento viuo vberior ſit terræ & aquæ copia, quàm in reliquis omnibus corporibus naturalibus, ſed poteſtatis vi & efficientia

Effectus ſeminis & ignis in materiã proximam argentis.

Miſtio perfecta in corpore naturali. in definitione cauſæ efficiẽtis.

Definitio Temperamẽti.

cui

cui omnia planè accepta referuntur. Quod igitur elementorum ex quibus aurum concreuit, vires & qualitates sint, æquales, in partes distrahi, aut in fumum se attolli non patitur: siccum enim retinet humidum, ne euolet: & humidum conglutinat siccum, ne in cinerem abeat: frigidum calidi ferociam coërcet, & calidum frigidi torporem excitat. In summa in auro omnia æqualibus viribus agentia & patientia sese ad moderationē redigunt. Sed argentum viuum vulgare propter frigidi & humidi exuberantiam, violentia ignis externi sursum in vaporem fertur. Non tamen secernuntur partes siccæ ab humidis propter mistionē vtriusque arctissimam, propter quam humidum rapit secum terreum. Quod perinde est, ac si dicatur, substātias elementorum in argento viuo adeò vnitas quidem, vt diuelli ab inuicem nullatenus possint: vires autem aut qualitates eorundem impares & inæquales esse. Quæ autem in elementis argenti viui reliquorum metallo-

Cur aurū nō cedat igni.

In auro omnia moderata sunt.

Mercurius fugit ab igne, sed non dissoluitur.

rum vires aut qualitates insunt, non vsque adeò sunt inæquales, magísque ad temperamentum accedunt: attamen in omnibus indefinitum est humidum, quòd definire necesse est, vt ad temperamentum argenti aut auri accedat. Tum perfecta appellatur mistio. Hæc perfectio concoctione fit. Concoctio enim, ait Aristoteles, est perfectio quædam. Quæcunque enim concocta sunt, perfecta etiam sunt & genita. Cócoctionem autem esse perfectionem, inductione probatur. Quæcunque enim communiter concoqui conceduntur, priusquam concoquantur, imperfecta esse conspiciuntur, ea deniq; per concoctioné perfecta fieri. Dixi autem concoctioné & perfectionem fieri à causa efficiente, quá definiui. Quod quomodo & cur ita accidat, pleniùs etiam explicandum est.

Humidũ in Mercurio est indefinitum.

Mistio fit concoctione.

Materia ex qua arte ministra, semen argenti aut auri prodiit. Fuit argétum viuum, sed coctum, scilicet argentũ & aurũ. Semen hoc calidũ est & siccum: cócoctione enim has vires & qualitates

Quomodo & cur causa efficiés cócoctione perficiat materiã proximã.

tes acquisiuit, quippe quod omnia cõcocta & calida sint. At materia nostra proxima, i. argentũ viuum vulgare, & quod cæteris metallis inest potentia proxima, frigidũ est & humidũ, aliud alio plus minúsve. Cùm igitur semẽ & argentum viuum admiscentur facilè coëunt, ob eandẽ vtriusque originem proximam & fusione calor igneus ea magis miscet. Qualitates autẽ seminis calidæ & siccæ agunt in qualitates frigidas & humidas argenti viui, & illæ agendo repatiuntur, & hæ patiẽdo reagunt. Quòd si ambarũ contrariæ fuerint vires æquales, vtputa, semẽ sit calidum & siccũ octo gradibus, argẽtum viuum frigidũ & humidũ totidẽ gradibus, reducetur argentũ viuum ad tẽperamentum. Et ferè idẽ fiet, quod in aqua calida & feruente mista aquæ frigidæ, quę ob contrarias qualitates pugnantes sit tepida, & tẽperata. Verùm calor in aqua est aduentitius & externus. At in semine argenti vel auri insitus Quòd si seminis & argẽti viui vires fuerint inæquales, non sequetur tem-

peramẽtum. Veluti si seminis calor & siccitas fuerint octo graduum, argenti autẽ viui frigiditas & humiditas vnius tantùm gradus, hæ dominio illorum subiicientur, & argentũ viuũ vertetur in semen, minoris tamen efficaciæ ob euictos aliquatenus caloris & siccitatis gradus in semine. Dixi enim ortũ & interitum fieri, cùm vires agẽtium nimiũ superãt, patiẽtiũ verò parũ resistunt, mistionẽ verò, quãdo æqualibus viribus contrariis certant. Hinc argentum & aurum in natura sua argento viuo mista in ipsum non agunt: non enim contrariis inter se pugnant qualitatibus, sed eodem ferè sunt temperamento. Cùm igitur argẽto viuo tam vulgari, quàm ei quod cæteris corporibus mistum est, accesserit temperamentum argẽti vel auri in qualitatum alterutrius seminis pugnantium ęquabiliter adiuuante igne externo consummata erit permistio, & statim forma argentea vel aurea prosiliet, & radicitùs tinctum reperietur metallum. Terreum enim argenti viui actu est

Cur aurũ & arg. in natura sua non agũt in arg. viuũ.

album,

album,& potentia rubrum,& cùm decoquitur miſtione ſeminis aurifici rubeſcit,& ſuum humidum fingit in citrinum. Color enim omnis eſt à ferro decocto: hoc in ora citrini coloris demonſtratur,quæ coctione fit rubra. At ſemen argentificum, cùm ſit ſemicoctum tãtùm non mutat colorẽ terrei, ſed argentũ viuum permutatũ retinet proprium colorem, cõcoctum tamen magis. Plura de materia proxima & cauſa efficienda dicẽda fuiſſent, ſed ad alias pertinent quæſtiones. Satis ſit ad eam,de qua agitur,verè apertè, & ſine fraude hæc demonſtraſſe.

Tertia ex ordine Argyropœiæ & Chryſopœiæ pars tractanda ſuccedit, Methodus ſcilicet agendi,quæ præceptiones tradit, qua arte argẽtum viuũ vulgare præparandũ ſit, vt propius ad argẽti vel auri naturã accedat: & metalla imperfectè miſta in materiã argẽto vel auro proximã reſoluẽda ſint: Tũ verò qua via ex argento vel auro ſemẽ argentificũ vel aurificum producatur. Tandem quomodo eadẽ materia pro-

III. Pars Argyropœiæ & Chryſopœiæ eſt Methodus.

ximã cũ alterutro ſemine miſceatur, vt ex amborũ miſtione, argenteæ aut aureæ formæ corpus exſurgat. De hac parte breuius diſſerere decreui. Sanè noui qua arte argentũ viuũ præparet, aut ſtannũ, plũbũ & æs in idẽ reſoluátur, & ſuprà q̃dquã attigi. Sed & quomodo ex argento & auro vtrũque ſemẽ oriatur, aliquid ſubodoratus ſum. Verùm ſatius exiſtimaui, quæ tãta celauerũt arcana Antiqui huius artis periti, ne vileſceret ars, ſilentio etiã præterire, quàm temerè in vulgus tanta myſteria profanare. Sat erit, imò plus, quàm deceat, ſi miſcendi materiã proximã cum vtroque ſemine methodũ indicauero. Miſtionis huius methodus bifariã diuiditur. Altera eſt æmula & imitatrix naturę. Altera eſt violẽta. Prior eſt quę imbecillo primùm calore externo, deinde ſenſim & per gradus aucto materiã proximã vnà cum ſuo ſemine argentifico vel aurifico cõcoquere docet, dum ad miſtionem & vnionem perfectam peruenerint, vt hinc argentum vel aurum concreſcat.

Author nouit artem præparandi arg. viuũ, reſoluẽdi metalla in idẽ: & quomodo ſemẽ oriatur ex auro.

Methodus miſcẽdi materiã proximã cũ ſemine duplex.

Definitio prioris methodi.

Poſterior

Poſterior methodus miſtionis ſcilicet violēta eſt, quæ proiecto alterutro ſemine in ſtannū, plumbum, æs, ferrū & argentum viuū, cuiuſcunque generis demonſtrat argentum vel aurū ſtatim in momēto, igne adiuuāte, producere. Diſcriminis huiuſce ratio eſt, quod in priori agendi methodo minus validæ ſint vtriuſque ſeminis vires & qualitates igneę, quā vt momento poſſint humidum argēti viui vel vulgaris, vel ex cæteris metallis proliciti concoquere & definire, itaque ſenſim moueri materiā expedit. At in poſteriore modo vires hæ igneæ ſeminis adeò ſunt validæ, vt primo ſtatim cōcurſu & cōtactu calore externo adiuuāte omne cuiuſque generis argentū viuum decoquāt & tranſmutent in argentū vel aurum: nō ſecus ac ignis violētiſſimus & ſicca & viridia ligna ſtatim ſine diſcrimine cōficit & exurit, nec impedit humidū aqueū, cùm tanto feruori reſiſtere nequeat. Qui tamen ignis, ſi imbecillus eſſet, viridia ligna nō ęquè tāta celeritate exureret. Vtriuſque methodi in

Definitio poſterioris methodi.

Ratio diſcriminis vtriuſq; methodi.

Plures & diuerſæ vię vtriuſque methodi.

opus deducendæ ratio non omnibus vna eadémque eſt, quibus tamen vnus atque idem eſt finis & ſcopus: verùm methodum, quæ magis ad naturam accedit, magíſque ſenſibus fidem faciet, paucis perſtringam.

Duo modi prioris methodi.

Priores methodi duos tantùm agẽdi modos recitabo. In omni opere, inquiunt phyſici, opus eſt agentis robore, & corporis paſſuri diſpoſitione. Argentum viuum vulgare etiamſi ſit materia argento & auro proxima, tamen eſt temperamento prætermodum frigido & humido atque indefinito, & longè magis ab argenti aut auri concoctione diſtat, quàm argẽtum viuum à reliquis metallis arte prolicitum. Si igitur conſilium ſit argentum viuum vulgare in argẽtum vel aurũ tranſmutare ex præſcripta priore methodo, neceſſe erit illud priùs purgare, & à nimia frigiditate & humiditate vindicare: alioqui concoctioni nimium eſſet cõtumax. Hęc igitur eſt prępàratio. Artifices autem, qui in his verſati ſunt alloquor, & vocabulis artis vti cogor, vt ſignificantiùs

Quomodo ex argento viuo communi cũ auro miſto producatur aurum item argentum.

tiùs omnia comprehendantur.¶ Sublimetur argentum viuũ quater vel pluries, dum niuem albedine ſuperet, & vt vitrum in ſublimatione excoctum tranſpareat. Hinc teratur & perfuſum oleo tartari, igne valido adhibito deſtilletur in vas recipiens & reuiuiſcat. Sic argentum viuũ puriſſimũ & ſplendidiſſimũ habebis, & à frigiditate & humiditate nimia naturali aliquatenus vindicatũ. Fęces enim, quę illi in ſublimatione miſcẽtur, quidquid eſt impuri retinẽt, humidũ autem rarius, cuius & minus coctũ in pulueris ſimilitudinẽ ad ſuperiorẽ vaſis partẽ conſcẽdit. Purior autem pars magíſque decocta grauior & ſolida in media vaſis parte ſubſiſtit & adhæret, quæ peruia eſt, & ex eadẽ argentũ viuũ reſolutũ & fluidũ eſt quodãmodo temperatũ. Ex hoc argento viuo defæcato, & argento vel auro in calcẽ reductis fiat malagma. Teratur diutiſſimè ſub marmore, deinde exprimatur craſſiori linteo obuolutũ, dũ aliqua argenti vel auri pars tenuior vnà cũ argẽto viuo perfluat. Addatur

Præparatio argenti viui.

nouũ argẽtũ viuũ purgatũ malagmati, quod ob craſſitiẽ trãſmeare nõ potuit, rurſúſque exprimatur. Et identidẽ toties hæc opera repetátur, dũ totũ malagma percolauerit. Quod ſi nimiũ erit cõtumax, fimo equino calẽte ſepultũ aliquot diebus emolliendũ & attenuádũ erit, ídque repetendũ, dũ alterutrũ ſemẽ totũ cũ argento viuo perfluxerit. Sic argentũ & aurũ ſoluta erunt in argentum viuum cum argento viuo. Hæc ita reſoluta iteratis vicibus deſtilla, dũ tota in recipiẽs vas ſtillauerint ſub argenti viui forma. Quod ſi quid imo vaſis ſubſtiterit, addendum eſt ei nouum argentum viuum, terẽdum, fimo equino calente emolliendum & attenuandum, ídque repetendum, dũ totum in vas recipiens ſtillauerit.

Solutio auri & argenti in Mercurio.

Diſſoluendæ vnicæ vnciæ argenti vel auri quadraginta ferè vnciæ argenti viui præparati admiſcendę erunt. Quę ſi non ſuffecerint, turſus addendę alię vſque ad quinquaginta aut ſexaginta ad ſummum, quarum beneficio & vi humida potentia vnica illa

vncia

vncia alterutrius ſeminis verè in argé-
tum viuum ſoluta conſpicietur. Hoc
argentum viuum metaphoricè animatum appellant. Nam veluti in animalium corporibus anima caloris eſt principium & cauſa,& ſine qua mortua iacerent corpora: ſic argentum vel aurum principium eſt caloris in argento viuo, quod alioqui frigidiſſimũ nec quidquam alteratum perſiſteret. Eſt autem argentum hoc viuum animatum adeò argento aut auro proximum, vt ſolum ex ſeſe ſolo agente calore externo paucò tempore in argentum aut aurum tranſmutetur. Sed vt expeditius opus peragatur, ſumatur drachma huiuſce argenti viui animati eíque admiſceatur drachma argenti vel auri in calcem redacti. Redigitur in calcem ſi prius ex alterutro & argẽto viuo malagma conficiatur, deinde igne ſenſim exſpirauerit argentum viuum. Duæ hæ drachmæ ſcilicet argenti viui animati & calcis argenteæ vel aureæ ſimul miſtæ lento primùm igne, poſt aucto ſenſim vſque ad igni-

Argentũ viuum animatũ quid.

Calcinatio auri & argenti.

tionem maximam decem dierum ſpatio decoquantur, dum in puluerem candidum vel fuluum deſierint. Huic deinde pulueri æquale pondus eiuſdẽ argenti viui animati adiiciendum, miſcendum, cõcoquendum vt prius dum in puluerem abierit, & colorem candidum vel citrinum contraxerit. Atque ita iteratis vicibus æqualitate põderis ſeruata, totum argentum viuum animatum in puluerem album aut rubeum ſiue citrinum figetur. Hic puluis in pilulas albumine oui immiſto formatus, & in portiunculam argenti vel auri ſenſim proiectus, in argentum vel aurum puriſſimũ tranſmutabitur.

Quomodo ex argento viuo ex Ioue, Saturno, & Venere, proiicito aurum & arg. producatur.

Poſterior prioris methodi modus eadem ratione nititur. Argentum enim viuum à ſtanno, plumbo & ære ſumma arte proiicitur, & calci argenteæ vel aureæ admiſcetur, vt in ſuperiori traditum eſt, concoquitur, & in corpus argenteum vel aureum reducitur.

Mercurius Lunę celeriter in Sole mutatur

Sed nullum ex corporibus omnibus metallicis argentum viuum calci aureæ admiſtum celeriùs & perfectiùs muta-

mutatur, quàm quod ab argento puro arte prolicitur. Hæc omnia operam, diligentiam & manum artificis expostulant, nec nisi progressu temporis fieri possunt. A quibus excusabimur à posteriori agendi methodo, scilicet si desiderato semine perfecto argentifico aut aurifico potiemur. In omnia enim metalla igne colliquata proiecta, & colliquata illius portiuncula miscetur statim solis partibus argenti viui eorundem, ipsúmque retinet, concoquit & vnitum perfectè tingit in argentum vel aurum. Ignis autem externus, quidquid est impuri, exurit, & in fæcem supernatantem excernit.

Posterior agēdi methodus per proiectionē.

Vt autem ordinem propositum sequamur, confirmandum est nobis Argyropœiam & Chrysopœiam artem esse veram. Cùm autem ad confirmationem quęstionis: An sis: multum valeant Autoritas, ratio & experientia, possem primùm multorum grauissimorum virorum testimoniis & autoritate confirmare veram esse artem, nisi de his editus esset liber, cui titulus

Confirmatio Chrysopœiæ & Argyropœiæ.

est: De veritate & antiquitate artis chemicæ & pulueris, autore Roberto Vallense, is editus Parisiis apud Fridericum Morellum 1561. Quapropter, qui volent authoritatibus probari sibi veritatem artis, eos ad eiusdem libelli lectionem relegamus. Sed magis rationibus innitendum, & experimentis quibusdam demonstrandum esse putauimus. Nullis igitur probabilioribus rationibus & argumentis defendenda est nobis hęc Argyropœia & Chrysopœia, quàm ex iis, quæ dicta sunt, & quæ in refellendis Erasti argumentis posthac dicenda sunt. Scilicet ex cognitione materiæ, argento & auro proximæ, & causæ efficiētis. Quę cùm vtraque ex iis, quæ natura sponte sua in lucem edidit, arte elici possit, nemini dubitandum esse puto, quin illa ab hac perfici, & argenti aut auri formam ex præscripta vtraque methodo arripere possit. Sunt enim omnium operum & effectuum tam naturalium, quàm artium fundamenta materia & efficiens causa. Tanto veriùs autem id pręstari

Argumenta à rationib. probabilibus ducta artem confirmantia.

Materia & causa efficiens sunt causæ & fundamenta omnium effectuū.

præſtari poſſe exiſtimandũ erit, quanto veriſſimum erit in artis poteſtate eſſe id, quod neceſſarium eſt ad impellendas cauſas naturales, vt agant. At quod neceſſarium in arte videtur, hoc ſolum eſt vt miſceat elemẽta materię proximæ & imperfectam miſtionem perficiat. Subiectum enim cauſæ agentis eſt inanimũ corpus, nec aliud eiuſdem agentis eſt munus, quàm miſcere, non vegetare, alere, aut cętera munia obire, quę in plantarum & animalium ortu ſunt neceſſaria. Atqui calor externus qualitates metallorum & elementorum materiæ proximæ, & ſeminis vtriuſque argentifici aut aurifici, mouere poteſt, & intẽdere aut infringere & miſtionem priorem interuertere, vt hinc noua miſtio inducatur, ſimúlque prior forma aboleatur, alia ſuccedat & oriatur, & calor ille igneus externus eſt in artis poteſtate. Veriſſimũ igitur erit artẽ beneficio ignis miſcere poſſe, ea, quę miſtilia ſunt iis obſeruatis legibus, quas paulò antè commemoraui, cùm de miſtione agerem. Hanc

In artis poteſtate eſt id quod neceſſarium eſt ad impellendas cauſas naturales vt agant.

Ars poteſt miſtilia miſcere beneficio ignis.

mistionem ab igne effici posse, cùm negasset Cardanus libro de subtilitate rerum à Scaligero exercitatione centesima prima distinctione duodecima iure reprehensus est. Nam in alembuo, inquit, coaceruata & multa, & diuersa & contraria, ita miscet ignis in eo vase, quod recipiens dicitur, vt nulla vi preterea seiungi queant. Et hic sane est à natura: nec ignis naturam temerè à natura discerpendam esse ait. Sed ne longiùs exempla artis petantur quibus eam verè misceri demonstrari possit. Nonne vitrum corpus est naturale materia & forma constans? Non enim terra, non aqua, minùs aër aut ignis est, sed ex horum mistione vi qualitatum concretum. Atqui quod vitrum sit, nullum alium habet opificem, quàm vitrarium, nec aliam causam agentem quàm ignem. Materiam quidem, ex qua vitrum fit, ars non potest producere, at ligna igni subiicit, à quo exuruntur & in cinerem vertuntur. Deinde cinis miscetur arenę purę aut lapillis perspicuis minutissimè tritis, hinc

Ignem posse miscere Scaliger probat, contra Cardanum.

Artem verè miscere ab exemplo vitri demonstratur.

vtraque materia igne in calcem redacta, eadémque tandem igne violento fusa vertitur in vitrum. Sic ars metalla non producit, nec argentum viuum, nec materiam seminis argentei aut aurei, sed ea igni subiicit, qui qualitates eorundem subigit & alterat, miscet & quæ arti propria sunt opera, efficit, quorum effectus est mistio, aut huic opposita resolutio in aliud mistum simplex. Sanè si vegetationem, sensum, permutationem vnius indiuidui in indiuiduum plantæ aut animalis induci oporteret, ignis aut calor igneus hæc minimè præstaret, sed vis & calor efficiens insitus materiæ & semini, qui nõ est ex genere caloris ignei, sed cœlestis & proportione elemento stellarum respondens, vt rectè ait Aristoteles.

In materia vegetabilium aut animalium vires insitas esse.

At quæstio non est de vegetatione aut sensu, sed de mistione inanimorũ corporum, quæ non insita vi, sed pulsu agitantur externo. Quod si obiiciatur, in materia mistorum corporum simpliciter vires etiam suas inesse quibus

Materia inanimatorũ corporum pulsu externo agitatur, nõ vi insita.

ad formam vnicuique propriam promouentur: sit ita, non idcircò tamen minùs forma argenti aut auri in materiam illis proximá inducetur. Si enim vi mistionis eadem materia proxima eosdê affectus corporeos induat, quos argentum & aurum, eam mistionem calore externo agente efficere nouerimus, argenti quoque aut auri formam eidem materiæ proximæ inducemus. Ex accidentibus enim argento & auro propriis & sensibus cognitis formas eorundem intelligimus, cùm ignotæ sint nobis differentiæ illorum specificæ. Hæc enim accidentia propria, vt & in cæteris corporibus naturalibus, formam vnicuique propriam sequuntur. ¶Hæc autem Erasto repon surus luculentiùs tractabo. ¶ Etsi autem hæ probabiles sint rationes, quibus Argyropœiam & Chrysopœiam defendere possem, tamen experientiæ maior fides adhiberi solet, presertim in effectibus eiusdem Argyropœię & Chrysopœiæ, qui sensuum iudicio, quales sint, verè iudicantur. ¶Si enim quod

quod hęc ars pollicetur, id eſt argentum aut aurum, verum eſt, fidem faciet demonſtratio, vbi vtrumque proprium ſubierit examen. Quod in iis artibus, quę ſolam ratiocinationem pro fundamento habent, non ita demonſtratur. Idcircò experimenta duo enarrabo quę non ſemel, ſed identidem ſępius probata in animum induxerunt, vt artem veriſſimam eſſe crediderim. Neſcio an ſcriptis fides adhibebitur. Sed parum ſollicitum me redd dit: crediderit Eraſtus nec ne, aut quiuis alius huius artis ignarus. Affirmare tamen bona fide poſſum, vidiſſe me argentum viuum à ſtanno arte reductũ verè fluidum vt vulgare, in purum argentum tranſmutatum fuiſſe. Ex quinque libris ſtanni vna aut circiter argenti viui prolicitur. Purgatur exemtum lauacro ex ſale & aceto, dum ſit ſplendidum, quatuor vnciis huiuſce argenti viui admiſcetur vna gummi cuiuſdam argentei fuſibilis & fixi. Fit autem fuſibile & fixum miſtione vnius vnciæ puri argẽti cum quatuor vnciis

Confirmatio ab experimentis.

Mercurius ex ſtanno plicitus in argentum mutatur.

Primum experimẽtum.

arſenici priùs ſublimati, purgati & per reiterationem ſublimationis fixi cum eodem argento. Hinc ſoluitur vapore aqueo calente, dum conſpiciatur vt oleum ſpiſſum. Huius igitur olei portio vnà cum quatuor argenti viui è ſtanno arte educti miſta vaſculo vitreo includitur, & vi caloris primũ imbecilli, deinde aucti vſque ad decimũ diẽ cõcoquitur, dũ in puluerem cinereũ fixum ſubſtiterit, qui cũ plumbo liquatus & examini cineritij probatus, vertitur in veriſſimum argentum. Cuius effectus cauſa in ſuperioribus tradita eſt.

Secundũ experimentum

Alterum experimentum eſt argenti in aurum mutatio hac methodo. Diſtilletur aqua acerrima & tingens, quá plerique norunt diſtillata rurſus diſtillanda eſt & ſæpiùs, dũ nullę fęces poſt diſtillationem in imo vaſis reſederint. Magni enim refert omnia ab impura fęce & craſſitie eſſe purgata: purgandũ etiam eſt argentum viuũ vulgare pluribus repetitis ſublimationibus, dum perſpicuum fuerit, hinc reuiuiſcat. Soluantur ſeorſim à diſtillata aqua acer-

rima vnciæ duæ argenti puriſſimi. Eadem aqua ſoluantur ſeorſim quatuor vnciæ argenti viui puriſſimi, miſceantur ſoluta: diſtilletur aqua primùm imbecillo igne, dum tota ſtillauerit. Hinc augeatur gradus caloris, vt etiam argẽtum viuum diſtillatione exſpiret, frangatur vas vitreũ. In imo vaſis maſſam argenteam conſpicies partim cinereo, partim rubro ſubobſcuro colore tinctam: Tandem reduc in corpus. Hoc argentum etſi nondum mutauerit colorem, neque ſit aurum, puriùs tamen eſt & ſolidiùs quàm naturale argentũ, ipſiúſque humidum magis definitum. Idcircò in examine auri ſcilicet cementi ægerrimè nec niſi repetitis ſæpiùs diuellitur. Quin etiam ſolutum cùm fuerit ab aqua acri ſeparationis, ramenta quædam auri puri ſubſidere conſpicies. Hoc ſigno totam argenti maſſam in aurum mutari poſſe iudicabis, cùm ſit eadem totius, quæ & partis ratio. Hoc opus maturationis fructuum ſpeciem quandam gerit. Cùm primùm enim vuæ matureſcũt,

Exemplum probabile.

grana quædam nigro colore perfusa conspicies, cætera autem siue vlla coloris mutatione, quæ tamen præcedente & continuato calore maturatione peracta, nigra sunt omnia. Sic si idem argentum sæpius soluatur ab eadem aqua acri, eíque admisceatur argentum viuum solutum, & distilletur aqua, & exspirauerit argentum viuum & massa subsidens in corpus reducatur, tota in aurum mutabitur. Varios etiam subinde colores coctiones reiterando contrahet, dum tandem rubeus, splendidus, fixus & impermutabilis color apparebit, qui perfectæ concoctionis signum est. Sed magna in reductione in corpus adhibenda erit diligentia ne nimium decidat pondere, alioqui totum ferè argentum in spiritus aquarum acrium in reiteratione operis in vaporem euanescet, nec aliud periculum in hoc experimento pertimescendum. Intertrimentum hoc euitare poterunt ingeniosi, neq. ratio suadet omnia in vulgus profundere. Hæc agendi methodus etsi à superiori

Calores diuersi concoctionis signum.

Argentum euanescit cũ aqua forti nisi ab artifice perito retineatur.

Causæ mutationis Lunæ in Solem.

ſuperiori diuerſus ſit, tamẽ in vtraque eadẽ cauſa, idémque eſt effectus. Hoc enim tantùm agitur, & ſæpe dictum ſæpius etiam repetendum eſt, vt omnis aliena ab argenti viui natura impura ſubſtantia à metallo ſecernatur, ſoláque argenti viui ſubſtantia pura ſuperſit, quæ concoquenda & definiẽda eſt, dum colorem citrinum contraxerit, ſignum perfectæ concoctionis. Atqui hoc experimento & argenti methodo hæc omnia pręſtantur. Certum enim eſt ſolutione cuiuſcuuque corporis miſti in fluidam conſiſtentiam ab aqua heterogeneam & impuram omnẽ ſubſtantiam excerni. Hoc exemplo ſalis communis atri & impuri demonſtratur, qui ſolutus in aquam ab aqua impuritatem omnem in vaſis imo derelinquit. Qui autẽ in aqua clariſſima e ffuſus & ſolutus eſt, ſi agente calore incraſſetur, niueus conſpicietur. Secretioni autem huic adiumento erit argenti viui ſubſtantia pura, ipſum enim qu od ſuæ naturæ eſt, retinet, alienum reſpuit. Et in reductione poſt coagula- Sal purgatur ſolutione.

tionem, quod heterogeneum & impu-
rum eſt, abit in fæcem. Quod verò pu-
rum eſt, liquatur & in canaliculam fer-
ream proiectum in metallum frigore
concreſcit. Vis autem ignea aquę acris
definit & concoquit humidum: ter-
reum autem argenti, quod actu eſt al-
bum potentia rubrum, per operis rei-
terationem rubeſcit, ſuúmque humi-
dum tingit in citrinum, & hic color
eſt indelebilis, eſt enim radicitus infi-
xus. Sic argentum ab iiſdem cauſis, qui-
bus & in ſuperioribus agendi metho-
dis, in aurum tráſit. Cùm enim ſenſim
illi accidentia auro propria accedunt
per præparationem, tandem auri for-
mam contrahit. Omne enim corpus
ſub certa quantitate ſtans apprehédit
ad ſe formam in momento. Argentum
autem, quod propiùs ad auri naturam
& miſtionem accedit, quàm reliqua
metalla, facilius hac methodo formam
auri ad ſe trahit: cætera ægerrimè ſed
excernendum prius eſt ab illis argen-
tum viuum fluidum, quod cum calce
auri concoctum in aurum mutari po-
terit.

terit. Hanc argenti in aurum mutationem hoc experimento nostro didicimus, à similitudine ferri in æs. Soluatur vitriolum in aquam ab aqua, in hanc aquam ferri ramenta proiiciantur, ferueat aqua vsque ad consumtionẽ tertiæ partis illius, sub diuo relinquatur, subsidebit in imo vasis ferrũ & vitriolum. Effũdatur aqua clara, immittatur alia. Hoc repetatur sæpius, dum tota vitrioli sustantia soluta in aqua, nec nõ impuritas ferri effusa sit, conspicies in fundo puluerem rubrum, qui in foliũ liquatus & in canaliculã proiectus, in æs purissimum concrescet. Si quis omnia hæc accuratiùs perpenderet experiendo & manum operi admouendo, lucrum inde nõ minimum captaret, & vberiùs quidem, quàm alia aliqua arte cõsequeretur, si modò opus rectè perageret. ¶ Verùm hæc eò à nobis scripta non sunt, ditescendi vt artem doceremus, sed vt veram esse eam demonstraremus. Hic enim finis est & scopus nostræ Apologiæ. Scio tamen plures tanto comparandarum opum æstu fla-

Mutatio ferri in æs.

Effectus superius dictorũ

Finis Apologiæ huius.

grare, vt nullam aliam ob cauſam Argyropœiæ & Chryſopœię incumbendum eſſe putarent: perpaucos video, qui ſpreta opum immenſitate, quá hęc ars ſuppeditare poteſt, paucis & neceſſariis contenti admiranda Dei opera non ſolùm in plantarum & animalium ortu, ſed & in mutorum & inanimorum horum corporum diſſolutione & miſtione contemplari deſiderent, quæ hac arte inueſtigando oculis conſpiciuntur & manibus palpantur. Illis famelicis & auri ſitientibus vt ſatisfiat, horum autem piis deſideriis vt prouideatur, & in vniuerſum omnibus huiuſce artis percupidis & amatoribus, ſi me, quibus operibus incumbendum ſit conſuluerint, dicam ingenuè & bona fide, & quod mihi, idem quoque illis conſultum eſſe velim. Magna equidẽ ſunt, quæ ex præſcripta priori methodo aggredienda verè & apertè demõſtraui, quæque ſi ad exitum perducantur, magno cum fœnore prouentura ſint. Verùm omnia hæc laborioſa, tædioſa admodũ & difficilia, ſiue argẽtũ

Conſiliũ authoris.

viuum

viuũ à corporibus metallicis arte ſumma eruendum ſit, ſiue vulgare præparandum, vt neceſſe eſt, ſeu argento & auro vis quædam ignea accerſenda ſit, quæ in argentum viuum agendi facultatem habeant, & illud coquendi: ſeu argentum viuum cum auro tam arctiſſimè per exiguas portiunculas miſcendum & vniendum ſit, vt in vaporem vtrumque ſimul ſurſum feratur igne agẽte & in vas recipiens in argenti viui formam delapſum coire oporteat, ſeu argentũ ſumma præparatione præcedente ſine ſemine in aurum mutandum ſit. Prçterea in hac priori methodo pluribus opus eſt vaſis, fornacibus, aquis, oleis & quam plurimis aliis rebus. Sed & hæc non ſine magnisſumtibus fieri poterunt, priúſquam quod quæſitum eſt, verum eſſe experientia comperiatur: multa enim in tractandis vaſis pericula ſolent incidere. Inſuper & hæc omnia aſſiduam operá ſine intermiſſione deſiderant. Etſi illis incumbendum ſit, propriæ profeſſionis partes & functiones deſerẽdæ ſint ne-

Incommoditates prioris methodi.

cesse est. Atque hinc quod maius malum video, bonorum virorum existimationi plerumque detrahitur. Tandem ex tam multis & assiduis laboribus, opera & oleum, vt dici solet, teritur plerunque nisi ab artifice ingenioso & maximè experto administrentur qui etiam in causarum naturalium cognitione versatus sit, vt errorem, si primùm voti compos non extiterit, emendare possit. Neque tamen hæc damnanda aut contemnenda sunt, quippe quæ ad altera concipienda & capescenda aditum facillimum præbitura sint. Sed de iis ita sentiendum esse puto, vt nihili æstimanda sint, si chrysogoniæ seu semini nostro aurifico comparentur. In huius inuestigatione cæteris omnibus explosis Argyropœiæ studiosos omnem operam collocare oportet. Cognitis enim paucis, quæ tantopere & iure quidem occuluerũt veteres, cætera nullius vel minimi laboris æstimanda sunt. Sunt autem quę celauerunt, tria hæc, Materia, causa efficiens & locus, quibus nomẽ propriũ non

In solius seminis aurifici inuestigatione incumbendum.

Tria à veteribus celata

non imposuerunt, sed inuestigantes ad naturæ opera relegauerunt, & rectè quidem. Materia ex qua triticum generatur, est triticum & humor ex terra & aqua mistus: Causa efficiens partim est insita grano tritici, partim est externa, nempe calor solis in aere circumambiente. Locus est terra: sic in Chrysopœia materia ex qua semen aurificum generatur, est aurum, & suum argentum viuum: hanc materiam barbaro nomine appellarunt, R E B I S, quod ex bina re primum componitur quæ tandem coctione diuturna futura sit vna specie & numero. Causa efficiens est partim vis insita in auro, partim calor externus, qui calorem solis æmulatur. Locus est fornax, quam Athanorem appellant, cum suo tripode arcanorum & ouo vitreo, quo includitur materia. Humor è terra & aqua mistus calore solis & aeris circumambientis agente dissoluit granum tritici, quod corrumpi vulgò existimatur, vt superius diximus. Dissolutionem aut corruptionem sequitur germen, quod

Ortus seminis aurifici naturalis est non secus ac plãtarum & animalium.

REBIS.

Similitudines in ortu tritici & seminis aurifici.

eſt materia ſemini futuro proxima: hinc creſcit, multiplicatur & ſenſim concoquitur, dum ad maturitatem peruenerit: toto hoc temporis curriculo varios ſubinde mutat colores. ſic argentum viuum noſtrum diſſoluit aurum & diſſolutione peracta generatur germen, quod eſt materia ſemini argentifico & aurifico futuro proxima, quę paulatim concoctione viribus augetur, dum tandem in maſſam rubram & duram vt vitrum concreuerit. Et hinc puto nomen lapidis illi inditum fuiſſe. Lapis hic vaſe effracto minutiſſimè teritur & incluſus vaſe vitreo luto obſtructo igne excellenti triduo concoquendum eſt, dum in puluerem rubrum ſeu purpureum fixũ & igneũ abierit, & perfectionem ſummam conſecutus fuerit. In cuius ſuperficie natabit terra impura, quam damnatam & vituperatam appellant, quæ abiicienda eſt. Hoc poſtremum opus trium dierum appellare ſolent. Nec pauciores toto motus tempore colores materia ſeminis noſtri contrahit,

Vnde nomen lapidis.

Terra dãnata & vituperata.

Opus triũ dierum.

hit, quàm planta. Quorum tamen tres præcipuos artis periti notarunt: nigrum, album & rubeum. Contracta tamen albedine appellatur ſemen argentificum ſeu Argyrogonia vim & facultatem habens mutandi argentum viuum cuiuſcunque generis in argentum purum: ſed maluerunt vlterius progredi, & ſola concoctione continuata aucto calore aurificum ſemen producere. Quemadmodum autem iactis in agros ſeminibus cætera Naturæ committit agricola, dum meſſis tempus aduentarit: Sic Argyropœiæ cultor, vbi primùm vaſi materiam incluſerit: & conuenientem calorem exhibuerit & continuò fouerit, nihil illi laboris impendendum erit, ſed calori committenda cætera, dum ſemen primùm albedinem contraxerit: atque hinc vim & facultatem argentificam, tum demum verò continuata concoctione in puluerem rubrum aurificum prodierit. Huic operi conficiendo pluribus fornacibus, vaſis, aquis, oleis minimè opus eſt, ſufficit vnica fornax a-

Tres colores in ſemine aurifico dum mouetur.

Pauca ſufficiunt ad artẽ hãc.

ptá, aurum & ſuum argentum viuum. Sufficit vnica ad ſummum auri vnica; nec in poſterũ alia adiicienda eſt. Nulla etiam poſſunt incidere pericula. Semel enim incluſo ſemine & calore circumpoſito, nec tangitur, nec loco mouetur, dum ad maturitatem peruenerit. Neque aſſiduam opus eſt collocare operam, ſed ſolus ignis fouẽdus, minus deſerendæ ſunt propriæ profeſſionis functiones ſed magna & admiranda moliẽdo, nihil agi vulgò putabitur. Sic apud omnes retinebitur plauſibilis exiſtimatio, neque quicquam illi detrahetur. Porrò ſi lucrum magis expetendum ſit, quàm admiranda Dei poteſtas in operibus naturalibus, quę ab eius omnipotentia fluxere, nullus huic pulueri aurifico comparandus erit theſaurus, quippe cuius drachma, etiamſi ſemel tantùm ortum ſubierit, argenti viui 200. vel plures ex quantitate viriũ ſtatim igne externo iuuante, conſtringet, & in aurum puriſſimum mutabit. Huiuſce tã admirabilis effectus cauſa eſt vis ignea auro, poſtquàm à ſuo

Admiranda Dei poteſtas in hac arte.

Diuitiæ.

Vnde effectus hic tam admirabilis.

ſuo proprio humido ſeu argento viuo fuerit ſolutum, longa & temperata concoctione quæſita. Quæ vis cùm primùm in auro ſopita eſſet & potentia tantùm, eadem ſolutione & concoctione in actum erumpit: non ſecus ac vis in ouo deliteſcens calore gallinæ excitatur, vt tandem inde pullus oriatur, qui longè nobiliori & præſtantiori forma conſtat quàm ouum. Sic & ſemen aurificum longè nobilius ſuo auro, à quo originem traxit. Vis hæc aurifica per qualitates igneas ſemini longa concoctione quæſitas redundãtem argenti viui vulgaris, aut eius, quod metallis ineſt, humiditatẽ coercet & temperat, atque ex hoc temperamento imperfecta argenti viui miſtio perficitur, ſtatímque aurea forma illi impertitur. Sed quod magis admiratione dignum eſt, vires illius in infinitum ex reiteratione operis adaugentur. Si enim ſemen illud aurificum ſemel ex auro productum rurſus ſuo humido proprio certa proportione miſceatur, ſoluatur, temperato calo-

Augmẽtatio virium in infinitũ.

re concoquatur, tandem etiam in puluerem rubrum, & breuiori quidem tempore prodibit, multiplicatis viribus prioribus, & quò pluries opus reiterabitur, tantò celeriùs abſoluetur, & efficacioribus viribus opus augebitur. Nam ceu tritici grnaa iterum atque iterum ſata numerum & quantitatem in infinitum augent: ſic ſemen aurificum iterum atque iterum ſolutum & concoctum vires proprias in infinitum augebit. Et vt in ſeminibus plantarum & animalium proprium hoc munus eſt, ſobolem ſuam per generationem propagare, ſic ſemini aurifico hoc proprium eſt, vt primum ſæpiùs ſolutum à ſuo argento viuo & concoctum, viribus incteſcat, quibus per miſtionem cum argento viuo vulgari vel metallorum, ſpeciem ſuam auream propaget. Huiuſce incrementi meminit Augurellius ſub finem ſuæ Chryſopœiæ his Verſibus.

Extremo hic igitur prudens ne cede labori,
Nam breuis atque artis minima eſt, ſed diuitis vſus.

Ergò

Ergò vel imprimis fuluo contunde metallo
Confecti paulùm medicaminis, idque beati
Pulueris ac tutum præ se vim ferre videbis.
Vel grauidum puro semen cum rursus ab auro
Haud facili, & multa extrusum collegeris arte.
Qui modus ex illis, quæ pridem exegimus extat
Expressus satis, & fari non omnia par est,
Hinc tu purpurei partem mox pulueris æquam
Immisce, atque illis lentum succende calorem,
Et geminos illos etiam simul excoque menses,
Quo seriem spacio cunctam prodire colorum
Peruideas, qualem ternos miratus in annos
Videris, atque breui sumas, quæ maxima longo
Tempore iam tota quæsisti sedulus arte.
Idque iterũ atque iterũ facias, quotiésq. peractũ
Id fuerit, toties vires illius & ipsum
Puluerem exauctes cumulum, námque ocyus ipse
Crescit, & hinc aliam sumit retinétque priorem
Virtutem crescentem etiã, nec credere vanũ est,
Illam adeò interdum priscis autoribus auctam.
Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas
Æquoris, argentum tum viuum si foret æquor,
Omne vel immẽsum verti mare posset in aurum
Neptunúsque super diuos ditissimus omnes
Tum fieri, & strato lusum Nereydes auro
Ire super, puro siccantes sole capillos
Cæruleæ, quo non alius color aptiùs auro
Hæret, & æthereo cui plenè conuenit aurum.

Postremum hoc hyperbolicè ab Augurello ductum est, vt intelligatur

ortum & propagationem huiusce seminis & auri in proxima materia, scilicet argento viuo in infinitum abire. Non secus vt in propagatione aliorum corporum naturalium euenire solet. Sanè huiusce seminis concoquendi & perficiendi ratio adeò est æmula naturæ, vt nulla opus sit arte, vbi primum aurum suo humore fuerit mistum, nisi quod calore proprio & conuenienti fouendum erit semen. Idcircò in administratione aut propagatione seminis huiusce nihil vtilius, quàm assiduè in contemplatione operum naturæ incumbere. Inficiari nolim recentiores huiusce artis autores compendiosam magis viam edocere, quæ si præstari possit, nec tam facilis est, nec cum tanto fœnore habet exitum. Insistamus vestigiis patrum, qui nusquam nos aberrare posse verissimè professi sunt, si naturam ducem sequamur. Neque tamen ex iis, quæ dicta sunt, tam facilem existimare artem oportet, vt quiuis eam statim assequatur. Nam aurum præparandum est, vt solutioni

Veterũ via facilior & securior quàm recentiorum. Ars difficilis est.

solutioni minimè sit contumax, & id quidem satis arduum. Neque verò existimandum est argentum viuum, quod soluendi auri obtinet facultatem, esse illud vulgare, quod palam à Pharmacopolis aut mercatoribus venit. Cùm enim à corpore, quod similitudine totius substantiæ aurum referat, & temperamento sit calido & humido, solutionem eiusdem auri prę-stari oporteat, illam quidem similitudinem argentum viuum obtinere negari non potest, temperamento autem esse frigidissimo certum est & maximè indefinito. Sed aliunde nobis argentum viuum arte ingeniosa proliciendum & educendum est à corpore paucissimis noto, quod natura concoxit, quod etiam similitudine totius substantiæ aurum magis referat, quàm argentum viuum vulgare, quódque nulla arte, sed primo quoque contactu & attritu cum auro non minùs coeat & misceatur, quàm aqua aquæ: Iam contemplare altiùs, quod nam sit illud corpus. Præterea fornacem, quæ con-

Argent. viuum. Philosophorum nō commune est.

Fornax philoſophica. tinuum & æqualem calorem ſubminiſtrare poſſit, pauci norunt. Sed pauciores tripodem arcanorum, & pauciſſimi pabulum caloris, cui æquabilitatem præſtare poſſit. Totum ferè arcanum in gradu caloris conſiſtit. Nam veluti vim pulli effectricem & ouo inſitam, à calore externo ſuperari non oportet, alioqui indureſceret ouum, nec pullum vſquam impoſterum ederet: ſic vis ſeminis futuri, id eſt, auri miſti cum ſuo argento viuo exinaniẽda non eſt, alioqui non diſſolueretur aurum, nec germinabit, nec fiet materia auro proxima, ſed in aurum calore nimio agente concreſceret, rurſus ſi defecerit calor, laborem artificis fruſtrabitur. Tandem verò puluis hic aurificus in Dei poteſtate ſitus eſt, quem, cui vult, largitur & ſubtrahit, & fruſtra ab iis quæritur, cui denegatus eſt. Hinc Palingenius in ſuo Zodiaco ait, cum puluerem hũc aurificum viris piis quęrentibus reſpondiſſet Apollo ſub ænigmate & oraculo quodam obſcuro, & hinc ad cõuexa cœli euocaſſet, ſic ſubdit.

Arcanorum tripos.

Arcanũ in gradu caloris conſiſtit.

Puluis in Dei poteſtate ſitus eſt.

Palingenius.

Tunc

Tunc mentis diuinæ homines oraculo cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa & non paruis sumptibus, illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla est,
Fingendi lapidem æthereũ, quẽ scire prophanis
Haud quaquam licet, & frustra plebs improba quærit.
Quem qui habet, ille potest vbi vult habitare decenter,
Nec fortunæ iram metuit, nec bracchia furum.
Sed tanto paucos dignantur munere diui.

Videbor forsitan plura dixisse, quàm quæ ad quæstionis propositæ. An sit ars : necessaria fuissent. Verùm adeò connexæ sunt quæstiones. vt, an esset ars, confirmari non potuerit, quin simul demonstretur, quomodo esset : Tùm verò quod his, quæ dicta sunt, velut armis ex penu naturæ depromtis, argumentorum Erasti aciẽ oppugnare propero.

Nunc igitur Eraste ad te me conuerto, nunc mihi tecum comminus congrediendum est, & rationibus physicis opinio tua in re, cuius ignarus es, funditùs euertere. Sed quoniam in omnibus ordo necessarius est, imò instructa vtrinque acie, qui

Vltima Apologiæ pars.

Confutatio argumentorum Erasti.

dimicaturi ſunt, plerunque ex ordine opportunè conſtituto victoriam referre ſolent: ſic quem proſternendis argumentis tuis ordinem ſeruaturus ſim, dicam. In primis conuiciis, iniuriis & maledictis, quibus Argyropœię & Chryſopœiæ ſtudioſos inſectaris paſſim, cùm nihil aliud præſtare poſſis, nullum à me reſponſum accepturus es. Nihil enim hæc ad veritatis cognitionē pertinent, hęc modeſtum & grauem virum minimè decent, quem opinioni ſuæ contradicentes, demonſtrationum vi & robore conuincere oportet, non vetularum petulantium more acclamare, & furentium hominum ritu excandeſcere. Sanè in multis, quæ tu proponis, in tuam me iturū ſententiam audies, quod fundamentis demonſtrationum naturalium innitantur. Sed vt omnia magis aperta fiāt, opportunum eſſe putaui, ſi, quem ante in confirmatione Apologię continuata orationis ſerie ſtylum ſeruaui, in refellendis, quæ aduerſus eandem afferuntur ab Eraſto argumētis, poſt-

Ordo in refellendis argumentis Eraſti.

hac

hac mutauero. Nihil enim ad diſcernenda, quæ proponuntur aut enunciantur, vera an falſa ſint, commodius & expeditius eſſe puto, quàm omnia ad Syllogiſmi formam reducere. In his enim, quæ orationis copia dicuntur, plerunque imprudentes decipi contingit, vt pro certis incerta, pro veris falſa & vana amplectantur. At in his, quæ ad formam ſyllogiſmi reducuntur, omnia nuda & aperta ſunt, nullus fucus, nullus ornatus intermiſtus eſt, quibus veritatis lux, tanquam denſiſſimis tenebris immerſa & mens auditoris aut legentis perſtringitur, vt intelligere non poſſit, ſed cæcutire cogatur. Quo circa ab omnibus, quæ confuſè, & identidem plerunque. Eraſte, aduerſus Chryſopœiam attuliſti, detrahetur verborum & orationis copia & ornatus, & ad nudam ſyllogiſmi figuram reducentur. Sic ad Dialecticorum normas exacta, veluti aurum, cementi, ſtibii, ſulphuris aut aquæ acris ſeparatoriæ examinibus expoſitum, explorabitur, quantum veri-

Reductio argumentorũ ad ſyllogiſmi formam.

tatis aut ponderis in iis contineatur, & quid de iis, quæ à me in contrarium aduersus ea afferuntur, statuendum sit, certò cognoscetur. Sed antequam ad profligãdam Argyropœiam & Chrysopœiam accedis, de natura metallorum, vti in visceribus terræ sua sponte & natura concreuere, disputas, & Aristotelem de materia eorundem differentem tueris aduersus Georgium Agricolam & cæteros. Quæ autem Aristotelis & cæterorum essent opiniones, supra attigi. Ex his quæ verior sit, certi aliquid pronunciare non ausim: Sed sit ita, vt vis, & concedatur opinioni Aristotelis potius fauendum. Nihil tamen ad quæstionem propositam pertinet, an sit Argyropœia aut Chrysopœia ars vera, quæ materiam ex qua proximè in mineris metalla oriuntur, non inquirit. Sed illi aliam materiam argento & auro proximam naturæ liberalitas obtulit, cuius mistionem imperfectam perficere possit causa efficiens, vt ex superioribus, quę dicta sunt, manifestum est. Prosequeris de

De natura metallorum in visceribus terræ.

de natura metallorum differens, ipsa esse specie differentiam, & ductilia esse, neque argentũ viuum metallum esse profiteris. Ego quoque in hoc tecũ consentire. Sed quam præcipuam metallo differentiam assignas, quod sit ductile, hanc ego communem omnibus metallis assero, vt ab argento viuo & aliis corporibus discernatur. Sed quod esse ductile sit differentia specifica, nego. Specificæ enim rerum differentię nobis ignotę sunt, & loco differentiarum propriis vtimur. Neque quod sint ductilia metalla à seipsis differunt, sed quod perfectè magis aut minùs mista sint, & quod alia igni exurantur, aut in partes essentiales distrahantur, alia minimè, vt argentum & aurum. Coarguis deinde chemicos, qui vnicam tantùm metallorũ speciem solis accidentibus differentẽ posuere. Tibi etiã in hoc, non illis adhæreo. Vnumquodque enim metallum speciẽ & formam propriam obtinet, per quã ab alia differt, & ab eadem nomen habet. Iam ad argumenta tua progrediendum, eorúmque dissolutionem, vt

in hac tam celebri disputatione, quid certò sit statuendum, intelligatur.

PRIMVM ARGVMENTUM Erasti aduersus Argyropœiam & Chrysopœiam.

I. Quæcunque ars ruinosis fundamentis nititur, citò collapsura est.

Atqui Argyropœiæ & Chrysopœiæ fundamenta sunt, metallorum alia esse perfecta, alia imperfecta, & hęc mutari posse in perfecta: quæ falsa sunt fundamenta.

Ergo Argyropœia & Chrysopœia citò collapsura est.

DE propositione nemo ambigit. Assumtionem autem hoc probare vis argumento. Quæcunque formam naturalem habent, & per illam constãt, perfecta sunt. Vnumquodque autem metallum perfectum est & sua forma constat & ab illa nomen habet, & falsum esse, reliqua metalla esse

quæ-

quædam rudimenta auri. Ergò vnumquodque metallum perfectum est. perfectionem autem maiorem reliqua metalla assequi non posse, hoc etiam argumento probare contendis. Vbi primùm causa efficiens naturalis motum in materia perfecerit, cessat, nec amplius aliquid in ea meditatur. Neque vsquam naturam aliquod metallũ in mineris terræ in aliud mutasse, & figmentum esse, quod de imperfecta horum metallorum mistione in mineris dixere Chemici. Cùm primùm enim à frigore in metallum densata fuerit materia, frustra coctionem expectari. Cùm igitur natura viliora metalla in nobiliora nusquam transmutarit, minùs etiam ars id præstare poterit.

Responsio ad primum Argumentum.

Respõdeo ad Assumtionem: Metalla non dici alia perfecta esse alia imperfecta propter formam, sed propter mistionem. Vnumquodque enim per-

Perfecta dicuntur metalla propter mistionē non propter formā.

fectum est, si formam spectemus, quòd per eam vnumquodque constet, sin mistionem, aliud perfectum, aliud imperfectum. Quod enim imperfectè mistum est, imperfectum dici potest, vt ignobiliora metalla, quæ quòd minùs mista sint, igne dissoluuntur: Argentum & aurum, quòd indissolubilia sint ab igne, præsertim aurum, perfecta dicuntur. Sic Aristoteles cruditatem, imperfectionem, concoctionem, perfectionem appellauit, libro Meteorologicorum quarto, & tamen quæ ad maturitatem nondum peruenerunt, formam habent substantialem, qua constant & perfecta sunt, vt vuæ immaturæ. Neque propterea velim cum quibusdam opinari, metalla reliqua esse quædam rudimenta auri, sicut in vuis immaturis dici potest. In his enim vis insita efficiens nondum motum suum perfecit: in illis scilicet metallis, cùm frigore densata fuerit materia in speciem metalli, motum suum peregit natura. Non igitur falsum est fundamentum in Argyropœia & Chrysopœia,

pœia, metallum aliud dici perfectum, aliud imperfectum, si mistionem eorũ inuicem comparemus, & aliam imperfectam, & aliam perfectam, & aliã perfectiorem esse. Hæc perfectio & imperfectio in vegetabilibus & animalibus, quæ formam habent substãtialẽ, dici non potest. Non enim constant per solam mistionem, vt in anima hæc & muta corpora, quæ sola mistionis lege diuersa differunt inuicẽ, sed aliquid præstantius habent, quod ea mouet, vt formam suam consequãtur, vt etiã in superioribus dixi. Quod posteriori loco dicis, iam perfectum à sua forma à natura amplius perfici nõ posse, nec eandem naturam ignobiliora metalla in nobiliora perficere in visceribus terræ, concedimus: Nec illis adstimulamur, qui impeditam fuisse naturam dicunt, quod omnia in aurum non transmutarit. At non propterea tibi concedimus consecutionem argumenti tui, scilicet arte adiutrice eandem naturam extra mineras terræ, ex ignobilioribus metallis no-

Perfectio & imperfectio in vegetabilibus & animalibus nõ dici potest, vt in solis metallis.

biliora metalla producere non poſſe. Quædam enim in ſolius naturæ poteſtate ſunt, vt metalla ex ſuis principiis concreta, quæ ſua ſponte à ſola natura ortum habent, nullius artis aut alterius indiga. In his omninò imitari naturam non poſſumus, cùm quæ eorum ſit materia proxima & cauſa efficiens, ignoremus. Quædam verò natura ſola ſine adiutrice arte producere nequit, vt triticum. Niſi enim terra excolatur priùs, deinde triticum feratur nõ propagabitur. Quædam verò etiam magis ſunt in artis poteſtate, & quæ ſola natura nuſquam efficit, nec effectura eſt ſola, vt quæ arte miſcentur aut diſſoluuntur. Nam etſi omne corpus ex ſinu naturæ prodierit, ex illo tamen nuſquam natura ſola produxit aut producet vitrum. At ars ſubiicit omne corpus naturale igni, qui ipſum exurit & vertit in cinerem, & hinc ex omni cinere vitrum producitur. Sic natura aquam vitæ ex vino nuſquam diſtillauit, ars prolicit eandem. Eadem diuerſorum generum & ſpecierũ aquas verè

Natura ſola quædam non poſſunt efficere.

verè permiſcet, quæ nuſquam natura miſcuit. Nihil igitur mirum, ſi natura poſtquam in viſceribus terræ ignobiliora metalla produxerit, ex iiſdem argentum & aurum producere ſola non potuit aut poſſit. Quippe ipſa ſine arte ignobiliora metalla in materiam argēto & auro proximam diſſoluere non poteſt, nec etiam meditata eſt, nec eādem arti proximam diſſoluere non poteſt, nec etiam meditata eſt, nec eandē arti proximam materiam in mineris ſuis concoquere. Aliam enim materiam, aliam cauſam efficientem habet natura. Et ars diſſolutionem hanc ex ignobilioribus metallis in proximam materiam, & eandem necnon argentum viuum concoquere, & miſtionem imperfectam perficere nouit. Ipſa tamen eſt tantùm naturæ adiutrix. Quippe quod omne corpus ſit naturale ſiue agens, vt ignis, quo ars vtitur, ſiue patiens, vt metalla. Hæc opera in vegetabilibus & animalibus ars efficere non poteſt quod motus in illis non ſit in artis poteſtate, ſed vis inſita ma-

Causæ naturales in mistione sunt in artis potestate.

teriæ. At his quæ propter simplicem mistionem aut dissolutionem constāt, causæ quæ eas præstant, sunt in artis potestate, vt ignis, & ea quæ sunt ignea, & mistionem hanc inchoare & semicoquere vel concoctionem perficere potest, vt in lateribus semicoctis aut perfectè coctis. Prolixior in huiusce argumenti solutione fui, tùm quod ab eo, tanquam à machina insuperabili, totam Chrysopœiam collapsuram putaueris Eraste, tùm quod multis aliis dissoluendis inseruiet. Sed & aliud sequitur argumentum, quod non minus, quam hoc totam artem confodere queat.

Secundum Argumentum.

11. Perfectorum speciei nulla est commutatio in aliam speciem sub proximo & vno genere comprehensam, vt Asinus in canem transmutari non potest, quia sub eodem genere, scilicet animalis comprehenduntur.

Atqui plumbum, stannum, æs & ferrum, argentum & aurum perfecta sunt

ſpecie, & ſub eodem genere, ſcilicet metalli comprehenſa. Ergo,

Illa in hæc tranſmutari non poſſunt.

Reſponſio.

Hoc ſecundum argumentum ſępiùs repetis Eraſte. Sed propoſitionem tuam priorem non indiſtinctè nec ſemper eſſe veram, demonſtrabo. In ſtirpibus enim & animalibus diuerſæ ſpeciei ſub eodem genere proximè comprehenſis concedendam eſſe putabo, quod per ortus & interitus, ſiue generationis & corruptionis motum producantur, & in corruptis aut genitis nullum prius accidens ſenſile ſuperſit. At in miſtis ſimpliciter nego propoſitionem tuam habere locum. Mutatio enim ferri in æs puriſſimum, quam ſupra docui, contrarium demonſtrat: Et plus fidendum Demonſtrationi, quàm opinioni tuæ. Atqui ferrum & æs ſunt ſub eodem genere metalli, nec fit reſolutio accidentium ſenſilium omninò in illa mutatione, ſed vtrunque ſub metalli forma per-

Mutatio ferri in æs ſine interitu ſpeciei metallicæ.

Argenti in aurũ mutatio.

manet. Adieci etiam experimentum à me probatum de argento in aurum mutato, ſine interitu metallicę formę, id quidem difficiliùs. Idcirco in ferro mutando in æs quiſque nullis aut paucis ſumtibus & facillimè experiri poterit vt propoſitionem tuam non ſemper eſſe veram iudicet. Quid ſi dixero cum Scaligero ouum cum in pullum mutatur, non corrumpi ſed perfici, nec in alterius ſpeciei genus tranſire, ſed formam in eo eſſe actu? Sed eſto, concedatur tibi tua propoſitio. Sed & aſſumtio, an propterea conclusionem tuam tibi concedendam putabis? Nonne ſi Aſinus à cane depaſtus, in ſemen caninum poſt longas mutationes tranſmutaretur, crederes ſemen in canem tranſmutari poſſe? Hoc te negaturum non puto. Quid ſi etiam dixerim, ſtannum, plumbum, æs & ferrum in argentum viuum mutari poſſe, & materiam eſſe argento & auro proximam apud artem probauero, nonne illud in hoc mutari poſſe concedes? Neque enim diſpar eſt ratio. At

Ouum perfici non corrumpi.

Aſinus mutatur in canẽ.

dices

dices forſitan metalla illa in argentum viuum diſſolui non poſſe. A te quidem qui huiuſce diſſolutionis ignarus es, fieri poſſe non puto. Negabis etiam argentum viuum eſſe materiam argento & auro proximam. Ego autem id expertus ſum in argento viuo ex ſtanno prolicito, quod ſola coctione in puriſſimum aurum à cauſa efficiente mutatum eſt. Et materiam eſſe proximam argento & auro multis argumentis ſuperius demonſtraui, & ex his, quæ ſequuntur, apertiùs declaraturus ſum. Hoc igitur tuum argumentum nullatenus Argyropœiam aut Chryſopœiã labefactare poterit. Non enim vt dixi, eadem eſt in omnibus ratio ortus & interitus quæ ſimplicis miſtionis & diſſolutionis.

Mercurius ex ſola coctione in aurum mutatus.

Tertium Argumentum.

Quæ Natura efficit, ars efficere non poteſt.

Atqui ſola natura argentum & aurum generare poteſt Chryſopœia au-

rum, aut Argyropœia argentum non generare poteſt.

Propoſitionem probas hac ratione, ſi ars eſſet effectrix generationis vt natura, nullum inter hanc & illam eſſet diſcrimen.

Reſponſio.

Ars non eſt cauſa efficiens prolifica ſed adiuuans.

Reſponſum eſt ſupra primo argumento, Artem tantùm eſſe adiutricem & impellentem, omnia autem fieri per cauſas naturales, vt præcipuè agẽtes, & naturam aliquando ex ſe ſola in viſceribus terrę, ex ſua materia metalla producere & eandem naturam ex materia, quam iam produxit, argentum & aurum generare, ſed ſolam id præſtare non poſſe, niſi adiutrice & impellente arte, quæ igne & igneam vim habentibus reliqua metalla in materiam argento & auro proximam diſſoluens, poſt concoquit, & à cauſa efficiente perficit, ſi de potentia ad actum promoueatur. Adduxi etiam Exemplum, de vitro, quod eſt cor-

pus

pus naturale materia & forma constans, quod ex omni materia in cinerem versa vi ignis conflatur, quod nusquam natura sola efficere potuisset, nisi ab eiusdem causis naturalibus ars materiam pręparasset. Quod igitur ais, naturam solam efficere, quę ars efficere non possit, si de causa efficiente præcipua intelligas, facile tibi concedam: si de causa adiutrice, minimè. Præcipuè verò in his, quæ solam mistionis rationem & nomen obtinent, vt fusilibus & liquidis, quæ igne miscentur.

Quartum Argumentum.

Quod imperfectum inchoatúmque est, in specie nulla reperitur. IV.

Atqui vnumquodque metallum sua specie est perfectum. Ergo,

Metalla reliqua dici imperfecta aut inchoata non possunt, vt in argentum aut aurum mutari possint.

Responsio ad quartum Argumentum.

Huic argumento ex superiùs dictis respondemus, perfectionis nomen esse æquiuocum. Si enim forma & species vniuscuiusque metalli spectetur, vnumquodque est perfectum. Si mistura sola auri est perfecta, at reliquorum imperfecta. Sed in naturalibus corporibus, ea, quorum humidum est indefinitum & definiri potest, imperfectum dicitur. Concoctio enim, inquit Aristoteles, est quædam perfectio, & fructus immaturi priusquam maturescant, imperfecti habentur, quoad maturitatem, quæ est perfectionis species. Quod autem vua immatura sub specie naturali reponatur, propositionem tuam, Eraste, euertit. Vuam quidem acerbam & immaturam vuæ maturæ proximam & finitimam esse nemo dubitat. Sed argentum viuum vulgare paulò ab humiditate & frigiditate vindicatum, aut quod à metallis arte eductum est, magis in naturali re-

Mistura metallorum imperfecta est, non forma.

li rerum ſpecie perſiſtit, magíſque eſt materia argento & auro proxima, quàm vua acerba vuæ maturæ: quippe quòd hæc, ſi deſit cauſa efficiens, ſtatim putreſcat, ſi autem eadem præſens ſit cauſa, matureſcere niſi longo temporis interuallo non poſſunt. At argentum viuum, nuſquam corrumpitur, etiamſi cauſa præteriti, quæ illi ortum dedit, fuerit abſens. Hinc ipſum Plinius liquorem æternum appellauit. Vi autem efficiente ſemini argentifico aut aurifico inſita, & calore igneo externo iuuante ex eodem argento viuo ſtatim argentum aut aurum concreſcit.

Mercurius non corrumpitur.

Liquor æternus.

Quintum Argumentum. V.

Natura produxit omnes ſpecies propter fines vſúſque certos & hominibus neceſſarios.

Atqui ferrum vſui hominum æquè neceſſarium eſt vt aurum.

Natura ferrum aut reliqua metalla non produxit, vt ex his aurum efficeret, ſed vt vſui eſſent hominibus.

Responsio.

Argumentum hoc etsi verum sit, nihil tamen ad propositam attinet quæstionem. An Ars sit, nec concludit, si propter vsus varios, natura produxit vnum quod metallum, ex alio aliud generari non posse. Diuersæ enim sunt conclusiones, & diuersę conclusiones, & diuersa cõcludẽdi media.

Sextum Argumentum.

VI. Qui dicunt viliora metalla eadem tantùm ratione ab argento aut auro differre, qua æger à sano homine differt, inscite dicunt. At Carbonarij ita sentiunt. E. Inscitè dicunt.

Propositionẽ ex eo confirmas, quòd vnumquodque metallum ab alio sua propria specie differt. Assumtionis probationem retices, sed ex eo colligendam dicis, quod semen argentificum aut aurificum quidã dixerunt esse medicinam metallorum, cuius Geberin summa tres statuit ordines, priorem quæ alteraret tantùm, secundam quæ palliando tantùm perficeret: posteriorem & tertiam, quæ omne

Tres ordines medicinæ metallorũ iuxta Gebrũ.

extra

extrariam ab argenti viui natura substantiã excerneret & verè perficeret.

Responsio.

Priorem propositionem iam tibi cõcessi, & assumptionis autorẽ esse Gebrum in sua summa perfectionis. Sed hos tres medicinæ ordines à metaphora statuit. Nam ceu qui sanus est, colorem ægri abiecit, & omnia sani hominis munera exequitur: sic metalla viliora in argentum vel aurum mutata colorem splendidum acquisiuerũt, & examina eadem perferunt, quę argentum & aurum. Ex eorũdem enim perpessione formas diiudicari dixi: sed vnicam tantùm formam omnia metalla habere, ne somniauit quidem Geber, qui metallorum genera in sex species diuisit. Tibi autẽ Eraste assentior, impropriè dictum esse, viliora metalla à nobilioribus differre, vt æger homo à sano, si ex propriis accidentibus eorũ formæ diiudicandæ sint: sin accidẽtia eorũ cõmunia tãtùm cõmunia inspectanda sint, nõ omnino inscitè ab iisdẽ

Quæ de medicinis metallorũ dicta sunt, metaphoricè sunt dicta.

dictam existimabo.

Septimum Argumentum.

Materia vnius formæ fieri non potest materia alterius formæ, nisi priùs materia in aliam formæ proximæ futuræ materiam mutetur. At Chemici hoc non nituntur, sed communem dicunt esse omnium metallorum materiam.

Ex reliquorum metallorum materia argentum aut aurum efficere non poterunt.

Propositionem sic probas. Caro aut sanguis suillus aut quiuis alius nusquam animæ nostræ erit conueniens alimentum, priusquam in Chylum album, & deinde in nouum aliúmque sanguinem permutetur. Assumtionem ex hoc probas, quod Chemici hoc non moliuntur, vt plumbi aut cæterorum metallorum materia ita trãsmutetur vt fiat argento aut auro materia conueniens & proxima.

Responsio.

Propositionẽ priorem cõcedo. In su-

pe-

perioribus enim dixi, hanc esse naturę legem inuiolabilem, vt nusquam alterius speciei indiuiduum sit alteri speciei conueniens, nisi illud in hoc mutatum fuerit. At assumtionem tuam nego, imò nihil aliud moliuntur Argyropœiæ aut Chrysopœiæ periti, quàm vt reliquorum metallorum materia in materiam argento & auro proximam deuergat, eáque à causa efficiente moueatur & perficiatur.

Octauum Argumentum. VIII.

Si materia vnius speciei in materiam alteri speciei proximam mutari oporteat, tota illa mutanda erit.

Atqui cum Chemici metallorum materiam in argentum viuum, alij in metallum aliud mutant, non tota mutatur.

Materia metallorum in alterius metalli aut argenti viui materiam mutata, non erit proxima argento, aut auro materia. Nusquam formam argenti vel auri obtinebit. Priorē propositionem confirmas argumento adducto de suilla carne aut sanguine, qui nus-

quam erit proxima humano corpori materia, nisi priùs in chylũ & sanguinẽ humanum mutatus sit. Assumptionẽ probas à sensuum testimonio. Metalla enim mutata in alia metalla aũt in argentum viuum videntur esse eadem materia: nam metalla fusa videntur esse argentum viuum, hoc autem sine igne est liquidum.

Responsio.

Falleris multum, Eraste, in similitudine carnis & sanguinis suilli mutandi in sanguinem humanum, & metallorum mutandorum in argentum viuũ. Illius enim sanguinis mutatio est per corruptionem seu interitum eiusdem, & ortum Chyli & sanguinis humani, in qua mutatione omnia accidentia pereunt, & fit, vt dicunt, resolutio vsque ad primam materiã, priusquam fiat sanguis humanus, nec quidquam sensilis materiæ prioris percipitur, non secus ac in ligno mutato in cinerem, qui est proxima vitro materia. At mutatio metallorũ nõ est per corruptionẽ, sed simplicẽ dissolutionẽ &

Mutatio metallorum nõ fit per corruptionẽ, sed per dissolutionem simplicem.

secre-

ſecretionẽ eius materiæ, quę ab argẽti viui natura eſt aliena: Argẽtũ autẽ viuum quod cõſpicitur poſt diſſolutionem, non eſt per ortum aut generationem, ſed per ſimplicem miſtionem ſub alia noua proportione miſti corporis. In hac mutatione non fit reſolutio materiæ metallorum vſque ad primam materiam, ſed conſpiciũtur ſenſilia quædam accidentia communia priori materiæ metallorum, & poſteriori materiæ argenti viui, in vtraque tamen mutatione fit interitus prioris formæ & ortus poſterioris. Argenti enim viui forma nõ eſt forma metallorum. Hæc in Argyropœiæ & Chryſopœiæ confirmatione luculẽtius dicta ſunt, quæ hic repetere ſuperuacaneũ putaui. Hæc igitur diſtinctione etſi tota metallorũ materia mutata nõ fuerit, non deſinet propterea argentum viuum ex eadem diſſolutũ eſſe materia argento & auro proxima, quod à cauſa efficiente proxima perfici poterit.

Nonum Argumentum.

Si materia metallorũ eſſet materia ar- IX.

gento & auro proxima in mineris terræ, ipſa cauſa efficiente præſente in argentum vel aurum mutaretur.

At nuſquam hoc in mineris receptum eſt, imò poſtquàm propria vnicuique metallo materia concreta fuerit & metallum factum fuerit nuſquã permutabitur.

Metalla non ſunt argento & auro proxima materia aut rudimenta eorum.

Reſponſio.

Nimis tibi incumbendum non eſt, Eraſte, in probatione huius argumenti, quod totũ tibi concedimus eſſe verum in mineris terræ. At lex iiſdem metallis extra minerarum locum argentũ viuum prolici non poſſe à cauſis naturalibus arte adiutrice, & perfici in argentum aut aurum, tibi quidẽ, Eraſte, eſt impoſſibile, quia ignoras nec vidiſti. At his qui ſciunt & experti ſunt, poſſibile & facile. Hæc autem ſuperius demonſtrata ſunt, vt longiori reſponſione opus non ſit huic argumento.

Decimum Argumentum.

Quod natura in mineris ſuis non efficit, ars quoque extra mineras non efficit.

At ex miſtione vaporum diuerſæ ſpeciei in mineris vna & eadẽ ſpecies metalli non oritur, ſed diuerſæ E.

Ex miſtione metallorũ diuerſæ ſpeciei cũ argẽto vel auro extra mineras vnum ſpecie metallum non orietur. E vana eſt Argyropœia & Chryſopœia.

Reſponſio.

Priori propoſitioni idem reſpondendum eſt, quod aliis argumentis, naturam eſſe præcipuam cauſam agẽtem, artem verò adiutricem & materiam ſubiicientem, vt cauſa efficiens agat in eam: Et eandem cauſam naturalem efficientem arte adiutrice, aliud efficere poſſe extra minerarum locũ, quod in eodem loco ſola efficere non poteſt: ſcilicet metalla reſoluere in proximam argento & auro materiam, quod in mineris ſola pręſtare non poteſt. Nihil igitur mirum, ſi ex diuerſis

Cauſa naturalis efficiens aliud efficere poteſt arte iuuante, quod ſola efficere non poteſt.

vaporibus diuersa specie metalla in eisdem venis oriantur, nec si aliud in aliud in eisdem non mutatur. Nec minùs mirum, si ex vulgari & imperfecta mistione metallorum per fusionẽ suas quæque formas & species retinent: nõ enim iis legibus coeunt, quibus diximus perfectam effici mistionem. Post-hæc à te scripta, Eraste, quę vrgere magis videbantur, & quæ ad syllogismi regulas reduximus, iisque respondimus, multis verbis diuersas chemicorũ opiniones de materia metallis proxima in mineris terræ enarras. Sed verę an falsę sint, parum refert, quantum ad propositæ quæstionis dissolutionẽ attinet, an sit ars. Non enim aurum elaboraturi indigemus materia illa proxima, quæ erat in mineris, priusquam illa concrescerent, iam enim diximus, id esse impossibile, maximæ cùm totæ & tantæ sint de materia illa proxima opiniones, non solùm inter Chemicos, sed & inter alios. Sed quærimus materiam argento & auro proximam, quæ est argentum viuum vulgare,

Materia proxima metallorum alia est in mineris, alia apud artem.

gare,quod natura nobis vltrò obtulit, & illud, quod ex metallis arte eruitur. Itaque quæ contra Chemicorum opiniones attulisti argumenta de materia illa metallis proxima in mineris terræ,silentio prętereo,ne in illis confutandis operam & oleum teram.Hęc enim Argyropœiam & Chrysopœiā non oppugnant,quę aliis nititur principiis. Sed iis tantùm argumentis respondere proposui, quibus artem hāc oppugnare contendis. Multa tamen à te doctè scripta in refutandis Chemicorum opinionibus non inficiabor, scilicet rem nullam verè & perfectè mistam aut ortam iterum in idem illud resolui, ex quo proximè mista sit vel orta. Neque enim si ex pane & vino fiat sanguis,hic in panem & vinum resolui poterit. Sic nec metallum in id,ex quo proximè mistum fuit. Nam etsi dixerimus, metalla in argentum viuum resolui,non propterea concessimus,ex argento viuo in mineris terræ ipsa proximè concreuisse, sed ex alia materia proxima soli naturæ co-

Res verè & perfectè mista non iterum resoluitur in id, ex quo proximè est mista.

An metalla ex argento viuo in mineris concreuerint.

gnita. Fatemur enim generationes nuſquam reflecti, & prorſum ire ſemper, dum tandem extrema diſſolutione ad prima elementa, ſeu ad materiam primam vẽtum ſit. Hac quoque ratione dixerimus materiam proximam metallis in mineris, non eſſe materiam artis, ſed argentum viuũ, quod ex metallis reſoluitur, quod ab efficiente cauſa in argentum vel aurum ſtatim vertitur.

Materia proxima metallis in mineris non eſt materia artis.

Nihil etiam reſpondebo his, quæ contra Chemicorum opinionem de cauſa efficiente metalla in mineris terræ ſcripſiſti. Hæc enim differt ab ea, quæ materiam noſtram proximá mouet, & perficit extra locum minerarum. Hactenus Eraſte, obiter allata à te ſunt ſuperiora argumenta aduerſus Argyropœiam & Chryſopœiam, cùm de materia & cauſa efficiente, quæ & qualis vtraque eſſet in mineris terræ diſputaſti. Quæ ſequuntur argumenta tua aduerſus eandem artem oppugnádam directè & aperto marte tendunt: ea igitur ad ſyllogiſmi formam reducenda

Alia cauſa efficiẽs metalla in mineris, alia apud artem eſt.

cenda ſunt, vt quid verum, quid falſum ſit iudicari poſſit.

Vndecimum Argumentum.

Si lapis Philoſophicus vim & facultatem habet tranſmutandi metalla vel argentum viuum in argentum vel aurum, certa debet eſſe eadem materia & certa præparationis & agendi methodus. Alioqui vana & futilia ſunt, quæ de eo enunciantur.

Atqui de eo ſcripſere, nec de materia, nec de modo præparationis, aut agendi methodo inter ſe conueniunt, imò de nulla alia re magis ſunt diſſentientes E.

Vana & futilia ſunt, quæcumque de eo enunciantur: hinc ſequitur, vanam eſſe Argyropœiam & Chryſopœiam: quippe ignorata materia & cauſa efficiente, ex qua & à qua lapis Philoſophicus conflatur, nihil agitur. Omnium enim operum ſunt fundamenta materia & cauſa efficiens.

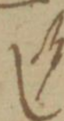
Materia & cauſa efficiens ſunt fundamenta omnium operum.

Reſponſio.

Validiſſimum eſt hoc argumentum

quódque pressiùs vrgere videtur, pręsertim cùm de materia agitur, ex qua semen argentificum aut aurificũ prolicitur. Non enim omnis materia omnes obtinet facultates & vires, sed sua est cuique propria, & vnica & simplex est veritatis cognitio, & reuera variæ sunt de materia opiniones apud Chemicos. Nam & Heber in sua summa perfectionis, medicinam quæ coagulat argentum viuum vulgare, ex solis corporibus metallicis prolici posse profitetur, vel ex iisdem cum suo sulphure, vel arsenico præparatis, vel ex solo eodem argento viuo. Ex tanto opinionum diuersarum cõflictu artem arguendi occasionem aliquam habuisti, Eraste, & idem pronunciandi, quod Dauus Pamphilum alloquitur apud Terentium, Quæ res in se, nec consilium nec modum habet vllum, eam si tu ratione certa postules regere, nihili plus agas, quàm si des operam, vt cum ratione insanias.

Variæ Chemicorum opiniones de materia lapidis.

Quod ad agendi modum attinet, non adeò me mouet modò de materia

ria aut ſubiecto conſtiterit. Plures e-nim ſunt viæ ad vnum eundémque ef-fectum conſpirantes.

Plures viæ pro gignendi lapidis.

Vtrique tamen obiectioni reſpon-deri poteſt, materiam argento aut au-ro producendo proximam, eámque indefinitam ſcilicet argentum viuum, aut vulgare, aut quod corporibus me-tallicis reliquis ineſt, ſola concoctione egere, vt definiatur & perficiatur: hu-ius autem cauſam efficientem eſſe ca-lorem externum adiuuantem qualita-tes materiæ proximæ inſitas. Quod ſi materiæ, quam quiſque ſibi elegerit, ad progignendum quem appellant la-pidem, vires & facultates igneas ac-cerſere aliqua methodo nouerit, & experientia comprobauerit, iiſdem fa-cultatibus materiam noſtram proxi-mam concoquere & perficere: nihil eſt quod à ſubiecti varietate quiſquã deterreatur. Eò enim tendunt omnia, & tandem in vnum redeunt eundém-que effectum pariunt. Nam ſiue pul-lus ab ouo calore gallinæ fouente eda-tur, ſiue alio calore ſimili, nihil refert.

Calor externus eſt cauſa efficiens externa adiuuãs.

Varietas materiæ non obſtat.

Argentũ potest in aurum mutari sine semine aurifico.

Quid si etiam sine aurifico semine argentum in aurum mutari posse dixero, & cuius in superioribus patefeci experimẽtum? Huiusce enim effectus causa est vis ignea aquarum acrium, & aliæ causæ, quas retulimus. Quod si opinionum diuersitas, & plerunque ex diametro contrarietas sit argumentum sufficiens ad damnandam artem, quid magis contrarium, quàm Physicorum, Medicorum & Iureconsultorum in scholis pugnantes opiniones in plerisque, de quibus est disputatio? Nónne in Iureconsultorum nostrorũ Pandectis alium alius opinionem cõdemnare sæpè solet, suam autem tueri? Nónne in forensibus iudiciis & iudicis & consiliarios in diuersas trahi sententias quotidie experimur, in iis præsertim quæstionibus, quæ in iure consistunt? Sed & ex Medicis, qui in consilium adhibentur, vt morbis ægrotantium consulant, & remedium afferant, rarò videas plures, qui in vnam eandémque eant sententiam?

Quippe

Quippe omnia hæc probabilitatem tantùm habent, non demonstrationē. At quodnam subiectum semini argentifico aut aurifico producendo sibi quisque elegerit, aut inutile aut vtile aut vtilius fuerit, experientia demonstrabit. Nec ita metuendum erit, si aliter successerit, quàm sperabatur, vti contremescendum est in exhibitione medicamentorum, quæ plerunque hominem capiunt & conficiunt. Neque tamen propterea medicina contemnenda aut condemnanda erit: sic nec Argyropœia aut Chrysopœia, si, quæ materia Argyrogoniæ aut Chrysogoniæ concipiendæ & demum parturiēdæ sumenda erit, quáve methodo agēdi opus fuerit, obscurum sit. Expertis quidem ad easdem inuestigandas, nulla alia opus est arte, quàm experientia. Sed quoniam qui experti sunt, aut scriptis patefacere detrectant, & iure quidem aut illis fides non adhibetur, nisi coram demonstrent, quod minùs etiam ferendum est, ad naturā eiúsque opera inquirentes relegarunt. Ná etsi

Probabilitas non demonstratio in medica scientia.

Experiētia.

ipſa natura Argyrogoniam aut Chryſogoniam ex ſe ſola non produxerit, tamen ex ſimilitudine aliorum corporũ naturalium, quæ arte miniſtra natura in lucem edidit, viá demonſtrant, qua illæ in lucem proferri poſſint, & materiam protulit, & methodum agẽdi demonſtrauit, & ſolam manum Artificis expoſcit. Nullũ verius aut vtilius, quã à natura petendum, capiendũ, aut ſperandum eſt cõſilium. Ex illius oraculo in ambiguis & ancipitibus reſponſa veriſſima referũtur. Hinc videas omnes, qui hanc artem norunt, ad eandem naturã eiuſdémque opera Argyrogoniæ aut Chryſogoniæ producendæ ſtudioſos demittere. Illorum igitur tantùm opinioni ſubſcribo, qui naturam imitantes aurum & ſuum argentum viuũ pro materia aut ſubiecto ſeminis argẽtifici aut aurifici aſſumunt, ſoluunt & concoquunt, dum in lapidem durum coiërit, & tandem in calcem aut pulucrem rubrum prodierit. Ad reliqua argumenta diſſoluenda progrediendum eſt.

Natura materiã protulit & methodum agẽdi demõſtrauit.

Materia lapidis quæ.

Duo-

Duodecimum Argumentum.

Opinatur Eraſtus, & rectè quidem, ſi quid in tota re inſit veri videri illos propius ad veritatem acceſſiſſe, qui lapidem Philoſophorum ex auro concinnare ſtuduerunt. Ex auro autem produci non poſſe, hoc vtitur argumento.

Vt ex auro fiat lapis Philoſophicus, aurum perfectius reddi oportet, quàm ſit in natura auri propria.

Atqui perfectius reddi non poteſt. Ex auro procreari non poterit, Ergo minus ex alia materia, Ergo vani ſunt & irriti omnes chemicorum conatus.

Prior propoſitio probatione non eget, cùm manifeſta ſit ſenſibus, nec videamus aurum in natura ſua cæteris metallis aut argento viuo miſtum miſtionem illorum perficere & in aurum mutare. Aſſumtionem autem authoritate Braceſci & Rogerij Bacchonis probas, Eraſte, & ratione & experientia confirmas, quæ demonſtrat auri miſtionem adeo ſolidam & perfectam, vt igne diſſolui & corrumpi

non poſſit.

Reſponſio ad Duodecimum Argumentum.

Braceſcus & Rogerius Baccho nec non cæteri huiuſce farinæ ænigmaticè, tropicè, & nullo ordine artem tradiderunt, nec auro nomen materiæ lapidis Philoſophici dederunt, ſed potius cauſæ efficientis & informantis materiam informem, rudem & imperfectam, & ex amborum miſtione lapidi ortum dedere. Sed quoniam materia ſuperat quantitate vt menſtruum in fœtu, aurum verò viribus vt ſemen & cauſa efficiens, noluerunt aurum lapidis eſſe materiam. Quamuis reuera & aurum & ſuum argentum viuum ſit eiuſdem lapidis materia ſcientibus, & intelligentibus, & alterum ſine altero ſit inutile, illud enim agens, vt mas, hoc vt patiens, vt fœmina. Quod autem aurum perfectius igne reddi non poſſit, aut diſſolui & in partes diſtrahi nequeat, concedo in natura propria & metallica ſolo calore igneo. Videtur enim aurum ad extremum perfectæ miſtionis

Braceſci & Rogerij Bacchonis opinio.

Aurum vt cauſa efficiens, ſuũ argẽtum viuum vt materia.

Aurum igne ſolo corrumpi nõ poteſt.

miſtionis omnium metallorum gradum à natura perueniſſe. Verùm aquis quibuſdam diſſolui & in partes diſtrahi poteſt, & facilè quidem, his qui ſæpe experti ſunt. Diſtillatur enim aqua ex ſale communi, quæ lento igne adhibito diſſoluit ſolam auri tincturam. Tingitur enim aqua calore citrino, cùm prius eſſet alba vt aqua putei aut fontis. Et exhauſta omni tinctura ſubſidet corpus auri album, quod in corpus igne agente reductum conſpicitur argentum. Tinctura autem auri nuſquam in poſterum in corpus metallicum reditura eſt, ſed quod tenuiſſimæ ſit eſſentiæ & in vaporem diſtillatione quibuſdam adiectis feratur ſurſum, & deſtilletur in liquorem, corpus ſpirituale, aut ſpiritum corporeum appellauerunt. Hæc tinctura ab acrimonia quam ab aqua ſoluente accepit, vindicanda eſt, & deinde multis & admirandis vſibus & effectibus inſeruit. Sed quoniam hæc ignoras, Eraſte, nec oculis conſpexiſti, fidem non adhibebis, nec tibi ſimiles. Quod

Aqua ſalis communis diſſoluit tincturã auri ſolã ab auro.

Vſus tincturę auri.

autem hiſce oculis vidi & manibus palpaui, quódque etiam ab Adoleſcente ignaro, me iubente, confectum eſt, maiorem facit fidem, quàm tua tuorúmque tibi ſimilium ignoratio, nihílque ignorandi falſa & inanis tua præſumptio. Cùm autem apud Tauladanum aduerſus Braceſcum diſputantem legiſſes, aurum in natura ſolo igne mutari non poſſe, ſed aliis additis in partes diſtrahi poſſe. Sequenti argumento & dilemmate vteris, vt probes ex auro, ſiue naturam metallicam retineat, ſiue eandem exuerit, nihil ad lapidem Philoſophicum pertinere.

Taula-danus.

Decimum tertium argumentum.

Aurum, quod pro lapidis materia vſurpant Chemici, aut ſolutum in liquorem & ſpirirum, ſubſtantiam & vires auri mutat, aut ſubliquoris & formæ permanet aurum.

Si illud primum metallum non creabit, quod metalli genus exceſſerit, ſi poſterius, cùm non ſit, necperfectius in natura ſua reddi poſſit, nec exube-

exuberantem obtineat perfectionem, eam cæteris metallis non communicabit, nec perficiet ea E.

Quouis modo aurum pro materia lapidis vſurpetur aut præparetur, metalla reliqua vel argentum viuum non mutabit in aurũ. Ergo fruſtra ex auro lapidem Philoſophicum Chemici conficere tentant.

Reſponſio.

Reſpondeo, ſiue aurum naturam metallicam retinuerit, modò ſit alteratum, ſiue eandem exuerit, perficere poſſe materiam noſtram eidem proximam, id eſt argentum viuum. In calcem enim reductum aurum naturam metallicam non exuit, non ſecus ac lapis in calcem reductus lapideam formam ſeruauit, quamuis de natura metallica in auro calcinato illæſa, veriùs dici poſſit, quàm de lapidea natura in lapide calcinato: huic enim multum, illi nihil in calcinatione de pondere deperit. Sed in vtroque vis ignea calcinatione accerſitur. Cùm i-

Aurum alteratũ poteſt Mercurium in Solẽ mutare.

Calx auri alterati mutat Mercurium metallorum

gitur calx illa auri admiſcetur certa proportione argento viuo à corporibus metallicis, præſertim ab argento arte prolicito, & certis ignis gradibus vtrunque miſtum concoquitur, fit pugna contrariarum qualitatum in communi materia. Calcis enim aureæ qualitates calidæ ſiccæ ſunt, argenti viui metallorum, frigidæ humidæ: hinc fit temperamentum & noua miſtio & ex hac auri forma ſuccedit. Dixi autem aurum alteratum hanc vim & facultatem obtinere. Nam ſi ſine alteratione eædem in illo qualitates perſiſterent, cùm ipſæ ſint formæ inſtrumenta, per quas ipſa agit, nulla actio futura eſſet, nec noua miſtio.

Mercurius vulgaris & metallicus differunt inter ſe.

Dixi autem de argento viuo à metallis prolicito, quod vulgare ob nimiam frigiditatem & humiditatem nimium concoctioni eſſet contumax, nec ab auro ſolùm alterato coërceri poſſet, niſi vnitum idem argentũ viuũ vulgare & aurum ſimul diſtillarentur,

vt suprà dictum est in methodo.

Quod si, vt altera dilemmatis pars assumatur, aurũ metallicam naturam exuerit, non minoribus instructum erit finibus, imò longè efficacioribus & præstantioribus, quæ solutione à suo argento viuo eorúmque diuturna & lõga coctione vtriusque quę suæ sunt, vt fit in argentifico & aurifico semine, quod in metallum reduci non potest, sed illius mistione cum argento viuo communi aut eo, quod metallis est insitum, fit vera noua mistio, & hinc emergit corpus nouæ formæ, quod nec puluis aurificus est, nec argentum viuum, aut metallũ quod erat prius, sed aurum, vt sæpius dixi, & repetere cogor in re tam seria tantíque ponderis Sed in his, Eraste, quę ignoras, iudicas tanquam cęcus de coloribus, & nescis quod nam sit illud argentum viuum, quod soluit aurum, neque coctionis modum, nec qua ratione puluis ille aurificus transmutationis huiusce sit causa. Inualidum est igitur argumentum & dilemma tuum.

Cùm naturã metallicam exuerit, præstantioribus viribus est præditum.

Erastus ignorat auri solutioně.

Decimum quartum Argumentum.

XIV. Lapis philoſophicus neceſſariò conſtat in materia, quæ ipſo auro perfectius coctà ſit.

Atqui aurum perfectius concoqui non poteſt, nec eſt aliquod metallum æquè illo perfectum. Ergo,

Vanus eſt omnis Chemicorum labor.

Reſponſio.

*Eraſtus ignorat concoctioné. Falſa eſt aſſumtio tua, Eraſte, ſed quoniam concoctio hæc poſt veram ſolutionem propria eſt huic arti, quam ignoras, impoſſibilis tibi videtur. Sed ignoratio tua veritati, quæ autoritate præſtantiſſimorum virorum, ratione, experimento & demonſtratione nititur, nihil adiicit nec detrahit.

Decimum quintum Argumentum.

XV. Formæ ex materiæ ſinu producuntur ab efficiente cauſa inſita eidem materiæ, non aliunde inuolant.

Atqui Chemici dicunt, formam in aliena

aliena materia fundatam esse, verè à materia perficienda separatam, & per proiectionem formam infundi materiæ informandæ. Quod falsum est. Ergo Lapis illorum Philosophicus à materia perficienda separatus formam materiæ perficiendæ non infundet.

Responsio.

Magna est controuersia inter peritiores, an formæ rerum de materiæ sinu ab efficiente causa insita non aliundè aut externè in materiam migrent. Fernellius Ambianensis ille Medicus, Medicorum & Philosophorum huius seculi facile princeps, toto priore libro de abditis rerum causis, nihil aliud disputat sub persona Eudoxi aduersus Brutum. Et tandem concludit, ne minimum quidem formæ fuisse, antequam in eam migraret, sed perfecta & consummata præparatione statim formam in illam materiam cœlitùs immigrare multísque rationibus & ex authoritate Aristoteles confirmat, non solùm in anima hominis, quã

An formæ ex materiæ sinu, vel externè in materiam migreatur.

Formas cœlitus in materiam immigrare.

& ex authoritate Aristotelis confirmat, non solùm in anima hominis, quam per se subsistere extra corpus, & externè in corpus hominis migrare, & post exitum à corpore suo rursus per se subsistere certissimum est, & nemò ambigit: sed etiam in animalibus plantis & inanimis corporibus. Tu verò contrà sentis in omnibus his, excepta hominis anima. Sed vtra, an Fernelij, an tua, Eraste, sentẽtia in hac quæstione verior sit, non est disputandi locus. Concedamus tuam prævalere & priorem huiusce argumenti tui propositionem veram esse. Nõ idcirco assumtio eiusdem argumenti vera erit: quippe quod ex hypothesi falsa sumta sit, cùm ais Chemicos profiteri formam auri separatam esse in aliena materia & infundi in materiam informandam. Quod si quidam ex iis ita senserint, iis adhærere nõ possum: sed sic se res habet.

Lapis philosophicus non est forma auri.

Lapis philosophicus, quẽ tu ita appellas, non est forma auri, sed longè nobilior, etsi vim & facultatem auri-

ficum

ficam non exuerit. Nec enim semper necesse est id, quod informat, formam actu habere eandem, qualẽ habiturum est corpus informandum. Nã quæ ex putrefactione oriũtur animalia solum calorem habent opificem. Materia etiam nostra proxima non est forma auri. Sed tam lapis philosophicus quàm materia proxima sua forma constat ex eodem tamen fonte promanarunt, & similitudine totius substantiæ sese referunt: Qualitatibus tamen pugnant contrariis, ille calidus, siccus, igneus, concoctus: hæc frigida, humida, aquea, cruda, & indefinita. In amborum mistione externo calore agente fit pugna harum contrariarum qualitatum in communi materia, & vtriusque priores formę abolentur & noua & aurea eáque vnica forma succedit in misto ex ambobus corpore. Ex pugna enim harũ contrariarum qualitatum fit temperamentum formæ aureæ conueniens, si æquis viribus certauerint qualitates: alioqui si lapidis aut pulueris au-

Ex qualitatibus cõtrariis pugnantibus in cõmuni materia verã fieri mistionem.

rifici qualitates & vires nimiùm exuperantes essent, non fieret vera mistio (in qua necesse est aliam qualitatem non excedere aliam, sed totum ad temperamentum reduci) sed fieret interitus argēti viui. Abiret.n.in naturā lapidis cuius tamen vires infringerentur. Quantæ autem fuerint vires & facultates pulueris aurifici, certò sciri non poterit, nisi experientia. Proiectus enim nimia quātitate in argētum viuum, ipsum in puluerem aurificum etiam mutabit, viribus tamen diminutum, dum tādem puluis postremus non in puluerem, sed in corpus ductile mutauerit argentum viuum. Tunc enim æqualis erit vtriusque victoria, ex qua noua auri forma progredietur. Natura autem in mistis corporibus, quæ sua sponte edidit, ita se rem habere nos edocet. Ex mistione enim terræ & aquæ concurrentibus aliorum elementorum viribus fit lapis, fit & metallum, sed diuersa proportionis lege. In hac mistione formæ quæ actu elementis priùs inerant, potestate tantum insunt lapidi & metallo, ne

Vires & facultates pulueris aurifici experientia docet.

lo, nouáque & vnica lapidis aut metalli forma ex eorundem miſtione exſurgit. Idem & in iis accidit, quę diſtillantur vi ignis, ſi qualitatibus contrariis æquabiliter pugnent, & verè miſceantur. Exinanitis enim prioribus formis eorum quæ miſcentur, vnica in diſtillata aqua prodit. Sic non aliunde aut externè, vt falſò putas dici à Chemicis, forma infunditur argento viuo ſeu materiæ proximæ, ſed à propriis viribus eidem argento viuo & pulueri aurifico inſitis.

Formæ pulueris aurifici & proximæ materiæ à propriis viribus infunduntur.

Decimum ſextum Argumentum.

xx 1

Quod verè transformat, formam materiæ informandæ tribuit. Atqui lapis Philoſophicus fuſus cum metallis non aliter dat illis formam, quàm aqua abſinthij infuſa vitro, quæ formam abſinthij non tribuit vino, ſed odorem & ſaporem. Ergo,

Lapis Philoſophicus miſtus & fuſius cum metallis formam auream illis non impertit.

Responsio.

Assumptio ex hypothesi falsa deriuata est, neque id artis periti dicunt, neque verum est, formam non aliter tribui metallis à lapide, quàm vino ab aqua absinthij. Sed ex mistione lapidis cum argento viuo vulgari aut metallorum in qualitatum contrariarum æquabiliter in communi materia pugnantium formam vnicam impartiri, vt in superioribus dictum est.

Decimum septimum Argumentum.

XVII. Formæ rerum non agunt nisi in propriam materiam subiectam, in alienam minimè agunt, quod non ita dici debet de qualitatibus primis, quæ assiduè mutant vniuersas substantias.

Atqui lapidis materia alia est à metallorum materia. Ergo,

Lapis aget tantùm in suam materiam, non item in reliquorum metallorum materiam. Ergò ea non transformabit.

Respon-

Responsio.

Respondeo formas rerum per se solas non agere in alienam materiam, seu accita vi primarum qualitatum. Anima enim non agit in alimentũ, neq. suumfacit, nisi per calorem naturalem insitum, vt etiam hoc argumento fateris. Propositio ergò tua, Eraste, vera non est indistinctè, sed si formæ ex se solæ animaduertantur. Forma igitur lapidis Philosophi sola non agit in metalla aut argentum viuum, sed vi contrariarum & ignearum qualitatum.

Formæ rerum nõ agũt in materiam alienam per se solæ.

Non autem agit vt anima in alimentum per corruptionem & generationem, sed per mistionem vtriusque, in qua non fit accidentium propriorum omniũ resolutio ad primam materiã, vt in ortu & interitu, sed prioribus tantùm formis abiectis, consurgit forma aurea noua, si paribus viribus pugnauerint dualitates vtriusque, lapidis scilicet & metalli cuiuscunque aut argẽti viui. Nec tibi concedimus, Eraste, propositionẽ tuam indistinctè. Quod enim ab eodem fonte lapis Philoso-

Forma lapidis non agit per corruptionem sed per mistionem.

phicus & argentum viuum & metalla proximè fluxerunt, non eſt aliena materia, ſed fuit eiuſdem generis & quodammodo communis, ſed quatenus formas obtinent diuerſas, alia eſt eorũ materia.

Decimum octauum Argumentum.

XVIII. Sola viuentia informare poſſunt materiam, in qua agunt.

Atqui lapis Philoſophicus caret anima. Ergo,

Informare non poterit argentum viuum vulgare, vel quod metallis ineſt.

Reſponſio.

Lapides & metalla formam nõ ab anima aliqua accipiunt.

Falſa eſt propoſitio. Lapides enim & metalla ex Elementis proximè orta formam habent, qua conſtant, nec aliqua anima formam illis impertiit, ſed ſola quantitatum propriarum vi externo calore & frigore adiuuantibus, concreuere. Sed & vitrum formam habet naturalem ſubſtantialem, q̃ua conſtat, nec illi ars eandem formam

tribuit, ſed ſubiecit materiam igni, quia à naturalium cauſarum efficientium numero abigendus aut diſtrahendus non eſt, & miſcuit materiam, ex qua vitrum eſt formatum. Sic vires aurificæ in lapide Philoſophico accitis qualitatibus eiuſdem igneis, externo calore iuuante, formam auream metallis & argento viuo impertiunt, etiamſi lapis vita aut anima careat. Non enim iis ſubſcribere poſſum, qui metalla aut ſemen noſtrum aurificum aut argentificum ſeu lapidem Philoſophorum, viuere dixerunt, quod forſitan metaphoricè intellexerunt, ob virium & qualitatum ignearum excellentiam.

Vitrum formam ſuam nō ab arte accepit.

Lapis Philoſophorum caret vita & anima.

Decimum nonum Argumentum.

Omne agens naturale aſſimilat ſibi paſſum in ſubſtantia aut qualitate. Lapis igitur Philoſophicus agens in reliliqua metalla aut argentum viuum, XIX.

assimilabit sibi illa in substantia aut qualitate. Ergo,

Lapis philosophicus agendo in illa non ex iisdem efficiet argentum aut aurum, qui est finis Argyropœiæ & Chrysopœiæ, sed efficit lapidem, qui non est ex genere corporis metallici: aut qualitatem & alterationem tãtùm inducet, non formam nouam.

Responsio.

Lapis philosoph. nõ agit per generationem aut corruptionem.

Differentia generationis & corruptionis, ac dissolutionis & mistionis simplicis.

Facile est ex iis, quę dicta sunt superius, propositioni respondere: nõ enim per generationem aut corruptionem lapis Philosophicus mutat metalla aut argentum viuum, sed per simplicem resolutionem & mistionem, inter quas hoc interest. Quod in illis id, quod agit & vincit, trãsformat in sese id, in quod agit, & hoc corrumpitur cum resolutione omnium accidentium, vt ignis agens in lignum corrumpit ipsum, & quod illius imperio subiicitur, in sese conuertit. At in his dissolutione & mistione, qui miscentur non pereunt, sed permanent, pereuntibus formis prioribus, & vnica noua forma succedit.

Etsi quid perit, vt in mutatione metallorum non est ex materia argenti viui, sed ab igne externo vincitur & corrumpitur, & in fæcem, cinerem & vitrum transit. Sic lapis Philosopho- rum agens in metalla & argentum viuum, illa non corrumpit, neque in se se transformat, nec suam illis formam impertit, sed ex mistione eorundem cum illo, succedit alia forma, scilicet argenti vel auri, si qualitates igneæ lapidis Philosophici & qualitates frigidæ & humidæ argenti viui vulgaris vel metallorum contrarię ęquabiliter pugnent. Hoc enim proprium esse dixi veræ mistioni, vt ex duobus diuersarum formarum mistis corporibus, resultet tertium corpus nouæ formæ. Sanè si vires eiusdem lapidis seu seminis aurifici in pauciorem argenti viui quantitatem agerent, quàm huius vires viribus illius resisterent, hoc in naturam illius transiret, sed mistum minoris efficaciæ fieret, vt in responsione ad decimum quintum argumentũ dixi, & superuacua esset repetitio.

Lap. philosoph. non corrumpit metalla sed per mistionem nouam formam excitat in illis.

Mistionis veræ proprietas.

Quod autem de alteratione dictũ eſt, ſic intelligendum eſt, vt niſi lapis aurificus aut metalla aut argentum viuum contrariis pugnarent qualitatibus primis non fieret miſtio, ſed alteratio tantùm quædam ſecundum poſteriores qualitates, vt duriciei & molliciei. Sed omnis Argyropœia& Chryſopœia eò tendit, vt illæſa vi aurifica aut argentifica in ſemine qualitates igneæ intendantur,& quò efficaciores fuerint, tantò numeroſior & locupletior ſuccedit effectus.

Omnis conatus artis eſt qualitates igneas ſeminis aurifici intendere.

XX

Viceſimum Argumentum.

Impium eſt credere, Artem aliquid præſtantius efficere poſſe, quàm Deus & natura efficiunt.

Atqui Chemici dicunt, lapidem ſe efficere poſſe, qui ſit auro præſtantior perfectior & efficacior. Ergo.

Impium eſt credere Chemicos prę-ſtare poſſe, quæ dicunt, per lapidem philoſophicum.

Responsio.

Calumnioſum eſt proponere Chemicos aut conari aut velle, aut poſſe præſtantius aliquid efficere, quã Deus & natura efficiant: Agnoſcunt enim Deum vt cauſam primam & vniuerſalem, rerum omnium autorem & opificem omnipotentem. Qui cùm velit quicquã miraculosè efficere, ſine cauſarum naturalium interuẽtu id efficit: cùm verò naturaliter, concurrit cum iiſdem cauſis naturalibus, quibus iuſſit, vt cum certis legibus & proportione coierũt prima rerum omnium primordia, ſcilicet quatuor Elementa, corpus aliquod naturale materia & forma cõſtãs in lucem prodiret, vt & tu alio loco loquens de miſtione fateris, Eraſte. Fatemur igitur, Chemicos, nihil prorſus efficere poſſe, ſed omnes omnium rerum effectus ad Deum & cauſas naturales referendos eſſe, à quibus accepti ſunt. Chemicos autem ſubiicere poſſe materiam naturæ vt ipſa agat, negari non poteſt.

Artem non agere ſed Deum & cauſas vniuerſales, artẽ autẽ ſubiicere materiã.

Agricola cum terram colit, cum semina iacit in eandem non agit, ſed eſt miniſter naturæ. Qui ignem lignis, carbonibus, oleo aut inflammabilibus ſubiicit, non exurit, ſed ignis. Vitrum quod ex cineribus & arena fit, vitrarius non efficit, ſed ignis, cui ſubiicit materiam. Interim tamen hi omnes efficere dicuntur, non velut cauſæ principes, ſed impellentes & adiuuantes. Sic lapidem Philoſophicum aut aurum non efficiunt Chemici, ſed miniſtrant cauſis naturalibus materiam, vt agant in illam. Quod autem ab iiſdē cauſis naturalibus ſubiiciente arte aliquod perfectius miſtum produci poſſit, quàm quod natura ſola ſine arte efficit, in iis, quæ ſolam miſtorum rationem & nomen obtinent, non eſt impium credere: vitrum enim perfectius eſt corpus miſtum, quàm corpus aliquod naturale. Ignis enim, qui omnia corpora naturalia, auro excepto, corrumpit, exurit & diſſoluit, ipſum nuſquam poteſt corrumpere. Sic lapis lōgè auro eſt perfectior, ídque duplici ex cauſa.

Miſtum aliquod perfectius produci poteſt à cauſis naturalibus arte iuuante.

Cur & quomodo lapis auro eſt perfectior.

ex causa. Prior est, quòd si mistionis inuincibilis & indissolubilis ratio habeatur, solutione & coctione diuturna tam firmam, solidam & vnitam mistionem sibi comparauit: vt nullũ imposterum imperium ignis in illum habiturus sit, quantumuis diuturnus & violentus. Altera, quòd si qualitates primæ, quibus Philosophi vires omnes tribuerunt, spectentur, igneas sibi eadem solutione & concoctione comparauit, quibus aurum & vitrum destituta sunt, quamuis alioqui perfectissimè mista sint. Hinc aurum non agit in reliqua metalla, vti lapis Philosophicus. Cur autem lapis Philosophicus perfectiori & nobiliori forma constet, quàm aurum, iam dixi superiùs. In vniuersum enim quæcunque corpora naturalia iam mista rursus miscentur, perfectiora sunt. Pullus est ouo nobilior, & animal semine, ex quibus ortum habuerunt. Sic lapis aurificus nobilior auro & suo argento viuo, ex quibus proximè habet ortũ. Quod etiam dicunt, aurum ex argento viuo

Corpora naturalia mista si rursus miscentur, perfectiora sunt.

in pulueris aurifici formatum perfectius esse auro naturali, nec id etiam est impossibile. Argentum enim viuum omnis substantiæ inflammabilis est expers, à qua forsitan materia ex qua aurum in visceribus terræ concretum est, non est omnino purgatum.

Vicesimum primum Argumentum.

XXI. Formarum immissio in materiam est creatio.

At creatio solius Dei est omnipotentis, Ergo

Chemici formam auri in materiam immittere non possunt.

Responsio.

Huic argumento idem quod superioribus respondendum est, Chemicos scilicet formam rebus impertire nec velle nec posse: In plantis enim & animalibus vim formatricem seminibus insitam vident: in mistis verò tantùm corporibus iussum & voluntatem Dei vim efficientem esse agnoscunt,

ſcunt, quoties elementa certa lege & proportione coierint. Coeunt autem, cùm ſubiicit ars materiam, quam vires & qualitates eidem inſitæ, calore externo iuuante, ſubigunt & miſcent, & hinc forma in materiam proſilit.

Viceſimum ſecundum Argumentum.

Quod natura in vnoquoque genere perfectiſſimum efficit, nec perfectius efficere potuit, aut noluit, ars efficere non poterit. At natura in genere metallorum aurum effecit perfectiſſimum, nec perfectius efficere aut potuit aut noluit. Ergò XXII.

Ars aurum perfectius efficere non poterit. Ergò nec ex eo lapidem philoſophicum, quem auro perfectiorem eſſe oportet.

Reſponſio.

Reſpondeo, vt ad viceſimum argumentum, in miſtis tantùm corporibus miſtionem arte miniſtra & ſubiiciente materiam cauſis naturalibus, perfectiorem fieri poſſe quàm in miſtis & ſola natura.

Vicesimum tertium Argumentum.

XXIII. Quod natura non tentat, nec poteſt efficere, ars etiam minimè præſtare poteſt.

At natura neque tentat, neque poteſt ſpeciem vnam vnius generis proximi, permutare in ſpeciem aliam nobiliorem eiuſdem generis proximi. Ergo,

Nec ars poterit etiam idẽ præſtare.

Reſponſio.

Idem quoque quod ad ſuperiora reſpondendum eſt. In ortu plantarum &animalium fieri corruptionem prioris materiæ, & reſolutionem omnium accidentium, Idcirco ſpeciem vnius generis proximi in ſpeciem eiuſdem generis nobiliorem aut ignobiliorem tranſmutari non poſſe, veluti canem mortuũ non trãſmutari in capram aut aliud animal: vel plantam vnius ſpeciei in plantam alterius ſpeciei ſub eodem genere plantæ (quamuis triticum in lolium & è contra hoc in illud quidam mutari dixerint) ſed fieri reſolutionem

In ortu plantarũ & animalium fit corruptio.

acciden-

accidentium vſque ad prima elementa, niſi ex eadem materia poſt multas mutationes producatur ſemen alterius ſpeciei ſub eodem genere.

In ortu autem miſtorum corporum ſimpliciter non fieri corruptionē materiæ, nec reſolutionem omnium accidentium priorum ſed diſſolutionem quandam ſimplicem relictis accidentibus communibus priori, & poſteriori ſpeciei, & vbi ventum fuerit ad materiam proximam, eam perfici, nec diſſolui nec corrumpi: idcircò nō eſſe neceſſe metalla, quę miſta tantùm ſunt corpora, in ſpeciem alterius generis quàm metallici, cùm ex his fit aurū, mutari. Hæc autem ex iis quæ dicta ſunt, manifeſtiſſima ſunt, nec repetenda puto.

In ortu miſtorū ſimpliciter nō fit corruptio.

Quod autem natura in mineris metalla reliqua non mutet in aurum, etiā reſponſum eſt, in miſtis tantùm ſolam naturam efficere non poſſe, quæ eadē arte miniſtra efficit. Hæc autem omnia ſuperiora & proxima tua argumen-

Natura ſola non potest ficere, quod eadem arte miniſtra efficit, idq. in miſtis tantùm.

Erafti error. ta, Erafte, eodem fundamento nituntur, quod iifdem legibus miftionem miftorum & inanimorum corporum metiri volueris, quibus ortum plantarum & animalium, quæ tamen lõgo inter fe interuallo diftare in multis, fatis, vt opinor, fupra demonftratum eft. Atque hinc fequitur aliud tuum Argumentum.

XXIV.

Argumentum vicefimum quartum.

Si aurum per multiplicationem generat aliud aurum ex materia metallorum, ceu grana tritici per multiplicationem generant plura alia grana, eundem modum & progreffum temporis obferuare neceffe erit in multiplicatione auri, qualem in multiplicatione granorum tritici.

At idem motus aut progreffus temporis à Chemicis non obferuatur, nam per proiectionem lapidis aiunt multiplicationem hanc fieri inftanti. Ergo,

Hæc auri multiplicatio fieri aut fperari non poteft.

Re-

Reſponſio.

Idem etiam reſpondendum huic argumento quod cæteris, ſcilicet alima eſſe legem miſtionis ſimplicis in miſtis corporibus, & aliam ortus & interitus in plantis & animalibus. Ex miſtione enim lapidis philoſophici vi aurifica illi inſita, per qualitates igneas fit miſtio perfecta in materia metallorũ, & hinc aurum, ſeruatis legibus, quæ in miſtione dictæ ſunt: In plantis verò & animalibus fit multiplicatio vi ſeminis vnius cuiuſque ſpeciei. Libenter admittam lapidis Philoſophici progignendi rationem à naturæ operibus exquirendam eſſe, neque ipſum, niſi progreſſu temporis certo & præfinito, produci poſſe. Et quoniam ille ortus eſt etiam per ſimplicem reſolutionem & miſtionem vires etiam illius in infinitum augeri poſſe, cùm ſit in poteſtate artis, ſubiicere quoties velit eundem lapidẽ naturę, vt rurſus eundẽ ſoluat & cõcoquat. Cauſa igitur multiplicationis granorũ tritici eadem cenſenda eſt, quæ

Alia eſt lex miſtionis, alia ortus & interitus.

Lapidis philoſoph: progignẽdi ratio à naturę operibus exquirenda.

Vires lapidis in infinitũ augeri poſſunt.

& auri. Est enim vis aucta vtrique, grano scilicet & auro, ex hoc scilicet cùm progignitur lapis: At modus multiplicationis siue augmenti diuersus est. In illis enim non nisi stato temporis interuallo fit propagatio, in hoc per proiectionem in instanti. Hæc tamen auri propagatio plerunque fit progressu temporis, vt in priori methodo supra diximus.

Vicesimum quintum Argumentum.

XXV. Vt ars metalla reliqua in argentum aut aurum transmutet, in materiam proximam reducenda sunt, eique eadem forma insculpenda, qualem natura insculpit.

At nusquam corpus aliquod aut natura aut arte mutetur in proximam materiam, nam corpus animalis non redit in sanguinem, nec sanguis in Chylum, nec chylus in alimenta, sed etsi ars posset retrorsum ire, formam, tamen vt natura, insculpere non posset. Ergo, Ars argentum aut aurum ex metal-

metallis affirmare non poteſt.

Reſponſio.

Concedimus naturam aut artem nō poſſe reſoluere metalla aut aliud corpus naturale in proximam materiam, ex qua ſtatim & nullo intermedio ortum ſubierint, neque id neceſſe eſt apud artem. Probauimus enim ſolidiſſimis rationibus & experimentis materiam proximam, ex qua in viſceribus terræ natura ſola gignit argentum aut aurum, non eſſe eādem, quam ars ſubiicit naturæ extra minerarum locum. Sed materiam argento & auro proximam eámque etiam naturalem, ſcilicet argentum viuū tam vulgare, quàm quod potentia proxima ineſt reliquis metallis, & ab illis eruitur, non per corruptionem, ſed per ſimplicem reſolutionem, neque iiſdem modis formam argenti aut auri materiæ noſtræ proximę induci, quibus natura in mineris vtitur. De his enim omnibus nihil certò adhuc conſtat inter authores, qui metallorum hiſtoriam ſcripſere. Fru-

Alia materia & cauſa efficiens arti, alia ſoli naturæ in auro conficiēdo neceſſaria.

Non cōſtat de cauſa efficiente, materia & modo, quibus natura agit.

ſtra igitur obiicitur, eandem materiam & cauſam efficientem, quales ſunt in mineris, aſſumendas eſſe ab arte, ſi velit argentum aut aurum producere.

Viceſimum ſextum Argumentum.

Chemici dicunt ſe facere aurum naturale iuuando materiam, non ſecus ac agricolæ triticum, aut medici ſanitatem. Atqui Agricolæ & Medici nec materiam nec cauſam efficientem præſtare, nec formam conferre, nec triticum gignere, nec ſanitatem efficere poſſunt. Ergo,

Nec Chemici arte ſua argentum aut aurum efficere poterunt.

Reſponſio.

Ars tacita eſt naturæ miniſtra: natura autem efficit.

Cum tantùm iuuent materiam Agricolæ, Medici & Chemici, propriè & verè non efficiunt, ſed eam tantùm ſubiiciunt naturæ, cuius ſunt miniſtri. Cauſæ autem naturales agunt & ſunt principes cauſæ agentes & efficientes. Malè igitur ex propoſitione & aſſum-

assumtione obiicitur Chemicis, artem argentum aut aurum gignere non posse. Neque enim id se agere dicunt, nec possunt, sed solum naturam & naturales causas.

Vicesimum septimum Argumentum.

Natura ex sua propria materia aurũ facit, & eadem à suis naturalibus causis efficientibus formam substantialem auream tribuit. XXVII.

At ars & initium & finem facit, & omnia externè agit. Ergò, Ars substantialem formam & insitam dare non potest.

Responsio.

Respondendum idem quod superiori argumento, artem non efficere argentum aut aurum, sed naturam solam, cuius eadem ars est ministra, & per easdem causas naturales, non autem ex eadem materia & causa efficiente, quæ sunt in mineris.

Ars ministra naturæ agit per causas naturales.

Vicesimum octauum Argumentum.

In materia reliquorum metallo- XXVIII.

rum, vt ex his fiat argentum vel aurum, vires argentificæ aut aurificæ insitæ esse debent.

At in materia metallorum reliquorum hę vires non sunt insitæ. Ergo, Ex materia reliquorum metallorum argentum aut aurum nusquam fieri poterunt, nec natura nec arte.

Responsio.

Vires quædam in materia, quædam in causa efficiente. Mercurius est dispositus ad patiendum vt ab efficiente causa informetur. Vires efficientes aurificæ non in Mercurio sed in lapide insunt.

Vires bifariam æstimantur: Aliæ quæ in materia benè disposita insunt, Aliæ quæ in causa efficiente. Illæ sunt in argento viuo, tam vulgari, quàm quod corporibus metallicis inest, potentia proxima, quod diximus esse materiam argento & auro proximam, quod inquam argentum viuum dispositum est ad patiendum, & vt ab efficiente causa informetur. Efficientes autem argentificas aut aurificas & igneas fatemur non inesse argento viuo, sed puluer seu semini argentifico aut aurifico, Ex cuius mistione cùm eodem argento viuo metallorum aut vulgari, igne externo iuuante, aurum emergit, vt sæpe dictum est. Poterunt etiam

etiam quędam in quibuſdam ſupplere vicem & munus lapidis aut ſeminis aurifici, vt de argento in aurum mutato diximus experientia comperiſſe. Verùm id quidem magno cum labore, pauco fructu & fœnore, ſi cum ſemine noſtro argentifico aut aurifico conferatur.

Quædã etiã ſine lapide in aurum mutari poſſunt.

Viceſimum nonum Argumentum.

Formæ naturales rebus inſitę non informant prius aliam materiam extra ſe, quàm illam ſibi propriam effecerint. Atqui nec lapis Philoſophicus nec quidquam aliud poteſt materiam reliquorum metallorum ſuam facere: id eſt, argento aut auro proximam. Ergo,

Lapis Philoſophicus non poterit informare reliqua metalla in argẽtum vel aurum.

Reſponſio.

Idem ferè argumentum eſt, quod decimum quintum. Itaque huic vt illi, ne tædioſa ſit repetitio, eſt reſponden-

dum. Sed quod in aſſumtione dicitur, lapidem philoſophicum materiam reliquorum metallorum ſuam efficere non poſſe, id eſt, reducere ad materiam argento & auro proximam: concedendum quidem eſt, ſi de materia proxima, qualis in viſceribus & mineris terræ, intelligatur, hoc enim eſt impoſſibile: Sed ſi de materia proxima apud artem, id eſt, de argento viuo, falſa eſt aſſumptio. Lapis enim & argentum viuum ex eadem origine fluxerunt, & vtrumque igne eſt indiſſolubile: igitur propter ſimilitudinem totius ſubſtantiæ vtriuſque facilè miſcentur, & lapis aurificus retinet, concoquit, figit & tingit argentum viuum vi qualitatum ignearum, & cùm vtrũque igni non cedat, nec corrumpatur, fit miſtio ſtans & perſeuerans: interim ignis externus agit in materiam à natura argenti viui alienam, eámque exurit & excernit à ſubſtantia argenti viui. Sic mutatum apparet argentum viuum in aurum.

Lapis philoſophicus & Mercurius ex eadem origine fluxerũt. Quomodo lapis philoſophicus tranſmutat metalla in aurum.

Tricesimum Argumentum.

Chemici asseueranter scribunt fieri non posse, vt argentum aut metallum conflet, quisquis non exploratè cognitum habet, ex quibus & quomodo natura metalla generat. XXX.

Atqui hæc omnia ipsi ignorãt. Ergò,

Ex metallis aurum conficere non poterunt.

Responsio.

Falsum est Chemistas dicere, necessarium esse naturam metallorum, vti in visceribus terræ à sola natura concreuerunt, cognoscere: hoc enim certò sciri non potest, nec quæ fuerit materia illorum proxima, priusquam ortum subierint. Sed natura eorum inquirenda est, ex materia & forma eorundem, quę & qualis est post eorum à natura ortum, & vti nunc ipsa conspicimus. Hoc autem ex perpessione materiæ iudicatur, & in quibus ex eadem argentum à reliquis metallis differant. Perpessiones autem hæ & differentiæ in examinibus propriis & igne oculis conspiciuntur.

Metallorum natura ex perpessione materiæ eorundem indicatur.

Sic quæ perfectè aut imperfectè mista sunt, iudicio sensuum demonstrantur. Quibus perspectis statim inquirit huiusce operis inuestigator, qui fieri possit, vt reliqua metalla eadem, quæ argentum & aurum examina subeant, Quod neutiquam præstari poterit, nisi cognita materia illis insita argento & auro proxima, & causa efficiente. Hæc igitur sunt, quæ apud artem necessaria sunt, quæque facilè demonstrari possunt, cum iudicium sensus de illis fidem faciat: quod non idem de materia metallis proxima in mineris terræ dici potest.

Quæ scitu sint necessaria apud artem.

Tricesimum primum Argumentum.

XXXI. Quamuis Chemici scirent materiam proximam, & causam auri effectricem, tamen in alio loco, quàm in mineris naturalibus aurum facere non possent.

Atqui nullum alium locum habent, quàm fornaces. Ergo,

In illis argentum aut aurum efficere non possunt.

Responsio.

Responsio.

Falsa est propositio. Nam & aliis principiis incumbit ars, quàm iis quæ in mineris assumit natura: Et alio loco argentum & aurum efformanda esse, satis ex superioribus constat, nec alia refutatione opus est.

Tricesimum secundum Argumentum.

Chemici fatentur: Si natura in mineris naturalibus non transmutat viliora metalla in argentum & aurum, Ars Chemica etiam ea non poterit transmutare. XXXII.

Atqui natura nusquam transmutat ea in argentum aut aurum. Vnius cuiusque enim metalli materia est proxima quæ alterius metalli non potest esse materia. Ergo,

Ars etiam ea non transmutabit in aurum.

Petri Boni Ferra. opinio de causa aurum efficiente in minera.

Responsio.

Propositio authorem habet Petrum

Bonum Ferrarienſem, Ait enim, cauſam efficientem in mineris metallorũ eſſe ſulphur, aut aliquid ex natura ſulphuris noſtri vulgaris: quod ſi ipſum natura coctione à materia metalli cuiuſlibet ſecreuerit, fieri aurum, ſin minùs, imperfectum manere: Idcircò progreſſu temporis ſulphur illud excerni in mineris, dum tandem metallum ab illo omnino purgatum aurum reperiatur. Multa autem eſſe impedimenta in mineris terræ, quibus purgatio illa ſiſtitur & cohibetur.

Improbatur opinio Petri Boni.

Verùm huic opinioni ſubſcribere non poſſum: ſed aliam materiam & cauſam efficientem arti neceſſariam, aliúmque agendi modum adhibendũ ſentio, à quibus idem effectus ſequatur, vt probauimus: Itaque ſiue in mineris terræ natura viliora metalla trãſmutauerit aut non tranſmutauerit in argentum aut aurum, malè ſequitur, per alias cauſas naturales, quas diximus, arte iuuante eadem in argentum aut aurum mutari non poſſe.

Triceſi-

Tricesimum tertium Argumentum.

Si species metallorum permutari non debeant in eandem generis proximi speciem, resolui ea necesse est in materiam communem omnibus speciebus eiusdem generis. xxxiii.

At metalla validissimo frigore concreta in mineris, rursus in materiam communem eiusdem generis resolui non possunt. Ergo, In mineris magis perfici non possunt.

Responsio.

Parum refert scire metalla in mineris frigore concreta resoluantur necne in communem materiam. Responsum est enim suprà proximo argumento, artem idcircò oppugnari non posse.

Tricesimum quartum Argumentum.

Vt species eiusdem generis proximi xxxiiii.

transſeat in alienam ſpeciem eiuſdem generis neceſſe eſt vt indiuiduum ſpeciei prioris mutetur in indiuiduum ſpeciei futurę.

Atqui hoc fieri non poteſt, Ergo,

Metalla, quæ certam habent ſpeciẽ, traſmutari non poſſunt in aliam.

Reſponſio.

Veriſſima propoſitio, ſed Aſſumtio falſa, ſaltem tibi, Eraſte, impoſſibilis, qui ignoraſti, nec expertus es viliora metalla in proximam argento aut auro materiã reſoluere, nec noſti cauſam efficiẽtem, quóſve effectus producat.

Triceſimum quintum Argumentum.

XXXV. Quæ in benè inſtitutis Rebuſpub. & Eccleſiaſticis legibus prohibita ſunt, ſciri non oportet.

At Chemica ars in iiſdem prohibita eſt, Ergo,

Non inquirenda.

Reſponſio.

Vera quidem propoſitio tua, Eraſte, quę ta-

quæ tamen non ita generaliter concedēda, quin exceptionem aliquam pati possit. Quod si æquè vera esset sua assumtio, obmutescerem. Sed vellem te nominasse authores probatissimos huiusce propositionis. Quandoquidem eos ex officina tua prodiisse putabo, cùm palàm hodie & olim à principibus Germaniæ, & quam plurimis viris bonis hæc ars exerceatur. Sceleratis quidem & impostoribus quibus nulla alia cura est, quàm fallendi, & fallendo diuitum nares emungendi, inhibendā esse eandem artem, Reip. esse vtile existimauerim. Interim minimè ferendum est, inquirēdis naturæ arcanis piis & probis viris viam occludere, qui non opum, cum pauco contenti sat diuites sint, sed admirandorum Dei operum iusto desiderio ad eiusdem artis cognitionem alliciuntur. At quod tu de Ecclesiasticis legibus dicis, reperio contrà in illis eiusdem artis mentionem aliquam fieri, Esdras propheta libro 4. cap. 48. Sic ait: Quomodo au-

Sceleratis & impostoribus inhibendam esse artē hanc.

Esdras li. 4. c. 8.

rem interrogabis terram, & dicet tibi, Quoniam dabit terram multam, vnde fiat fictile, paucum autem puluerem, vnde aurum fit. Nec omnino improbabile est, per paululum pulueris intelligi semẽ aurificum. Thomas autem Aquinas in 22. qu. 77. art. 2. sic ait: Si per halchemiam fieret aurum verum, non esset illicitum ipsum pro vero vendere: quia nihil prohibet, artem vti aliquibus causis naturalibus ad producendos naturales & veros effectus, sicut etiam Diuus Augustinus dicit libro de Ciuit. Dei. Sunt & alia testimonia plurima, sed cùm nulla citas in cõtrarium, hæc enarrasse sufficiat.

Thom. Aquin. 22. quæs. 77. art. 2.

XXXVI.

Tricesimumsextum Argumentum.

Formæ rerum non sunt separabiles sed in materiã tantùm propriam agũt, non in aliam.

At formæ lapidis Philosophici & metallorum sunt separabiles. Ergo,

Forma lapidis non aget in materiam metallorum.

Responsio.

Responsio.

Idem argumentum quod decimum quintum & vicesimum nonum. Idcircò huic idem quod illis respondendú est. Qualitates enim quæ sunt in mistis corporibus diuersarum specierum, si contrariæ sint, pugnant, & agunt & patiuntur inuicem seséque ad moderationem redigunt, fitque vnum corpus vnius formæ, prioribus exinanitis.

Ex pugna contrariarũ qualitatum fit noua mistio & noua forma oritur.

Tricesimum septimum Argumentum.

Indiuiduum vnius speciei non potest transmutari in Indiuiduum alterius speciei, eiusdem generis proximi. XXXVII.

Atqui stannum, plumbum, æs & ferrum sunt sub eodem genere, scilicet metalli, Ergo,

Aliud non potest transire in Indiuiduum aliûs.

Responsio.

Repetitum est hoc argumentum. Est

enim ſecundum ex ordine ſuperiùs conſtituto. Itaque huic, vt illi, eſt reſpondendum.

Triceſimum octauum Argumentum.

XXXVIII. Chemici dicunt, metalla debere reſolui in materiam eorum primam, ſi in argentum aut aurum ea mutari oporteat. At hoc fieri non poteſt. Ergò, In argentum aut aurum tranſmutari non poſſunt.

Reſponſio.

Periti Argyropœiæ & Chryſopœię de reſolutione in primám materiã diſſerentes intellexerunt de materia argento & auro proxima, quæ eſt argentum viuum, vt iam ſæpè dictum eſt, non de materia ex qua in mineris terræ miſta ſunt.

Triceſimum nonum Argumentum.

XXXIX. Quæ artes quotidiè experimentis eſſe probantur, veræ ſunt, vt Medicina, Ars fuſoria & cæteræ.

 At

At Ars Chemica nuſquam experientia aliqua probata eſt. Ergò,

Ars non eſt vera, ſed falſa.

Reſponſio.

Falſa eſt aſſumtio. Nam ſi, Eraſte, experimentum nullum vſquam verum vidiſti, non ſequitur, omnes nihil vſquam experientia verum comperiſſe. Negatiua tua eſt aſſumtio vniuerſalis, quam particularis affirmatiua euertit.

Quadrageſimum Argumentum. XL.

Impium eſt affirmare artem poſſe, quod natura efficit.

Atqui hoc affirmat Ars Chemica. Ergo,

Impium eſt quod affirmat.

Reſponſio.

Falſa eſt aſſumtio. Chemica enim Ars non affirmat aliquid ſe efficere propriè, ſed ſubminiſtrando & ſubiiciendo naturæ materiam & cauſam efficientem naturalem efficere dicitur.

Et ita responsum est supra ad similia argumenta.

Quadragesimum primum Argumentum.

XLI. Si hæc Ars esset vera, ditaret omnes, qui eam exercerent.

At ferè omnes ex ea ad inopiam penè redacti sunt, Ergo,

Hæc ars est falsa.

Responsio.

Vulgò solet obiici hoc argumentum, nec validius aliud existimatur ad euertendam Argyropœiam aut Chrysopœiam. Sed huic argumento variè responderi potest. Omnium scientiarum & artium fines postremi sunt varij. Horum primo ordine est contemplatio sola in iis artibus potissimùm, in quibus admiranda Dei omnipotentis Opt. Maximi sibi obsequentis naturæ opera non vulgo cognita relucent, in quorum contemplatione mens humana satiatur & acquiescit. Secundo ordine finis est, Actio

Varios esse sciẽtiarum & artiũ fines.

Actio earundem scientiarum aut artium, vt quam quisque didicerit artem, eam exercendo necessariis miserrimæ huius vitæ transigendæ non careat, & Reip. prosit. Et hos quidem fines, quicunque sapit, laudabiles esse profitebitur: propter quos etiam Argyropœia & Chrysopœia iure expetenda est. Illic enim admiranda naturæ arcana contemplari licet, nec qui eam rectè norunt, eosdem famelicos esse ipsa vsquam permittet.

Fines scientiarum & artiũ laudabiles.

Verùm alius est artium finis vituperandus & damnandus, scilicet auri sacra fames, & habendi insatiabile desiderium. Postremum hunc finem, Eraste, falsũ existimasti esse verum Argyropœiæ & Chrysopœiæ finem. Nam si Medicinæ, quam profiteris, tibi is tantùm scopus est, vt ditior fias, non vt Reip. aliquam vtilitatem afferas, minimè laudandus eris. Ex falsa igitur propositione assumtionem & conclusionem falsam & vitiosam esse certum erit. Sed e-

Qui finis artium & scientiarum vituperandus sit.

Veritas & falſitas artis non ex opum copia aut inopia, ſed ex ignoratione artis iudicanda.

ſto, concedatur finem Argyropœiæ & Chryſopœiæ eſſe opes & diuitias, ex illarum tamen copia aut penuria, vera an falſa ſit ars, diiudicari non poterit. Nam argumentum tuum eſt à poſſibili, quo aliqua neceſſitas non inducitur. Si enim ex ignoratione huiuſce aut alterius artis, qui eam exercuerit, pauperior euaſerit non arti, ſed ignorationi artificis imputabitur. Nec tamen propterea ars aut falſitatis aut impoſſibilitatis coarguenda erit. Sin ab ingenioſo & perito exerceatur, nihil illi ex operibus deerit, & ſiue pauco contentus fuerit, nec niſi quantum rei familiaris neceſſitas poſtulabit, (qui ſapientis verus eſt ſcopus) ſiue opibus ſe profluere & ſuperbire, re ipſa demonſtrauerit (qui inſipientis eſt finis) veritas artis deprehendetur.

Imperiti artis pauperiẽ facere ſolent. Difficultas artis.

Sed quoniam vt plurimum hæc ars ab imperitis tractatur, mirum non eſt, ſi ipſa pauperiem facere dicatur. Sanè niſi ab expertis edoceatur, & re ipſa demonſtretur, vix niſi longiſſimo tempo-

tempore ad eam perueniri poteſt. In ſumma, ſi Argyropœiam aut Chryſopœiam exercentes ad inopiam rediguntur, non artis falſitas, ſed turpis illorum ignoratio cauſa eſt inopiæ.

Quadrageſimum ſecundum Argumentum.

Quæ à grauibus & probatiſſimis viris ars nec cognita nec probata eſt, ars non eſt. xlii.

At grauibus & probatiſſimis viris chemiæ ars non eſt probata. Ergo,

Ars non eſt.

Huic argumento adiicis aliud ſimile.

Quadrageſimum tertium Argumentum. xliii.

Quæ nouæ ſunt Artes, non ſunt Artes.

Atque ars Chemica quatuor aut quinque antehac ſecula non excedit. Ergo,

Non est Ars.

Responsio.

Si Hippocratis, Aristotelis, Galeni & cæterorum antiquorum Philosophorum & probatissimorum virorum seculis hæc ars incognita fuit, vt ars nec etiam ab iisdem probari aut improbari potuit. Nec quod forsitan tantæ sit antiquitatis, vt putas, idcircò ars non est dicenda. Nam & nauticæ pixidis, tormentorum bellicorum, & Typis excudendorum librorum artes vetustati incognitæ fuerunt, quibus tamen artibus antiquitas nihil par habet. Artes tamen sunt & verissimæ. Nec minus his omnibus verissima est & admiranda Argyropœia & Chrysopœia, quæ etiam cognita est viris probatissimis, & in naturalibus Philosophiæ præceptis peritissimis, licet paucis, inter quos primas partes tenet Geber, quem, tu Eraste, idolum Chemicorum appellas. Verùm definitionibus, diuisionibus, causis & effectibus & certis præceptionibus è physicis petitis artē verissi-

Nouæ quædam artes veteribus præstantiores.

Geber artem hanc esse verissimā ꝓbauit.

verissimam esse probauit. Plura tamen dicta esse ab eo comminisceris, eáque redarguis, quæ nusquam somniauit.

Hęc sunt argumenta tua, Eraste, quibus non sine contumeliis, iniuriis & ira aduersus Chemicos pugnasti, anno, vt scribis, millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, mense Augusto: At cùm deferbuisset ira tua, & ab egregio & docto viro, vt scribis, argumenta quędam opinioni tuę aduersantia proposita essent, iis respondisti sub finem huiusce disputationis, & modestius quidem, vt videtur, quàm superioribus argumentis.

Erastus impugnauit Chemiam anno 1566

Ostendit tibi is, vt ais, argentum viuum ab auro prolicitum, & ex cæteris metallis prolici posse profitetur, nec multum aduersaris. Sed quod argẽtum viuum vel vulgare vel ab imperfectè mistis metallis reductum sit materia argento & auro proxima, negas. Et quamuis ita se res haberet, tamen arte in argentum aut aurum mutari posse inficiaris: fateris tamen argentum viuũ ex auro reductum facile & celeriter in

Mercurius ex auro prolicitus.

Quædã quæ concedit Erastus, quædam autem negat.

aurum concoctione posse redire. Argentum autem viuum, quodcunque sit, non esse materiam argento & auro proximam, hinc coniicis, quod vnũquodque argentum viuum sit tantùm Indiuiduum suæ & propriæ speciei, & quod alterius speciei Indiuiduum nusquam esse possit. Vt si ex plumbo arte proliciatur argentum viuum sit Indiuiduum plumbi, si alterius, sit eiusdem Indiuiduum. Vt id conformes, similitudinem adiicis in sanguinibus, qui à diuersæ speciei animalibus fluxerunt, qui omnes sese colore referũt, & idem sanguinis nomen obtinent, sed non eãdem rationem, naturam & speciem gerunt. Sed & in carne & multis aliis rebus eiusdem nominis exẽpla adfers: hinc conficis: Si argentum viuum vulgare aut quod à metallis prolicitur, nõ est materia argento & auro proxima, siue eorundem Indiuiduum, vanos esse omnes omnium Chemicorũ conatus, cũ nulla materia possit motu à causa efficiẽte formã certã apprehẽdere, nisi formæ huic sit potentia proxima.

Sanè

Sanè ex multis quas aduersus artem hanc attulisti argumenta nullum hoc verisimilius est, quodque magis vrgere videatur, sed cui tamen facile sit respondere. Nititur enim hoc argumẽtum tuum similitudine nominis, non rei aut substantiæ. Argumenta hæc omnia à simili plus ad illustrãdam probationem quàm ad illam stabiliendam prosunt. Nam ferè omnia infirma argumenta à similitudine ducũtur, cùm nulla sit tanta similitudo quæ per omnia extendatur. Nullam autem necessitatem inducunt, sed vt auditores vel legentes sese obsequentes dictis aut scriptis reddant, maximè accommodata sunt: idcircò nullis argumentis facilius incautos decipi & falli contingit, quàm iis, quæ à similitudine rerum ducuntur.

Argumẽta Erasti ferè omnia ad probationem stabiliẽdam non prosunt, nec necessitatẽ inducũt: quia à simili ducuntur.

Huic igitur argumento tuo à simili petito, Eraste, sic respondeo. Materia remota & proxima eodẽ nomine appellari possunt, non eadem ratione censeri: vt puta sanguis suillus est materia remota carni humanæ sanguis

Respõsio ad vltima argumenta à simili petita.

humanus proxima, & tamen vterque nomen habet ſanguinis. Sed ſanguis ille ſuillus nuſquam erit materia proxima carni humanæ, niſi multis mutationibus in ſanguinem humanum mutatus ſit. Diſcrimen hoc materiæ proximæ & remotæ, etſi verum ſit in ſanguine ſuillo & humano, non tamen hinc ſequitur, argentum viuum vulgare, aut quod ex metallis arte prolicitur, aliud eſſe materiam remotam, aliud proximam argento & auro. Probauimus enim ex ſuperioribus omne argentum viuum eſſe argento & auro materiam proximam & ſola coctione differre: & quò plus fuerit decoctum eò propius eſſe eorundem indiuiduũ: nam veluti cineres ex quibuſcunque herbis aut lignis aut aliis rebus exuſtis, ſunt proxima vitro materia, tametſi ex diuerſorum generum aut diuerſarum ſpecierũ corporibus prodierint. Sic & ex quibuſcunque corporibus argenti viui materia diſſoluta fuerit, erit proxima argento & auro materia.

Hæc etſi validiſſimis argumentis proba-

probauerimus tum ex similitudine totius substantiæ, tum ab accidentibus propriis vtriusque communibus, tantò tamen verius esse existimandum erit, quantò certum est argentum & aurum finem esse & periodum naturę metallicæ non secus ac vitrum finem omnium corporum naturalium. Finē dico, quod ignis illa dissoluere aut corrumpere non possit, sed omnem vim artis tolerent, atque eadem semper persistant, quod propriè de auro & vitro dici oportet: sed illud à natura ortum est, hoc ab arte elaboratum: hæc de cæteris corporibus ita dici nō possunt, quæ non sunt proxima & impermutabilis materia, sed assiduis mutationibus obnoxia. Argentum autem viuum à sua causa efficiēte nihil aliud fieri potest, quàm argentū aut aurum, ceu cinis igne violēto agente vitrum.

Aurūm & argentum finis naturæ metallicæ: vitrū est finis omnium corporū naturalium.

Omnia igitur argumenta tua, quæ ex discrimine corporum eiusdem nominis, sed diuersæ rationis, attulisti Eraste, hac distinctione euertūtur. quod corporum, quæ sunt eiusdē nominis,

Distinctio naturæ corporum eiusdem nominis, sed diuersæ rationis.

alia ſunt diuerſæ rationis, vt in ſanguine ſuillo & humano: & alia ſint materia remota, alia proxima: alia verò non ſolùm ſint eiuſdẽ nominis, ſed & formæ & rationis, quæ tantùm accidentibus quibuſdam differunt, vt argentum viuũ vel vulgare, vel quod corporibus metallicis ineſt, aut aliis rebus.

Præterea quædã corpora ſint proxima materia permutabilis in plures alias proximas materias, vt elementa, & quæ ex his concreuere multa corpora: quædã verò ſint proxima materia in quoddã extremũ impermutabile & fixũ, vt argẽtũ viuũ, ex quo fit aurũ, & omnis cinis, ex quo vitrũ cõflat.

Sed video obiici mihi, ſi argentũ viuum non poſſit aliud fieri, quàm argẽtum aut aurum, & aurum ſit impermu tabile corpus, ex iis Argyrogoniã aut Chryſogoniã procreari nõ poſſe, cùm tamẽ illa proximã his materiã eſſe diximus: Reſpõdemus, quod de proxima & impermutabili materia diximus, intelligendũ eſſe in corpore, quod ſola natura produxit, & omnibus notũ eſt,

vt argentũ & aurũ:sed semen argẽtificũ vel aurificum à sola natura non est productũ,sed arte ministra &impellẽte,quãuis à causis naturalib. efficiẽtib.

Hæc sunt,Eraste, quę ad euertenda argumenta tuą satis esse puto,& plura fortassis, quàm quæ primò proposuissem,quæque quęstionis,de qua agitur limites prætergrediuntur. Iam igitur finem dicendi facere opportunum esse arbitror. Hoc vnum à vobis postulo, quos totius Disputationis iudices constituo, vt in memoriam hæc axiomata reuocetis: non hîc agi de stirpiũ aut animalium viuẽtium interitu, sed corporum inanimorum & mutorum simplici mistione & dissolutione: vtraque diuersis legibus circumscribi: illorum ortus à causa efficiente insità proficisci,quæ nec sit in potestate artis,nec eiusdẽ ope indigeat. Horũ mistionẽ à causa efficiente prodire,calore scilicet &frigore in humidũ &siccũ agentibus,si Aristoteli credimus. Hæc cũ sint in anima pulsu externo agitari oportere: causam autẽ hãc externã in

Peroratio.

Epalogus axiomatum huiusce Apologiæ.

artis potestate esse: vim insitã & prolificã semini plantarum & animalium infundere, nõ artis quidem, sed solius naturæ esse munus: At materiam metallorum imperfectè mistorum resoluere, & ad materiam argento & auro proximam reducere, eámque & argẽtum viuum vulgare perficere, non solùm naturæ in mineris terræ, sed & extra eas opus esse artis impellentis causas naturales, vt agant in subiectam materiam. Formas eorundem metallorũ ex perpessione materiæ & corporeis affectibus magis quàm ab actionibus iudicari. Eosdem affectus & proportionem argẽti & auri in materia illis proxima sola mistione accersiri. Quibus quæsitis & comparatis in eandem materiam proximam statim argenteam aut auream formam à causa efficiente prosilire. Argentum & aurum, præcipuè verò aurum finem esse naturæ metallicæ mistionis: Vitrum verò finem esse omnium corporum naturalium, quæ corrumpuntur, & horum materiam tandem, in vitrum misceri. Huius scilicet

ſcilicet & illius vitri & auri miſtionem ab igne eſſe indiſſolubilem. Metalla autem omnia & argentum viuum ad hãc auri miſtionem arte reduci per cauſas naturales, & hinc formam naturalem & ſubſtantialem aureã in materia oriri. Materiam proximã vnicuique corpori nõ corrũpi ſed perfici. Quæ miſta ſunt corpora, ſi rurſus miſceantur, perfectiora & nobiliora eſſe, quàm quæ primò ex quatuor rerum primordiis, ſcilicet Elementis concreuere.

Quę omnia cùm ęquilibri ſtatera cũ Eraſti argumentis perpenderitis, ſcio vos, qui rerum naturalium periti eſtis, nec vllis animi perturbationibus vexati eſtis iudicaturos eſſe, me non ſine ratione Argyropœiæ & Chryſopœiæ defenſionem ſuſcepiſſe, illum malè & perperã eandem artem falſi damnaſſe méque optimo iure ab illius ſententia ad Tribunal veſtrum prouocaſſe, & quod ipſum iudicare oportuerat in hac diſputatione ſententiam illius reſcindẽdo meámque in contrariũ confirmãdo, Argyropœiã & Chryſopœiã Concluſio.

artem esse verissimam pronuntiabitis.

Hæc sunt quæ in quæstione proposita, An Argyropœia & Chrysopœia sit ars, dicenda & disserenda esse existimaui. Cui cæteræ quoque quæstiones obiter, propter connexionẽ & cohærentiam intermissę sunt, scilicet: Quid sit: Quod sit: & propter quid sit. Quod si ea quæ prioris quæstionis & confirmationis stabiliendæ gratia scripsi, vobis, qui hæc perlegetis, grata esse intellexero, de cæteris quoque quæstionibus DEO OPT. MAXIMO fauente luculentius posthac aliquid editurum esse, quantum suppetet ocij, apud me constitutum est, ídque abstrusum magis, & maiori admiratione dignum omniúmque vtilissimum.

FINIS.

